

Naslov originala

Nagib Mahfuz TARTARA FAWQ AN-NIL

Preveo s njemačkog Andrija Grosberger

Razgovori na Nilu o smislu i sumnji

Mada je bio napisao više od trideset romana i veliki broj pripovijedaka, o egipatskom Nobelovcu Nagibu Mahfuzu i nagrađenom djelu Razgovori na Nilu se prije dodjeljivanja Nobelove nagrade malo znalo. I prije objavljivanja ovog djela od Maroka do Iraka bio je prihvaćen kao prvi arapski pisac. Poznatiji i cjenjeniji od njega u nas su bili Egipćani Taha Husein (1889-1973) i Teufik al-Hakim (1898-1988).

U tumačenju nacрта za jedan pozorišni komad koji izvode lica romana Mahfuz je naveo temu: ozbiljnost i lakomislenost, gubitak smisla, gubitak vjere, vjere uopće. Živjeti znači životariti, a to je rastakanje i pasivnost, odvažnost i lakrdija, kukavičluk i oportunističnost, pobožnost i razuzdanost, lažna vjera. Sve to je Mahfuz izveo na jednostavan i izvoran način. U romanu piše o grupi intelektualaca iz Kaira, izdvojenih na splavu, na kojem priređuju sjedeljke uz hašiš i nargilu. U danu su obični žitelji, rade kao i svi drugi ili ostavljaju privid da rade. Mahfuz je odabrao lica više zanimanja. Podijelio im je uloge iz komada, to su iste kao u razgovorima na Nilu.

Ali as-Sejid je azharovac, inače štreber, laktaš, AhmedNasr je činovnik, Ragab al-Kadi "lolčina jedan od bogova koji umiru u šestom desetljeću života, inače nevjernik kao ostali", Enis Zeki je nesposoban činovnik, uvijek šutljiv i duhovno odsutan, vrlo obrazovan. U razgovorima sudjeluju Halid Azuz, Senija Kamil, Samara Behget i dr. Posve je izdvojena ličnost čika Abduha kao kontrast svim licima. U sebi sjedinjuje dva svojstva: vjernika i svodnika. Brine se o travi (hašišu), pribavlja ga, sprema i opslužuje. Nije jasno zašto to radi. Da li samo zato što je plaćen da bi živio ili i on kriomice vuče nargilu s hašišom?

Veliki mag pisane riječi Nagib Mahfuz je na prečac osvojio publiku ne samo arapsku već i evropsku. Kritičari su ga izdvojili

kao izuzetnu književnu ličnost, a neki su ga poredili s Francuzom Albertom Camusom, Nijemcem Thomasom Mannom, Rusima Dostojevskim i Tolstojem i još nekim drugim. U književnom radu je prošao više etapa. Prve, kraće pripovijetke u drugoj i trećoj deceniji dvadesetog stoljeća objavljivao je u podliscima u novinama (Al 'Ahram). Izdvajale su se izvornošću, novim odnosom prema svijetu. Pisao je o svakodnevnom životu ljudi mnogomilionskog Kaira. U pripovijetkama se oslanjao na tradiciju prozne egipatske realističke književnosti i zastupao ideje prethodnika, u prvom redu Muhameda Huseina Hejkala (1888-1956), te modernih klasika arapske proze: Ibrahima al-Mazinija (1890-1949), Abasa Mahmuda al-Akada (1889-1964), te navedene Taha Huseina i Teufika al-Hakima.

Roman Razgovori na Nilu vjerno odslikava likove na noćnim sjedeljama. U prikazivanju svijeta nema ništa tipično "arapsko". Egipatska su samo imena advokata i filozofa, likovnog kritičara, prevodioca i dr. Pogledi na život nisu crpeni na izvoru i nemaju mnogo dodirnih tačaka sa životom u gradu. Čini se da su im misli iz filozofije, nauke, istorije - ali to je samo privid više u otkrivanju njihovih zabluda. Izvan stvarnosti i života u pravom smislu riječi razgovori su plod halucinacija hašišom opijenih ljudi i žena. Uzaludan je i neobičan put njihovog traganja za nekim smislom. Izlaganja im se ne izdvajaju ni intelektom ni originalnošću, a pričaju dugo, sve dok se na njihove sanjive oči ne spusti mrak. Odlaze sa splava da bi se sutradan naveče ponovo pojavili, a u novim razgovorima nema ništa drugo do tlapnje i snatrenja. Učesnici seansi prošli su dug životni put. Misle da su spoznali svijet i pronašli neki smisao. Pred njihovim očima je tama, a u narkomaniji život. Oslobođaju se zabluda u trenucima, ali to su samo proplamsaji. Traže smisao ljudskog postojanja, ali ga ne nalaze. Da bi prikazao i drugu stranu njihove ličnosti i probudio i otkrio iluzione misli, Mahfuz je alegorijom i simbolima pronalazio i ono što o sebi nisu govorili, a što proizilazi iz razgovora. Misao udaljena od života i stvarnosti vodila je ka negaciji smisla i uzaludnosti traženja sreće. Sve se na kraju svodi na besmisao. Za sve je sinonim Ništa. Život je Ništa, a

Ništa je i vasseljana. Mjesec je omama, promatraju ga i smatraju ga saučesnikom u zasjedi spremnim da provali na vrata. Od stvaranja svijeta, od odvajanja Zemlje od Mjeseca ništa se nije promijenilo. Minule su stotine i hiljade godina. Jedna za drugom iščezavale su generacije, a tako će i njihova.

Kao i svako djelo, zasnovano na idejama ili tezama, i Mahfuzovo lebdi u prostoru ne držeći se veze sa životom. U Razgovorima na Nilu se zapravo ništa ne događa. Sjedeljke, nargile, odjeci iz prošlosti i praiskona, njihovo ponavljanje istih misli. Halucinacije ih potiču na promišljanje i iznalaženje odgovora. Egipatsko u ovoj knjizi je jedino ponavljanje egipatske prošlosti, najviše iz doba faraona. Ideje nisu samo plod halucinacija, mada su to u pretežnom dijelu, već i nastojanja da na svoj način najave besmisao života. Žive, a propovijedaju besmisao, ali u njemu uživaju i opijaju se. Šta se događa s čovjekom? Nemoćnom da se odupre destruktiji. Nastojanje da se dopre do apsolutnog odvodi ličnosti u sferu iracionalnog i gubi se u toku radnje. Jedini od ličnosti, stari Abduh nije sasvim objašnjen. Njegova igra sa životom je specifična. Realan je i postojan, sjedinjuje ono što je nespojivo, ali u ovom društvu narkomana shatljivo. Ponašanjem, šutljivošću, pokornošću, spremnošću da učini sve što se od njega traži kao da je zalutao u ovo društvo narkomana. Za sitne pare pronalazi djevojke na ulici i dovodi ih na splav svojoj klijenteli, a kad dođe vrijeme molitve predvodi vjernike s pravom predanošću Svevišnjem. Samo se u narkomana može javiti halucinantna vizija vremena Adama i Eve i pitanje kad su se prvi put posvađali poslije odlaska iz raja. Između realnosti i njihovih vizija je konstantan nesklad, ali i smišljeno tumačenje dana i noći. Noć je lažljivica, jer je negativ dana. Život narkomana je pravi, sve izvan njih je pozorište. Život im protiče u polusvijesti. Kako odmiče noć, oni se utapaju u gušću tamu. Život nisu sasvim odbacili, jer ih opijenost mami. Čak je i život u zajednici s društvom poremećenih bolji od usamljenosti. To su rijetki trenuci zaborava i želja da se kakva takva uhvati veza sa životom. Četrdesetogodišnjaci, izbačeni iz života imali su prošlost: obitelj, djecu, sada ih nemaju ili ne znaju za njih, da li postoje ili ne.

Djevojke, učesnice seansi, malo su po strani. Žele da spoznaju i te užitke. Nisu otišle daleko, još su mlade, bez iskustva i zato žele i sanjaju o ljubavi. Jednima je život zatvor, očekuju kraj ma kakav bio, postali su bolesnici bez lijeka a snatrenje im je put prema ništavilu.

Sudbine ličnosti Mahfuz je doveo do kraja, kao da nije postojao drugi način odlaska iz splava, a i iz života kako su ga provodili. Taj su put odabrali sami ili je bio slučaj da u dubokoj noći na cesti pregaze čovjeka. Tada će se javiti misao šta činiti. Jedni da se sve prikriva i preda zaboravu. Jedini filozof Enis hoće ići do kraja. Odlučan je da slučaj prijavi policiji. Tako će završiti u zatvoru, a splav na Nilu će se i dalje ljuljuškati i čekati ili ne dočekati nove uživaocce droge.

Mahfuz se ne opredjeljuje, ne prigovara niti brani narkomane, on snagom velikog umjetnika vjerno i istinitno prikazuje čovjeka kojem život nameće egzistencijalne teme, o smislu i besmislu, o apsolutnom i apsurdu, o dilemama i sumnji.

Dr. Muris Idrizović

RAZGOVORI NA NILU

April je mjesec prašine i laži. Uska soba sa niskom tavanicom liči na memljivu šupu ispunjenu dimom cigareta. Na policama, spisi počivaju u vječnom miru. Prava je milina pogledati njegovo lice koje odiše dubokom ozbiljnošću dok obavlja beznačajne stvari. Zavođenje u knjige, odlaganje u fascikle, prijem i otpremanje akata, mravi, bubašvabe, pauci i miris prašine koji prodire kroz zatvorene prozore.

- Da li ste pripremili traženi izvještaj - upita ga šef odjeljenja.

- Jesam, i odnio ga direktoru - odvrati on otežalim jezikom. Šef odjeljenja pogleda ga prodornim pogledom koji je, propušten kroz debela stakla naočari, poprimio odlike kristalnog zraka. Da li ga je i ovog puta zatekao u takvom stanju da mu na usnama lebdi budalast, bezrazložan osmijeh? No, takve ludosti trebalo bi da budu dozvoljene u aprilu, mjesecu prašine i laži.

Nekakvo meškoljenje zahvati šefa odjeljenja i taj pokret se prenese na njegove udove koji su virili iznad pisaćeg stola. Bješe to spor talasast trzaj, ali veoma određenog učinka. On poče da se nadima, polahko, od grudnog koša preko potiljka i lica sve do lobanje. Enis Zeki je ukočeno buljio u svoga šefa. Nadimanje koje je započelo u grudima, sve više se širilo i pojačavalo, zahvativši vrat i glavu. Sefove crte lica se rastočiše, i na kraju to nadimanje pretvori čovjeka u zamašan balon od mesa. No, činilo se kao da mu se težina na neshvatljiv način smanjila, pa se lopta, iz početka sporo, a onda sve brže, kao pravi luft-balon, počela da diže, sve dok se nije zakačila u uglu tavanice ljuljajući se tamo-amo.

- Zašto buljite u tavanicu, gospodine Enise? - upita ga šef odjeljenja.

Oh! Eto, ponovo ga je uhvatio u haluciniranju. Oči ostalih kolega posmatrale su ga samilosno i podrugljivo. Njihove glave su klimale saučesnički, pozdaravljajući šefovu primjedbu, odobravajući mu. Zvijezde neka mu budu svjedoci. Čak su se komarči i žabe ophodili prijatelj skije s njim. Zmija-otrovnica učinila je egipatskoj kraljici jedinstvenu uslugu, ali vi ste, drage kolege, sasvim beskorisni. Utjehu, ukoliko tražite utjehu, nači ćete u izjavi onog prijatelja, koji kaže: "Možete da stanujete u bivaku na vodi, ne morate da plaćate najamninu, imate samo da se starate da za nas sve bude pripremljeno."

Sa iznenadom odlučnošću on poče da zavodi gomilu pisama. Veoma cijenjeni gospodine, pozivajući se na vaš dopis od 2. februara 1954, br. 1911, kao i priloženi spis broj 2008 od 28. marta 1964, čast mi je da vam saopštim... Zajedno s prašinom koja je prodirala kroz prozor, do njega dopriješe i zvuči jedne pjesme sa radija: "Oh, majko, Mjesec nam je bahnuo pred vrata!" On prekide posao i promrmlja: - Allah!

- Blago vama kad ste tako bezbrižni - reče mu kolega sa desne strane.

Poklonici napredovanja u službenoj hijerarhiji! U očekivanju sna koji im se neće ispuniti, oni učiniše pritvorstvo svojim pozivom.

Među njima ja predstavljam čudo koje prolijeće kosmosom bez raketnog pogona. Uđe poslužitelj. Spopade ga neutaživa želja.

- Jednu gorču! - zatraži on. Poslužitelj stade pred njega i odgovori
- Naći ćete je na svome stolu, kada se budete vratili od gospodina direktora.

Enis napusti odaju; krupna pojava snažnih kostiju ali prilično mršavog tijela. U direktorovoj sobi on zastade pun poštovanja. Direktorova ćelava glava ispitivački se bijaše nagnula nad papirima. U Enisovim očima poprimao je obličje potonulog čamca. Posljednjim ostacima volje on odagna svaku pomisao koja bi mogla da ovlada njime i da ga uvali u kritičnu, kobnu situaciju. Čovjek podiže mršavo, izborano lice i prodorno ga pogleda. Kakve su se to greške mogle pojaviti u njegovom izvještaju? Ta pripremao ga je sa najvećom brižljivošću!

- Tražio sam od vas da mi pripremite detaljan izvještaj o predmetima prispjelim u toku prošlog mjeseca.

- Da, cijenim gospodine, i taj sam izvještaj cijenjenom gospodinu i podnio.

- Je li to taj izvještaj?

On pogleda u akta, a zatim pročita na koricama ono što je sopstvenom rukom bio napisao: "Izvještaj o prispjelim predmetima u mjesecu martu, podnijet gospodinu glavnom arhivaru."

- To je to, gospodine.

- Pogledajte sami i čitajte!

Ugleda čitko ispisane redove iza kojih su slijedila bijela, neispisana mjesta. On začuđeno okretaše stranicu tamo-amo, a zatim glupavo pogleda direktora u lice.

- Ta, čitajte! - reče ovaj ljutito.

- Gospodine direktore... sve sam, riječ po riječ, zapisao...

- Onda mi objasnite kuda su ti redovi nestali!

- Odista; to je zagonetka koju ne umijem da objasnim...

- Ali, ovdje se vide tragovi naliv-pera!

- Pera!

- Dajte mi vaše čarobno naliv-pero!

Grubim pokretom on uze pruženo naliv-pero i poče da povlači crte po koricama. No, to naliv-pero nije za sobom ostavljalo nikakav vidljiv trag.

- U njemu nema ni kapi mastila!

Na Enisovom širokom licu ogledala se beslovesnost. Zajedljivo, direktor se izdera na njega:

- Napisali ste ove redove, a kada je nestalo mastila, vi ste i dalje nastavili da pišete...

Enis se ne usudi da mu odvrati ni riječ.

- Vi čak niste ni primijetili da naliv-pero više ne piše... On učini bespomoćan pokret rukom.

- Objasnite mi, gospodine Enise, kako je to moglo da se dogodi. Odista, kako se to moglo dogoditi? Kako su se stvarali prvi začeci života u algama, duboko u stjenovitim pećinama na morskom dnu?

- Mislim da nisam slijep, gospodine Enise. On malodušno zavrtje glavom.

- Ja ću da odgovorim umjesto vas. Vi niste ni primjećivali hartiju, jer ste bili u narkotičnim zanosu.

- Uvaženi!

- To je prava istina, svima poznata istina. To znaju čak i kuriri i poslužitelji. No, ja nisam propovjednik, niti vaš staratelj. Možete da učinite sa sobom što vam je volja; međutim, moje je pravo da zahtijevam od vas da bar u toku radnog vremena ostanete trijezni.

- Vi, sretniče!

- Manite se sreće i nesreće! Trebalo bi samo da mi ispunite skromnu želju da se u toku radnog vremena ne drogirate...

- Allah mi je svedok, ja sam bolestan!

- Vi ste vječiti bolesnik.

- Zar mi ne vjerujete?

- Dovoljno je da vam čovjek pogleda u oči.

- U pitanju je bolest i ništa drugo.

- Nikada nisam ugledao u vašim očima ništa drugo do crvenilo, duboke sjenke i tromost.

- Nemojte da vjerujete govorkanjima ljudi.

- Vaše su oči uprte ka vašoj unutrašnjosti, a ne prema vani kao što je to slučaj u drugih stvorenja.

Njegove ruke pokrivenne bijelim dlačicama podigoše se uvis, opominjućim pokretom.

- Moje strpljenje ima granica - reče on oštro. - Nemojte da se prepustite potpunom srozavanju. Vi ste čovjek u četrdesetim godinama. A to je doba razložnosti; prestanite sa tim nepodopštinama.

Kada se Enis pokrenuo unazad dva koraka, u namjeri da ode, on dodade:

- Odbiću vam od plate samo dvodnevne prinadležnosti, ali vas upozoravam da se to ne bi smjelo ponoviti.

- Dok se kretao prema vratima, začu kako direktor prezrivo reče:

- Kada će te naučiti da pravite razliku između ureda i špilje za uživanje hašiša?

Kada se vratio u kancelariju, glave se ljubopitljivo podigoše njemu u susret. On na to ne obrati pažnju, sjede i poče da pilji u svoju kahvu. Osjeti kako se jedan kolega saginje prema njemu, da bi mu nešto rekao. No, on ljutito promrmlja:

- Ostavi me na miru!

Iz fioke izvadi bočicu s mastilom i poče da puni naliv-pero. Sada je morao ponovo da napiše svoj izvještaj, protok predmeta. U stvari, nikakvog protoka nije ni bilo, samo kruženje oko jedne mrtve tačke, kretanja ukrug, pri čemu se ništa nije razrješavalo. Taj kružni protok završavao se obmanom i prevarantstvom. U tom vrtlogu gubile su se sve stvari od prave vrijednosti, medicina, nauka, pravo, zaboravljeni srodnici u pitomom selu, žena i malo dijete pod pokrovom zemlje, vatrene riječi, sve pokopano pod ledenim ruševinama. Na putu nije bilo nikoga. Vrata i prozori bjehu zatarabljeni. Kopita konja podizala su prašinu. Mameluci u svom pohodu ispuštali su pobjedonosne uzvike. Čim bi u Margušu ili al-Gamaliji ugledali ljudsko biće oni ih pretvarahu u metu svojih pušaka. Žrtve su padale usred luđačkih pokreta Mameluka. Majka lišena svog djeteta, vikaše: "Smilujte se, Mameluci!" Lovac, u taj dan užitka, ustremi se na nju.

Kahva se bila ohladila, počela je da gubi ukus, a Mameluk se smijao i dalje. Oni samo puštahu da im izrastu brade, podizahu prašinu i radovahu se raskoši i mučenju.

Vesela užurbanost zavlada u memljivoj sobi, bješe to znak koji označava kraj radnog vremena.

1. Mameluci - ratni zarobljenici uglavnom turskog i kavkazskog porijekla, koje su persijski i egipatski vladari uvrstili u svoju vojsku, odnosno tjelesnu gardu. Vladali Egiptom od 1250 do 1798. Na olovnim talasima Nila počivaše kuća na splavu njemu bliska kao nečije lice, desno do njega prazan prostor gdje je ranije čitavu vječnost bio usidren drugi splav, sve dok ga jednog dana vodotok nije odnio. S lijeve strane mala bogomolja, podignuta na širokom rtu, okružena džinovskim zidom od ilovače. Na podu molitvene kolibe bješe prostrta ofucana hasura. Enis Zeki prođe kroz bijelo obojena vrata, sa čije se obje strane bilo načetilo šiblje jorgovana i jasmina. Čuvar na vratima, čika Abduh, dočeka ga u stojećem stavu, njegova džinovska spodoba nadvisivala je kolibu od ilovače, koja bješe pokrivena sindrom i palminim lišćem. Enis prođe popločanom stazom kroz vrt do prilaza splavu. S njegove desne strane, na pola puta, lijeha vodenog kresa, sasvim lijevo, iza trošnog guava-drвета, bješe bršljen. Žarki sunčevi zraci prodirali su kroz krošnju i granje kamforovog drveća.

Enis se presvuče i sjede u svojoj bijeloj galabiji na prag prema verandi koja se nadnosila nad Nil. Blag povjetarac ga zapahnu i on uživaše u tom nježnom razlađivanju. Njegov pogled skliznu preko tihe vode koja je oticala sporo i bez sjaja. Čuli su se samo jasni glasovi stanovnika splavova ispod drveća sa druge obale. On glasno uzdahnu, a čika Abduh koji je

19RAZGOVORI NA NILU

prostirao mali sto s desne strane, otprilike dva metra udaljen od hladnjaka upita ga zašto uzdiše pa dodade:

- Nadajmo se da je nešto dobro po srijedi! Enis promrmlja okrećući se ka njemu:
- Moj zanos bješe prekinut odvratnom i otrovnom atmosferom.
- Ali, na kraju krajeva, svi se uvijek vraćate u svoj mir. Bio je primoran stalno da mu se divi. Taj čovjek bješe

olichenje nečeg moćnog i pradrevnog. Prodornog pogleda koji izbija iz čelične mreže bora. Možda su mu poštovanje ulivale duboke bore na njegovom licu. Ili bujna gustina njegovih bijelih malja koje su kao mahovina, prekrivale izrez njegove odjeće. Njegova galabija, izatkana od grubog pamuka, glatko mu se privijala uz tijelo kao odjeća na nekom kipu. Sazdan je samo od kože i kostiju, ali od kakvih kostiju! Džinovski kostur kojii svojom glavom probija tavanicu kuće na splavu. Iz njegovog lika zrači nezadrživa privlačna snaga. Pravi simbol nesavladivog otpora prema smrti. Zbog toga on rado razgovara s njim, iako su skupa tek mjesec dana.

On ustade, sjede na jednu stolicu kraj stola i poče da žvaće parče pohovanog mesa. Pri tome je uperio oči ka drvenom, nebeskoplavom bojom ofarbanom zidu, pri čemu je pogledom pratio jednu malu guštericu. Ona se hitro uspuza po zidu i izgubi se iza prekidača za struju. Ta gušterica ga podsjeti na šefa odjeljenja. Ali kojim povodom? Nametnu mu se iznenada, pitanje da li je Muiz Lidinilah al-Fatimiz možda imao potomke koji će jednog dana zatražiti svoje pravo posjedovanje Kaira.

- Koliko ti je godina, čika Abduhu?

Starac stajaše iza rogozine pred vratima, gledaše u njega sa

2. Muiz Lidinilah al-Fatimi - (931-975). pod ovim halifom iz dinastije Fatamida ustoličen je 969. godine, novoosnovani i utvrđeni prijestoni grad Kairo (ar. al-Kahira)

visine, kao da je čempres koji doseže do oblaka, i smijaše se kao da njegovo pitanje ne uzima ozbiljno:

- Koliko mi je godina?

Enis potvrdi svoje pitanje klimanjem glave i promeškolji se.

- Otkud bih to mogao znati? - reče starac.

Ja nisam u stanju da procjenjujem koliko je neko star. No, biće da je on već trčkarao po ovoj našoj planeti prije nego što je bilo zasađeno prvo drvo u aleji kraj Nila. Imajući u vidu njegove godine, on je još uvijek izvanredno snažan. On vodi računa o ispravnosti nosećih buradi, zateže konope splava prema plimi i

oseci, a splav mu se pokorava; on zaliva cvijeće i biljke, predvodi vjernike koji se okupljaju na molitvi i dobro kuha.

- Jesi li oduvijek stanovao sam u svojoj kolibi?

- Ona je jedva dovoljno prostrana za mene...

- Iz kojeg grada dolaziš? -Oh!

- U Kairu nemaš nikakvih rođaka?

- Nemam.

- Barem u tom pogledu smo jednaki. Kuhaš izvanredno.

- Hvala lijepo!

- Ti jedeš više nego što je u tvojim godinama zdravo.

- Jedem samo ono što mogu da svarim.

Enis pogleda oglodanu kost i reče sebi da jednog dana ni od direktora ureda neće preostati ništa drugo do koske kao što je ova. Kako bi rado prisustvovao njegovom polaganju računa pred strašnim sudom. On oljušti jednu bananu i nastavi sa preslišavanjam.

- Od kada služiš na ovom splavu.

- Otkako je ovdje ukotvljen.

- Koliko je tome? -Oh!

- Da li je još uvijek u rukama istog vlasnika?

- Mnogi su se vlasnici u međuvremenu izmijenili.

- I, da li ti se dopada tvoj posao? On odvrati ponosito:

- Ja sam splav, kao što sam i burad i konopi. Ako bih prestao da se brinem o njemu makar na tren, on bi potonuo, ili bi otplutao, otrgnut vodotocima.

Enis se nasmijao zbog naivnog pouzdanja starčevog. Posmatraše ga jedno vrijeme pa ga ponovo upita:

- Šta je tebi najvažnije na svijetu?

- Biti zdrav i krepak.

Nejasna čar ovog odgovora natjera ga da se dugo smije.

- Kada si posljednji put vodio ljubav sa nekom ženom? -Oh!

- Da li si poslije ljubavi sa ženom našao nešto drugo što ti pričinjava radost?

- Svoj najveći užitek nalazim u klanjanju Allahu.

- Imaš lijep glas kad pozivaš na molitvu. - I vedro dodade:

- Podjednako si lijep kada polaziš da nabaviš "travu" ili kada nestaneš, da bi se vratio dovodeći nam neku djevojku za zabavu. On se ponovo nasmija, zabacujući pri tome unazad glavu pokrivenu bijelim kečtom. Nije mu odgovorio.

- Jesam li u pravu?

Tek tada mu starac odgovori, prelazeći velikom šakom preko lica:

- Trudim se da služim gospodi.

Ne. On je odista bio oličenje splava. Kao što je rekao, i burad i konopi, biljke, hrana, žene i poziv na molitvu. Enis ustade s ručnikom u ruci; kroz bočna vrata prođe do umivaonika da bi oprao ruke. Kad se vratio, reče sebi da su jedino orgijanja bila razlog što većina halifa nije imala dug život. Ugleda čika Abduha kako posprema; kao iskrivljena palma, nagnuta nad sto. Šaleći se on ga upita:

- Da li si ikada u životu vidio avet?

- Imao sam prilike sve da vidim. On zažmiri na jedno oko:

- Da li je ikada neka poštovanja dostojna porodica stanovala u ovoj kući na vodi?

-Oh!

- Ti, čuvaru užitaka! Da nisi volio ovaj život, napustio bi ovu službu već prvog dana...

- Izgradio sam kolibicu za klanjanje sopstvenim rukama! Enis pogleda prema nizu knjiga na policama, koje su bile poredane lijevo od ulaza, kraj zida. Povijest od praistorije do atomskog doba - to bješe carstvo njegove mašte, obećana zemlja njegovih snova. Nasumice uze jednu knjigu od K.K-a, o monasima u koptska vremena i čitaše je sat ili dva, kao što je uobičajio pred popodnevnim sanak. Kad je čika Abduh završio svoje poslove, priđe Enisu da bi mu ovaj saopštio svoje posljednje naloge, prije nego što će otići. Enis ga upita:

- Šta se zbiva napolju, čika Abduhu?

- Kao obično, moj gospodaru.

- Zar nema ničeg novog?

- A zašto vi ne izlazite, gospodine?

- Pa idem svakoga dan u ured.

- Mislio sam na izlazak radi rasonode... Enis se nasmija.

- Ja živim svojim unutrašnjim životom, spoljni svijet me ne zanima, kao što je to slučaj s drugim Božijim robovima. Zatim ga otpusti i naloži mu da ga probudi prije zalaska sunca, ukoliko bude zaspao.

23RAZGOVORI NA NILU

Sjedeljka bješe u potpunosti pripremljena. Jastuci za sjedenje bjehu poredani u polukrug, pred verandom. U središtu stajaše velika sinija od bakra sa nargilama i ostalim neophodnim priborom. Sunce je zalazilo iza drveća, nad vodom, vazduh je odisao blagom smirenošću. Jata bijelih golubova letjela su preko Nila ka svojim gnijezdima. Enis je sjedio prekrštenih nogu iza poslužavnika, pospanih očiju prateći spuštanje sutona, s užitkom udišući miris vode. Stvari u svojoj okolini još uvijek je raspoznavao po njihovim obrisima, ali kada bude počela da djeluje čarobna moć pilule, rastopljene u crnoj kahvi, one će početi da se gube. Apstraktni, četverougao, nadrealistički, divlji oblici smjenjivaće vrbe, kamforova drveta, bagremove i raskošne kuće na vodi a čovjek se vraća u doba algi. Koji su to uzroci što su mnogobrojni Egipćani postali monasi? Kako ono glasi najnoviji vic o monahu i obučaru?

Ljuljanje izazvano koracima koji su prelazili preko mostića osjeti se na splavu. Enis se pripremi da dočeka pridošlicu. Pojavi se djevojka vitka stasa, zlatasto plave kose. Ona uđe veselo ga pozdavi i pođe ka verandi:

- Dobrodošlica ministarstvu spoljnih poslova! - promrmlja on. Lejla Zejdan, njegova prijateljica koju poznaje deset godina, neudata, iako stara već trideset i pet godina, kao što je priličilo emancipovanoj ženi, pionirki koja je raščistila sa svojim konzervativnom prošlošću. Ako je ja i nisam dotakao, sada ju je dodirnula starost. Ove sitne bore u uglovima očiju i usana, kao paperje, i naznake krhte suhoće, podsjećale su na posudu koja nikad nije bila napunjena vodom. No, njena koža još uvijek zrači poželjnom ljepotom, uprkos prilično grubom vršku nosa i znakova koji se stidljivo šunjaju nagovještavajući pustošenje. U Keopsovoj eri ona je čuvala ovce na Sinajskom poluostrvu, ali se netragom izgubila kada je ugrize i usmrti oslijepljena zmija.

I ne okrećući glavu prema njemu, ona reče, kao da se obraća Nilu:

- Bješe to naporan dan u ministarstvu, prevela sam punih dvadeset stranica...
- A šta se događa u spoljnoj poMtici?
- Šta, zapravo, očekuješ?
- Ne želim ništa drugo, do zaštitu i mir...

Ona krenu sa svog mjesta, sjede na jedan jastuk, sasvim desno, i reče:

- Uvijek ista slika. Čika Abduh sjedi u vrtu kao kip, a ti ovdje pripremaš nargile!
- Pa, čovjek mora nešto da radi!

On se podade jezi zanosa; veče se pojavilo pred njim kao čovjek sklon uzicama koji je živio milion godina. Poče da pravi aluzije o ženi koja je strastveno predana ljubavi: čim je napusti jedan ljubavnik, ona se baci u naručje drugom. Tako ponašanje slično je slijedu Mjesečevih mijena, od mladog do punog Mjeseca. Hladno, zajedljivo oponašajući njegov ton, ona reče:

- Žena je stvorena da voli! - i mrmljajući dodade: - Pravi si prostak.
- On na njenom licu opazi predznake lakog neraspoloženja, ali ne i tragove ljutnje. Tako zaključi da se ona ni u kom slučaju ne može uporediti sa ženom kao što je Viktorija, koja bješe kraljica u jednoj tradicionalnoj, konzervativnoj epohi.
- Zašto me ne učiniš svojim intimnim prijateljem? - upita on gotovo neozbiljno.

Pošto nije skidao pogled s nje, ona mu odgovori:

- Kada tebi padne na pamet da upotrijebiš riječ ljubav kao podmet u nekoj rečenici, zaboravljaš uvijek na prirok.

On se prisjeti kako se isticao na časovima arapskog jezika, podjednako potkovan kao i njegov šef koji je svoje znanje dokazivao time što mu je odbio od plate dvodnevnu zaradu, jer je "ispisao" praznu strancu. Ona mu je nekoć rekla: "Ti nemaš srce!" Prijatelji su bili otišli; u kući na vodi zadržali su se samo Halid Azuz i Lejla Zejdan. Spontano ju je zgrabio za ruku i rekao: "Ove noći pripadaš meni. Zašto bi to morao uvijek da bude Halid? Halid te je naslijedio, pošto te je Ragib napustio. Danas ćeš biti

moja." Njegov glas se podiže ljutito pri prvim pozivima na jutarnju molitvu. Čika Abduh je napolju pozivao na klanjanje. A unutra, on je urlao kao neki luđak. Preklinjući, Halid podiže ruke: Uvalićeš nas u nevolju. Lejla se u početku smješkala, ali je na kraju briznula u plač. Počeše da raspravljaju o suštinskom filozofskom problemu. Rečeno je da ona voli Halida, pa da stoga ne može da ispuni njegovu želju, uprkos njihovom prijateljstvu, inače bi je mogli smatrati bludnicom. Te noći je vikao da je poziv na molitvu razumljiviji od ovih zagonetnih razglabanja. Lejla tada reče da bi odagnala napetost koja je zavládala među njima:

- Pravo prijateljstvo je vrednije, jer ono je trajno.
- Ja ti želim dug život!

Da bi skratio vrijeme do dolaska ostalih, on pripremi jednu lulu hašiša za oboje. Ona je žudno uvlačila drogu i dugo se iskašljavala. On reče, kao što je to uvijek činio, da je prva "lula", lula iskašljavanja, ali da potom slijedi blaženstvo. Reče sebi da nije ni malo čudo što su egipatskim faraonima iskazivane počasti koje dolikuju bogovima; začuđuje, međutim, činjenica, što su faraoni sami sebe smatrali bogovima.

Splav se snažno zaljulja, spolja se začuše mnogi glasovi. On pogleda u vrata zastrta rogozinom i spazi prijatelje koji su ulazili jedan za drugim. Bijahu to Ahmed Naser, Mustafa Rašid, Ali as-Sejid i Halid Azuz... Dobro veče... Prijatno vam veče! Halid sjede kraj Lejle, a Ali as-Sejid sa Enisove desne strane.

- Dodaj mi je! - uzviknu on.

Enis napuni lulu i stavi na nju užarene komadiće drvenog uglja. Potom lula s hašišom poče da kruži.

- Imali li ikakvih novosti o Ragibu? - upita Mustafa Rašid.

- Nazvao je telefonom - odgovori Enis - on je u studiju i doći će čim obavi posao.

Drveni ugalj u čanku žario se pod dahom vjetrića koji je dopirao sa verande. Enisov zanos dostiže vrhunac. Ničim ne okrnjena bezbrižnost zahvati njegovo široko lice i on pomisli da onaj ko je povijest čovječanstva pretvorio u raskošno groblje, koje prekriva

police biblioteka, neće škrtariti ni sa srećnim, posvećenim trenucima čovječanstva.

- Ima li kakvih novosti u štampi? - htjede da sazna Halid Azuz od Alija as-Sejida.

Ali pokaza bradom na Lejlu Zejdan:

- Obrati se ministarstvu spoljnih poslova.

- Ali čuo sam veoma čudne vijesti.

- Poštedite naše glave! - prekide ga Enis ironično. - Šta sve nećemo čuti, ali svijet i nadalje ostaje kakav je i bio. Ne događa se apsolutno ništa.

- Osim toga baš nas briga za svijet, kao što ni svijet nije briga za nas - povlađivao mu je Mustafa Rašid, i pri tome mu se Adamova jabučica pomjerala gore-dolje.

- Sve dok nargile budu kružile, ne bi trebalo ništa drugo da nas brine - nastavi Enis.

Halid ga pogleda sav očaran:

- Poslušajte mudre riječi koje izgovaraju usta drogiranog!

- Poslušajte šta mi se danas dogodilo u kancelariji! Priča o njegovom naliv-peru izazva buru smijeha.

- Takvim naliv-perima potpisuju se mirovni ugovori -odaziva se Ali as-Sejid.

Užarene nargile su kružile klokoćući.

Oko neonske lampe zujalo je jato komaraca. Napolju se spuštala tama, Nil je odražavao pravilne i nepravilne geometrijske likove, izazvane odsjajem uličnih svjetiljki sa druge obale i osvjetljenim prozorima kuća na vodi. Čelava šefova glava izgledala mu je kao prevrnuti čamac u raljama tame. Bi mu jasno da potiče iz naroda Hiksa, pa je stoga morao da se vrati u pustinju. Ništa gore mu se nije moglo dogoditi, da se ova večernja sjedeljka završi kao što se završila prva mladost Lejle Zejdan, nalik na užarene bisere koji se pretvaraju u pepeo. Ko bješe onaj čovjek koji je rekao da revolucije smišljaju prefrigane glave, da ih sprovode hrabri, a da u njihovim plodovima uživaju kukavice?

Čika Abduh uđe, uze nargile da bi promijenio vodu, i

ponovo ih vrati bez ijedne riječi. Halid skide svoje naočari sa zlatnim okvirima, obrisa ih i progovori o starcu s divljenjem. I Ahmed Naser prekide svoje uobičajeno ćutanje:

- On pripada rodu dinosaurususa!
- Trebalo bi da zahvalimo Bogu što je zašao u godine. Inače nam ne bi prepustio ni jednu jedinu ženu da se njome naslađujemo - odvrati Mustafa Rašid.

Enis pomenu razgovor koji je popodne vodio sa starcem, na što Ali as-Sejid reče:

- Svijetu je potreban čovjek takvog formata kako bi politika ostala stabilna.

Nastade tišina, klokotanje nargila postade jače, spolja dopiraše kreketanje žaba, cvrčanje cvrčaka. U sve gušćem obliku isparenja, primijeti Lejlinu ruku među Halidovim šakama. Prijatelji za života, međusobni izvor utjehe. Nos Ahmeda Nasera mogao se po svojoj dužini i povijenosti porediti jedino s nosom Alija as-Sejida, iako je ovaj drugi uz to imao šire i bljeđe lice.

Spoljašnja tama šaputala mu je da nema potrebe da brine ni o čemu. Njen glas mu se prišunja nošen zracima crvenkaste zvijezde, koje su razdaljinu od stotinu miliona svjetlosnih godina premostili da bi doprli do njihove narkomanske jazbine, i savjetovaše ga da svoj život ne provode u jadikovanju. Odista, čak će i šef ureda jednog dana nestati kao mastilo iz njegovog naliv-pera. Otkako je on najdraže što je nekad posjedovao pokopao u prašini, njegovo srce više nisu mučile nikakve brige. Ako poželi da učini nešto suludo, kako bi svu pažnju privukao na sebe, e, onda je dovoljno samo da skine svu odjeću i da prpošno prošeta Trgom opere. Tamo bi ugledao Ibrahim-pašu³ kako jaše na

3. Ibrahim paša - (1789-1848). Sin Muhameda Alija, proslavljeni Egipatski vojskovađa.

konju, pokazujući ispruženom rukom na hotel "Kontinental", kao jedinstvenu turističku reklamu u našoj zemlji.

- Hoćemo li jednoga dana stvarno umrijeti?
- Sačekaj dok prođu vijesti na radiju!

- Gospodin Enis filozofira...

- Mora se priznati da je on postavio pitanje koje niko prije njega postavio nije.

Lejla poželje da čuje najnoviji vic.

- Otkako je naš život postao loša šala - odvati Mustafa Rašid nema više viceva.

Enis pogleda u tamu i ugleda ogromnog kita koji se bješe ustremio na splav. To ni u kom slučaju nije bilo najčudovišnije što je ugledao u Nilu, otkako se bješe spustila noć. Kit razjapi čeljusti kao da želi da proguta splav i kuću na njemu. Razgovor među drogiranima bezbrižno se nastavi, pa stoga Enis odluči da sačeka šta će se dogoditi. Tada se kit zaustavi, zažmiri na jedno oko i reče: "Ja sam kit koji je spasio Jonu." Zatim se povuče i nestade. U tom trenutku Enis se nasmija. Lejla Zejdan htjede da sazna zašto se smije.

- Neka moja čudnovata priviđanja - odvrati joj on.

- A zašto mi ostali nemamo takvih halucinacija?

- Kao što govoraše veliki šejh: Ko se osvrće, ne stiže - reče on, ne prekidajući pri tome poslovanje oko nargila.

Protesti se odasvuda divlje sručiše na njega:

- Mi ne poznajemo nikakvog šejha, bitango!

- Ni kvadratni metar zemlje nije bezbjedan od trusova.

- A uprkos tome ne prestaje ples i pjesma...

- Ako želiš od srca da se nasmiješ, onda baci pogled odozgo na Zemlju.

- Blaženi su oni koji su dospjeli na nebo!

- Međutim, novim platnim razredima sve će strasti biti smirene.

- A hoće li se novi platni razredi odnositi i na životinje?

- Vodilo se računa o tome da oni prvenstveno budu primjenjivani na životinjama.

- A Mjesec će sačekivati iseljenike.

- Strah me je samo da smo dojadili Allahu.

- Kao što svako svakome jednom dojadi.

- Kao i Ragib svojim obožavateljicama.

- A rješenje? Ima li kakvog rješenja?

- Svakako, moramo da budemo međusobno solidarni, sve dok ne promijenimo lice Zemlje.

- Ili ćemo da sačuvamo ono što već imamo. To je u svakom slučaju bolje i dugovječnije.

Splav se zaljulja pod novim koracima. Oni pomisliše da je to Ragab, ali na pragu se pojavi vesela, živahna žena čije je jedro tijelo imalo samo jednu mahanu: gornji dio bješe zamašniji od donjeg: Senija Kamil! Svojim sivim očima ona obuhvati okupljene i poljubi svakog pojedinačno. Ali as-Sejid je posadi kraj sebe.

- Nismo te vidjeli od posljednjeg Ramadana - reče on. Dva puta je poljubi u ruku a zatim je upita:

- Samo leteća posjeta?

Ona odgovori blago, grleno kotrljajući glas "R".

- Ovo je trajna posjeta.

- Dakle, znači da te je muž napustio!

- Ili da sam ja njega napustila - odvrati ona i dohvati nargile.

Izbaci gust oblak dima, pa nastavi, da bi zadovoljila svoju blagoglagoljivost:

- Uхватила sam ga kako flertuje sa novom susjetkom.

- Oh, kakva užasna vijest!

- Moj je glas grmio tako da me je čuo i najudaljeniji komšija.

- Bravo!

- Napustila sam djecu i otišla sestri u Maadi4.

- Zaista žalostan događaj, ali neophodan da bi vaš bračni život dobio novi polet.

- Prva stvar koja mi potom pade na pamet bješe da posjetim svoj splav.

- Pun pogodak. Oko za oko... Mustafa Rašid klimnu Ali as-Sejиду.

- Sada je na potezu rezervni suprug.

- A zašto ne bih sada ja bio na redu? - upita Enis Zeki ljutito.

- Ali ja sam već odvajkada rezerva za Seniju Kamil -smirivao ga je Ali as-Sejid.

- A ja...

- Ti si naš gospodar, naša kruna i naš dobročinitelj. Kad bi se stvarno zanimao za ljubav, imao bi sve što samo poželjeti možeš, i više od toga...

- Ti si lažov...

On pokaza na nargile:

- Ti nemaš vremena za ljubav.

- Mangupi prostački! Ispričaću vam šta mi se dogodilo sa direktorom ureda.

- Ali to si nam već potanko ispričao.

- Zar si to već zaboravio, dobročinitelju? Bezobrazluk, znači da život prolazi prije nego što shvatimo šta nam se to dešava.

Nargile su kružile, dajući prednost Seniji Kamil, kojoj od prošlog Ramadana⁵ nije bio pružen taj užitak. Enis govoraše sebi da je ta smeđokosa nervozna, i da se rado smije. Ne zaboravlja na svoju djecu ni u zanosu ljubavi i opijenosti hašišom. I na kraju se ipak uvijek vraća svome mužu. Ona živi s njim godinu dana, a zatim ga na godinu dana napušta,

4. Maadi - otmjeno, rezidencijalno predgrađe Kaira.

5. Ramadan - ime devetog mjeseca u islamskom kalendaru (mjesec posta).

kunući se da je on svemu kriv. Prvi put ju je doveo Ragab, kao što je došao i u pratnji Lejle Zejdan. On je ženskaroš, on snabdijeva naš splav ženama. Poznao sam jednog od njegovih pradjedova koji se potucao po šumama, još prije nego što je na Zemlji bila sagrađena i jedna kuća. U zagrljaje žena sahranjivao je svoje strahove od životinja, od tame, od nepoznatog i smrti. U njegovim očima bio je ugrađen radarski uređaj, a u njegovim ušima radio-prijemnik. Njegova pesnica bješe bomba. On je odnosio čudovišne pobjede prije nego što mu je došao kraj. Njegov unuk, međutim, Ragab...

Splav se zaljulja i spolja se začu glas Ragaba al-Kadija; razgovarao je sa nekom drugom osobom:

- Pripazi, draga moja!

Oči svih prisutnih ispuniše se ljubopitljivošću.

- Možda je poveo sa sobom neku glumicu iz studija -promrmlja Halid.

Odgurnuvši rogozinu, pojavi se Ragab, ispunivši dovratnik svojim vitkim stasom, preplanule kože i finih crta lica. Pred njim koračaše mlada djevojka, jedva bješa napunila dvadesetu, nježne linije njenog okruglog lica zračile su srdačnošću. Ragab mora da je primijetio koliko njegovi prijatelji bjehu začuđeni mladošću djevojke. Smješajući se on reče njemu svojstvenim pjevajućim tonom:

- Gospođica Sena ar-Rešidi, studentkinja filozofskog fakulteta.

33RAZGOVORI NA NILU

Sve oči bjehu uprte u novopridošlu, no ona se ne zbuni i uzvratila im srdačnim osmjehom.

Ragab je obgrlio oko pasa, otprati je do svog mjesta, posadi je kraj sebe i reče:

- Udijeli mi, o dobročinitelju!

- Zar pred gospođicom - upita Ahmed.

- Pred iskrenom obožavateljkom ništa se ne smije sakriti -branio se Ragab.

On duboko povuče dim, tako da se ugljevlje zažari i pojavi mali plamičak. Blaženo zatvori oči, ponovo ih otvori i okrenu se Seni:

- Dozvoli mi da ti predstavim svoje prijatelje, koje će, počev od ove noći, postati i tvoja porodica.

Tek tada on primijeti Seniju Kamil, srdačno joj stisnu ruku i upusti se u nagađanja o povodu njene posjete. Ona sasluša njegove opaske smiješeći se. Potom je predstavi Seni:

- Sljedbenica Majke Božije, supruga i majka; u razdobljima porodičnih zađevica, ona se vraća svojim starim prijateljima. Iskusna žena, koja je svoju ženstvenost doživjela kao djevica, supruga i majka; ona je riznica iskustva za mlade djevojke na našem splavu.

Začu se glasan osmijeh, Sena se tada smješkala. Senija, međutim, svojim pogledom stavi do znanja da odbija ova neumjesna zadirkivanja, ali nije pokazivala znake ljutnje. Ragab pređe na Lejlu Zejdan:

- Gospođica Lejla Zejdan, diplomirala na Američkom univerzitetu, prevodilac u ministarstvu spoljnih poslova. Pored toga što je lijepa i obrazovana, ona zauzima istaknuto mjesto u

povijesti emancipacije žena u našoj zemlji. Uzgred rečeno, njena zlatasta kosa nije ni lažna ni obojena.

Zatim se obrati Enisu Zekiju, koji se u potpunosti bio prepustio poslovanju:

- Enis Zeki, činovnik u ministarstvu zdravlja, skrbnik naše kuće na talasima, ministar naših narkomanskih aktivnosti, obrazovan koliko i ti. Ovo je njegova biblioteka. On je protrčao fakultetima medicine, prirodnih nauka i prava, stekao je svoja znanja na tim fakultetima bez diplome, čovjek koji ne pridaje značaja spoljašnjim stvarima. Potiče iz seljačke porodice, ali već odavno živi usamljen u Kairu, kao građanin svijeta. Njegovo ćutanje nemoj pogrešno da shvatiš! Kada utone u ćutanje, znaj da se vinuo u više sfere.

Došao je na red sljedeći:

- Ahmed Nasr, rukovodilac u računovodstvu ministarstva socijale, opasan činovnik, stručnjak za poslove u vezi sa kupovinom i prodajom, ekspert za različite praktične i korisne stvari. Ima kćerku tvojih godina. Izuzetan suprug, vrijedan proučavanja. Već trideset godina je u braku; ni jedan jedini put nije prevario svoju ženu i bračna zajednica mu nije dojadila. Naprotiv, njegova privrženost bračnom životu sve se više povećava. Zbog toga predlažem da ga podvrgnu ispitivanjima na sljedećem medicinskom kongresu.

Pokaza zatim na Mustafu Rašida pa nastavi:

- Gospodin Mustafa Rašid, cijenjeni advokat, uspješan čovjek, uz to filozof, oženjen inspektorkom u ministarstvu obrazovanja on je odista usmjeren ka apsolutnom i jedne noći će ga i dostići. No, budi oprezna, jer tvrdi da svoj ženski ideal još nije pronašao...

On pogladi Ali as-Sejida po leđima:

- Gospodin Ali as-Sejid poznati likovni kritičar. Svakako da si o njemu mnogo čitala. U povjerenju mogu da ti kažem da on često sanjari o jednom utopijskom gradu vrlina. U stvarnosti je oženjen dvjema ženama, uz to je prijatelj Senije Kamil, ali ni to nije sve...

Konačno on klimnu prema Halidu Azuzu:

- Gospodin Halid Azuz koji može da se svrsta među najistaknutije pisce kratkih priča. Vlasnik je jedne kuće za

izdavanje, jedne vile, automobila i ima veoma velikog udjela u pravcu l'art pour l'art osim toga je otac jednog dječaka i jedne djevojčice. On i dan-danas još ima svoju privatnu filozofiju, doduše ne znam kako bih je nazvao, ali jedna od njenih karakterističnih odlika jeste razuzdanost...

On se nasmiješi Seni, pri čemu pokaza svoje lijepe i bijele zube:

- Od ličnosti vezanih za našu kuću na vodi, preostaje mi još da ti predstavim čika Abduha. Na svom putu kroz vrt ovamo protrčali smo kraj njegove sjenke. Razumije se da ćeš i njega upoznati.

Nema čovjeka u Nilskoj aveniji koji ga ne poznaje.

Enis pozva čika Abduha i naloži mu da promijeni vodu u nargilama. Čika Abduh ih uze, izgubi se s njima kroz bočna vrata, zatim ih poslije izvjesnog vremena vrati i ponovo se izgubi.

Senine se oči razrogačiše od čuda zbog džinovskog rasta starčevog. Ragab reče:

- Naša je sreća što je uzor poslušnosti jer, ako bi to želio, mogao bi sve da nas potopi.

Ne postoji nikakva opasnost da ćemo se utopiti, sve dok je kit u vodi. Ruka maloljetne djevojčice je malehna kao Napoleonova ruka, ali su njeni nokti debeli i šiljati kao prova čamca za spašavanje. Njome će biti upotpunjen niz grješnih djela koja opterećuju našu kuću na talasima.

I tada tama počne da govori.

- Za koji predmet se gospođica specijalizovala na filozofskom fakultetu? - htjede da dozna Mustafa Rašid, i njegova Adamova jabučica ponovo počne da skakuće gore-dolje.

- Povijest - odgovori ona poslušno.

- Allah! - uzdahnu Enis. No Ragab se prodra na nj:

- Njena povijest nije tvoja krvava historija, ona je zainteresovana za lijepe stvari.

- Nema ničeg lijepog u historiji!

- A ljubav između Antonija i Kleopatre?

- To je krvava ljubav...

- Ona se ne svodi na oštricu mača i zmiju otrovnicu. Sena se uznemiri.

- Zar se ne pribojavate policije? - upita ona, pogledajući na rogozinom prekrivana vrata.

Mustafa Rašid se nasmija.

- Policijskog odreda za borbu protiv nemorala?

Kada smijeh ostalih utihnu, ona nastavi da postavlja pitanja:

- A tajna policija?

- Pošto se mi plašimo policije, armije, Engleza, Amerikanaca, vidljivog i nevidljivog, dogurali smo do toga da se više ničeg ne plašimo... - primijeti Ali as-Sejid nehatno.

- Ali vrata su otvorena.

- Pred njima je čika Abduh, on je dovoljno srčan da odvrati svaki napad.

- Ne treba uopšte da brineš, zjenico oka mog - utješi je Ragab smješkajući se. - Država je zauzeta izgradnjom, ima i previše drugih briga koje je sprečavaju da se pozabavi nama.

Mustafa Rašid joj pruži lulu:

- Probaj malo ovaj vid odvažnosti.

Ona se snebivajući izvini, a Ragab joj priskoči u pomoć.

- Korak po korak, čovjek je započeo svoj uspon služeći se noktima, a završio izgradnjom raketa. Savi jednu cigaretu za nju! Cigaretu za tren bješe pripremljena. Ona je dohvati oklijevajući, no ipak je stavi u usta. Ahmed Nasr baci sažaljiv pogled na nju, Enis shvati da se on uznemirio zbog sopstvene kćerke. A da je njegova kći živa, i ona bi bila Senina vršnjakinja.

Međutim, kakvog značaja ima to hoće li ona ostati ili otići, hoće li biti dugovječna kao kornjača? Pošto je povijesno vrijeme beznačajno u poređenju sa kosmičkim, Sena je, u stvari, Evina vršnjakinja. Jednoga dana vode Nila donijeće nam nešto novo, no uputnije je da se to ne imenuje. Glas tame mu šaputaše: "Sjajno!" Nije isključeno da će jednoga dana ovaj isti glas prenijeti naređenje da upriliči neko čudo kako bi oni koji ne vjeruju u čudesu bili zapanjeni. Nauka je svoja shvatanja o zvijezdama objelodanila, no u stvarnosti one nisu ništa drugo do dijelovi jednog svijeta koji daje prednost usamljenosti, pa su se udaljile jedna od druge na hiljade svjetlosnih godina. A ti Nešto, učini nešto jer nas je Ništa zdrobilo.

- Imaš li ti vremena za učenje? - upita je Ahmed Nasr prijateljski.
- Svakako - odvratila Ragab umjesto nje - ali ona voli i likovne umjetnosti!

Ona prijeteći podiže kažiprst:

- Nemoj od mene da stvoriš predmet zadirkivanja!
- Teško onome ko bi se usudio da tako nešto i pomisli!

- Ti želiš da postaneš glumica? - nastavi Ahmed Nasr sa ispitivanjem.

Ona se nasmiješi ne poričući, a on produži. -Ali...

- Ćuti, ti reaktionaru! - prekide ga Ragab.
- Najteža je opuzba danas ako za nekog tvrdiš da je reaktionar. Jednim prstom on je dohvati za bradu, okrete njeno lice prema sebi i reče, dok ju je pažljivo posmatrao:

- Dozvoli mi da ti osmotrim lice! Baš lijepo, u tvom pogledu skriva se tajanstvena moć, kao što je u slatkoj hurmi skrivena koštica. Ovo je pogled mladog djevojčeta. Međutim, ako se to lice smrači, zrači iskustvom zrele žene. Kakva bi tebi uloga odgovarala? Možda uloga djevojke u scenariju "Zaganetka jezera".

Zainteresovana, ona se upusti u tu temu:

- A kakva joj je uloga namijenjena?
- Jedna djevojka, beduinka, zaljubljuje se u lukavog ribara, izrazitog ženskaroša. U početku on tu vezu ne shvata ozbiljno, no vremenom ona zadobija moć nad njim i određuje mu sudbinu.
- Da li me zaista smatraš pogodnom za tu ulogu?
- Govorim onako kako mi moj umjetnički instinkt nalaže, a u njega vjeruju i producenti, kao i reditelji. Samo na trenutak, molim te, skupi usta, pokaži mi kako umiješ da se ljubiš. Ne stidi se, stid je neprijatelj glumačke umjetnosti. Daj mi pravi poljubac pred očima svih prisutnih, poljubac koji će da doprinese poboljšanju međunarodne situacije...

On je obgrli svojim dugačkim, snažnim rukama. Njihove usne žestoko se susretoše. Nastupi tajac, čak i kloktanje nargila utiša.

- Ovo je trenutak apsolutnog, takvom doživljaju se već odavno nada - dreknu Mustafa.

- Moja gospodo, čestitam - uzviknu Halid Azuz oduševljeno
- valjalo bi da svi čestitamo jedni drugima. Trebalo bi da ovaj
39RAZGOVORI NA NILU

izvanredan kulturni trenutak svesrdno pozdravimo. Ovoga časa možemo reći da je fašizam u potpunosti dotučen, i da su Euklidovi aksijomi prestali da važe. Primi, Seno - od sada bez formalnog obraćanja - izraze mog divljenja!

Smješajući se, Lejla Zejdan ga opomenu:

- Prepusti govorcije nekom drugom, meni za ljubav!

- Ljubomora nije instinkt kao što to neznalice misle, već feudalno nasljeđe - progovori on.

Ja nisam drolja. Prokletstvo! Oh, mirisi Nila ogrezli u isparenjima jedne naporne, muljevite plovidbe!

Pokoje staro stablo već bješe poraslo u Brazilu nad tlima zemljinim još prije nego što su bile sagrađene piramide. Jesam li ja jedini među ovim opijenima koji se sprda sa ovim lahkomislenim talasom? Da li ja jedino čujem kako mi došaptava da četrdeset puta kucnem u vrata, jer će tada za tebe da se ostvari ono što inače ne bi moglo da se ostvari? Kada ću da se poigram sa sunčevim sistemom, kao sa nekom loptom?

Jednog sam dana bio upleten u krvav boj, kada sam pokušao da razdvojim dvojicu zavađenih.

Napolju prohuja slijepi miš kao puščani metak. On se udubi u graviru na bakrenoj siniji, ornament je imao oblik međusobno isprepletenih krugova, čiji su presjeci bili obloženi sedefom; sada su bili prekriveni pepelom i ostacima duhana. On noćas zadrijema na svome jastuku. Kada je otvorio oči, Mustafa Rašid i Ahmed Nasr već bjehu otišli. Vrata sobe koja je gledala na vrt zatvoriše se za Lejlom i Halidom, a srednje sobe za Senijom i Ali as-Sejidom. Još je samo njegova soba bila prazna, i najvjerovatnije da će se i ta vrata ove noći zatvoriti pred njegovim nosom.

Ljubavni par je šaputao:

-Ne...

- Ne! To je nesavremen odgovor!

- Kod kuće vjeruju, da učim kod jedne svoje drugarice.

- Neka se to učenje obavi s jednim prijateljem!

On ispruži nogu i udari u nargile koje se prevrnuše. Crni talog poteče sve do praga verande. Sve je bez značaja. Čak je i tišina beznačajna. Lakrdija, to je ono najstvarnije što je čovjek stvorio. Iznenada visoka spodoba čika Abduha zakloni svjetlo lampe oko koje su kružile mušice.

- Je li sve gotovo? -Da!

Čika Abduh poče živahno da posprema pribor i otpatke, a zatim upitno pogleda prema njemu:

- Kada ćeš ti da se povučesh u svoju sobu?

- U njoj me čeka nova nevjesta. -Oh!

- Zar ti se to ne dopada? On se nasmija.

- Djevojke iz Nilske avenije dopadljivije su i jeftinije. Enis se grohotom nasmija, tako da njegov glas gromko odjeknu preko Nila.

- Ti, neznalico, zar su one jednake ovima?

- A imaju li te vaše više udova?

- Ne, ali su to otmjene dame... -Oh!

- One se ne prodaju već same sebe poklanjaju i uzimaju ono što im se prohtije, kao da su muškarci.

-Oh!

- Oh...

- Zar ćeš ti da spavaš na verandi, dok te rosa ne orosi?

- Kako je to divno kad nas rosa okupa... Čika Abduh se oprost i pođe.

- Idem na jutarnju molitvu.

On posmatraše zvijezde i poče da ih broji. To ga zamori. Tada ga zapahnu mirišljav povjetarac koji dopiraše iz vrtova oko palate. Harun ar-Rašid sjedi na divanu pod kajsijinim drvetom, ropkinje se igraju pred njim, a ti mu sipaš opojni napitak iz zlatnog vrča. "Gospodar pravovjernih" postaje blag, nježniji od daha zefira i obraća ti se:

- Reci što ti je na umu!

Ti, međutim, nemaš šta da kažeš. Valjalo bi reći samo da si izgubljen. No, jedna robinja prebire po žicama laute i pjeva:

"Kad se sjetim vatrenih časova, svijam se samo oko sebe, strepeći da se ne rasplinu. Tebi se ove noći zanosa neće vratiti, ali gorki izvoru u tvojim očima liju."

Harun ar-Rašid je toliko oduševljen da rukama i nogama lupa od razdraganosti. Tada govoriš sebi da je to tvoja šansa da se izbaviš. Tiho se odšunjaš, ali đinovski čuvar te ugleda i juri ka tebi. Ti trčiš, a on juri za tobom, isukanog mača. Vičeš glasno, tražeći pomoć od roda Allahovog poslanika i Allaha. Tjelohranitelj se, međutim, zaklinje da će te pred njihovim očima baciti u tamnicu...

On se prepusti zalasku sunca, njegovo tijelo bješe osvježeno hladnom kupkom. Obuze ga sanjivost i spokojstvo. Jata golubova u letu zabijelila su horizont nad Nilom. Kad bi bilo moguće da pozove šefa ureda u kuću na splavu, tada bi njegovu bronzanu pesnicu mogao da liši oštih bodlji, a sebi obezbijedi spokojstvo večernjeg sutona.

On posrka posljednji gutljaj svoje gorke crne kafe u koju je bilo stavljeno čarobno sredstvo, i poliza posljednju kapljicu.

Dođoše prijatelji, jedan za drugim, i Ragab i Sena. Čitavu sedmicu izdržali su skupa, konačno se i Sena privikla na nargile, pa Ahmed Nasr prošaputa Ragabu na uho:

- Veliš, mala djevojčica!

Onaj drugi, međutim, takođe šapćući, odvrati mu, dok se oslanjao na Enisova koljena:

- Svakako da nisam prvi umjetnik u njenom životu. Lejla Zejdan ponovi nekoliko puta:

- Teško onom ko vrednuje ljubav u eri kada se ljubav ne cijeni.

Ahmed Nasr ne nađe slušaoce za svoje konzervativne misli, pa mu preostade jedino da se obrati dobrodušnom Enisu. Prikloni se njegovom uhu i reče:

- Baš lijepo što se jučerašnji pali anđeo danas može nazvati filozofom.

- Da, takva je, uopšte uzev, sudbina filozofije - odgovori mu Enis.

Ali as-Sejid zapucketa prstima kako bi privukao pažnju na sebe:

- Uostalom, želio bih da vam prenesem jednu molbu prije nego što padnete u zanos - reče on ozbiljno, pa kada mu se neki okrenuše, jasnim glasom dodade:

- Samara Behget bi željela da posjeti našu kuću na vodi.

Svi se pogledi sada znatiželjno usmjериše na nj, čak i Enisov, iako nije prekidao svoje poslovanje.

- Zar ona novinarka?

- Moja lijepa, inteligentna koleginica!

Nastade stanka, kao da su svi željeli da shvate i svare ovu najavu.

U njihovim očima ogledala se sumnjičavost, a Ahmed Nasr upita:

- Ali zbog čega ona to želi da nas posjeti?

- Osjećam se krivim što sam nekim uzgrednim opaskama u našoj kući na talasima pobudio njeno zanimanje.

Ragab al-Kadi uze riječ:

- Imaš nepouzdan jezik. No, da li tvoja poznanica uopšte mari za kućom na vodi?

- Ne baš naročito, no ona poznaje ponekog iz našeg društva, na primjer mene, svoga prijatelja i kolegu, Halida Azuza, posredstvom njegovih kratkih priča, i tebe, po tvojim filmovima...

- Ima li ona ikakvu predstavu o tome šta se ovdje odigrava?

- Otprilike, atmosfera koja ovdje vlada nije joj strana, što se može objasniti njenom djelatnošću i životnim iskustvom.

- Ako bismo je ocjenjivali po tome kako piše, morala bi biti zastrašujuće ozbiljna osoba.

- Ona to jeste, ali u svakom čovjeku postoji nešto što teži prisnijim ljudskim odnosima...

- A da li je počinila neke slične ispade? - upita s nelagodnošću, Ahmed Nasr.

- Pretpostavljam da je veoma društvena i da voli ljude...

- Ali, ona će da nam okrnji slobodu.

- Ne, ne! Nemaš razloga da se plašiš toga!

- Zar ona želi da nam se priključi?

- Na izvjestan način, mislim, u bezazlenim stvarima...

- Bezazlenim! Znači da ćemo postati predmetom novinarskog istraživanja.

No on ih je uvjeravao:

- Ona želi da dođe jedino da bi nas upoznala.

Ne bi trebalo dalje da se baviš ovom stvari, inače ništa u budućuće od pušenja hašiša. Pomisli na to kako su Persijanci primili prvu vijest o arapskoj invaziji. On se smješкао. Na poslužavniku ugleda čitavu gomilu mrtvih mušica i komaraca, pa mu pade na pamet da upita:

- Kome rodu pripadaju komarči?

Njegovo pitanje ih omete u razmišljanju. Ipak mu Mustafa Rašid ironično odgovori:

- Rodu sisara!

Ali as-Sejid nastavi prekinuti razgovor.

- Poklisar vam samo prenosi poruku. Ukoliko ne želite da je pozovete...

Ragab mu međutim, upade u riječ:

- Nismo još čuli mišljenje pripadnica drugog pola.

Lejla Zejdan nije imala primjedbi, pa čak ni Senija Kamil, ali Sena jeste:

- Trebalo bi odluku da prepustimo Enisu, Ahmedu i Mustafi, jer su njima potrebne prijateljice.

- Ne, ne - protestovao je Ali as-Sejid. - Nemojte, molim vas, ni pomišljati na to. Kunem se životom svoje majke, ne dovodite me u iskušenje!

- A zbog čega ona, zapravo, želi da dođe? - upita Sena, uklanjajući pri tom pramen kose s očiju.

- Dovoljo sam vam rekao.

- Ako komarči spadaju među sisare - upita Enis - zbog čega onda istrajavaš u tome da tvoja poznanica ne spada u tu sortu?

Ne dozvolivši da ga Enisovo pitanje pokoleba. Ali as-Sejid se obrati svima:

- Vaša slobada garantovana vam je u svakom pogledu. Na riječi i djelu, pri pušenju i razgovorima, neće biti ni ispitivanja ni istraživanja, nikakvih tome podobnih novinarskih mahinacija! Budite u to čvrsto uvjereni. Ali nema opravdanja da je smatrate lahkomislenom ženom.

- Lahkomislenom ženom? - negodujući uzviknu Senija.

- Smatram da je ona čestita gospođica, kao svaka od vas koja ne dopušta da je smatraju nemoralnom ženom.

- Ja ništa ne shvatam - uključi se Ahmed Nasr u razgovor.

- Ništa drugo od tebe nismo ni očekivali, ti si oličenje devetnaestog vijeka, ali svi drugi to shvataju bez teškoća...

Halid Azuz se takođe uključi u razgovor:

- Možda je ona, uprkos svojim sedmičnim komentarima, prava pravcata buržujka.

- Ona nema ničeg buržujskog u sebi, kao što ti to misliš.

- Opisi nam je, ali tako da to svima bude razumljivo! - predloži Mustafa Rašid.

- U redu. Ima 25 godina, sa nepunih dvadeset je diplomirala.

Studirala je engleski jezik, izvanredan je novinar, veoma je iskusna za svoje godine. Ima književnih ambicija i očekuje da će ih jednog dana i ostvariti. Spada među one koji ozbiljno shvataju život, ali je veoma srdačna u ophođenju. Govori se da je, uprkos malim prinadležnostima, odbila primamljivu bračnu ponudu.

_ Zbog čega?

- Taj čovjek nema ni četrdeset godina, direktor je u jednoj fabrici, a uz to posjeduje i kuću za iznajmljivanje, kao Halid Azuz. Osim toga on je po očevoj liniji s njom i u srodstvu. No, mislim da ga ona ne voli.

- Sudeći po njenom načinu pisanja - reče Halid - ona je radikalno nastrojena cura.

- Bolje reci da je napredna, a uz to je i iskrena.

- Da li je već bila hapšena?

- Nije! Ona je moja koleginica, otkako radim za časopis "Sve o svemu".

- Možda je bila hapšena za vrijeme studija?

- U to ne vjerujem, jer bih to saznao tokom naših dugih razgovora. U svakom slučaju, ništa pouzdano o tome ne znam.

- Šta vas navodi da ovako opasnu ženu, koja nam uz to ne obezbjeđuje nikakvu zabavu, pozivate u goste? - htjede Sena da dozna.

- Ona mora da nam dođe, potrebna nam je sveza krv -odvрати Lejla.

Ali as-Sejid nastavi:

- Odlučite se. Ona je sada u klubu, ako želite, mogu telefonom da je pozovem.

Enis upita:

- Da li si joj rekao da je ono što nas ovdje okuplja i spaja, smrt? On mu ne odgovori, već predloži da se glasa. Enis se smijao uživljenim sjećanjima iz daleke prošlosti, i predloži da pozovu čika Abduha, kako bi on učestvovao u glasanju. Ragab obavi ruku Seni oko bedara, a Ali as-Sejid ustade da bi telefonirao. Pola sahata posije telefonskog poziva. Ali as-Sejid se podiže sa svog mjesta da bi na vratima sačekao novog gosta. Splav ponovo uzdrama uobičajeni potres prouzrokovan koracima na mostiću. Ahmed Nasr poželje da se nargile i ostali pribor sklone, sve dok ne budu sigurni u namjere posjetiteljke, ali Ragab al-Kadi bezbrižno doviknu Enisu:

- Nastruži, napuni i pripremi lulu za upotrebu!

Ona podiže rogozinu i pojavi se nasmijana lica, zatim uđe praćena Ali as-Sejidom. Pogleda usmjerene u nju dočeka prijateljski, ne zbunjujući se. Muškarci ustadoše, čak i Enis u svojoj bijeloj galabiji⁶, podvrnutoj sve do iznad koljena. Ali as-Sejid se prihvati uobičajenog predstavljanja. Ahmed Nasr htjede da joj primakne stolicu, no ona dade prednost jednom jastuku. Ragab se na to spontano primače Seni i oslobodi joj mjesto kraj sebe. Enis nastavi svoj posao, ali je kriomice piljio u njenom pravcu. Prema svemu onom što je naučio, očekivao je da će ugledati nešto neobično. Odista, ona bješe markantna ličnost, a kao žena veoma privlačna. Uprkos otežalim očnim kopcima, zapazi njenu glatku, preplanulu kožu, bez ikakve šminke. Njene crte bjehu jasne, odjeća jedostavna, ali elegantna, no iz njenog 6. Galabija - ogrtač nalik na dugu spavaćicu, obično izrađen od pamuka.

pogleda izbijala je mudrost koja je onemogućavala da se prodre u dubinu njene duše. Učini mu se da ju je već jednom vidio, ali u kojoj to prohujalo] epohi? Bješe li ona kraljica ili je poticala iz naroda? Kada još jednom krišom upravi pogled ka njoj, iskrsnu mu

druga slika. Pokuša da je razazna, ali ta usredsredenost iziskivaše isuviše veliki napor, stoga se zagleda u noć.

Poslije trke izazvane predstavljanjem i uobičajenih komplimenata, nastade tajac. Klokotanje se stopi s pjesmom noćnog zrikavca. Samara vješto izbjegne da svoj pogled, koji bi mogao nešto odati, usmjeri na nargile. Kada joj lula bi ponuđena Enisovom rukom, ona u znak dobrohotnosti stavi bambusovu cjevku među usne, ali ne povuče dim i predade lulu Ragabu. Ovaj je uze i reče:

- Kako vam drago.

- Vidjela sam vas u vašem posljednjem filmu "Drvo bez ploda" i mogu da vas uvjerim da ste sjajno odigrali svoju ulogu.

Iako se njegova skromnost nije stidjela nikakvih pohvala, on predostrožno upita:

- Je li to vaše mišljenje ili kompliment?

- Mišljenje, i to mišljenje mnogih.

Kroz duhanski dim Enis pogleda u Senu i vidje je kako kroti svoj nestašni pramen kose. On se nasmiješi. Čak i nadležnost direktora ureda sa svim punomoćjima koja su mu data ovlašćenjima za rukovođenje finansijama i administracijom, ne prekoračuje okvir prijema i otpreme akata. Ima na hiljade meteora koji se sa zvjezdanih jata ustremljuju ka Zemlji, da bi sagorjeli i ugasili, a da ne prođu kroz registraturu, niti se evidentiraju u knjigama prijema. Bol je, međutim, predodređen jedino njegovom srcu.

Iznenada, Samara se obrati Halidu Azazu:

- Posljednje što sam pročitala je vaša kratka priča pod naslovom "Svirač na fruli". Halid namjesti naočari.

- "Svirač na fruli" - nastavi ona - čija se frula pretvara u zmiju...

- Otkako je objavio tu priču, s pravom zaslužuje da ga nazivamo Halid-otrovnica - uključi se u razgovor Mustafa Rašid.

- Neobična, ali zanimljiva pripovijest.

- Naš prijatelj je istaknuti predstavnik l'art pour l'arta - reče Ali as-Sejid. - Ne bi ste smjeli ni da očekujete da bi nekakva drugačija umjetnost mogla da se ispili na našem brodiću.

- Ubrzo će iz toga proizići poezija iracionalnog, poznata kao poezija apsurdna - dopuni Mustafa Rašid.

Ragab uze riječ:

- Apsurdno je dosta dugo prebivalo među nama, još prije nego što je postalo umjetnošću. Vaš kolega Ali as-Sejid poznat je po svojim apsurdnim snovima, a Mustafa Rašid juri za iracionalnim u ime apsolutnog, i ono predstavlja životni naboj staratelja naše kuće na vodi, otkako je prije dvadeset godina okrenuo svijetu leđa.

Samara se nasmija napustivši prvobitnu uzdržljivost:

- Ja sam odista kao neka stara vračara, jer su mi moja predosjećanja nagovještavala da ću među vama doživjeti čudesne, uzbudljive stvari!

- Bješe li to vaše predosjećanje, ili jezik Ali as-Sejida? - upita Ragab.

- On mi je o vama govorio samo dobro.

- Prema tome, naša kuća na vodi nije u svojoj biti jedinstvena.

- Možda, no postoji mnoštvo ljudi, a samo je mali broj među njima onih koji su dostojni našeg prijateljstva.

- Ja sam mislio da će novinar biti među posljednjima koji će tako nešto da kaže.

- Ljudi nam obično pokazuju svoje uljepšano lice s naslovne strane.

- Mi vas, međutim, dočekujemo s iskrenošću, jednostavno i prirodno - odvarti Halid Azuz.

- Kada ćete vi da nam uzvratite istom mjerom?

- Smatrajte da je to već učinjeno - nasmija se ona - ili mi dajte još samo sasvim kratak rok za to!

Enis ponese čanak s ugljevljem na prag prema verandi, nakon što je dometnuo nekoliko komadića uglja, i stavi ga na promahu.

Parčići uglja se zažariše, njihova crnina buknu crvenom užarenošću koja bješe lomna i mehka kao somot. Plamičci zaigraše obojeni crvenilom tek zašlog sunca. Iz početka pojedinačno i raspršeno, a zatim im se krila preklopiše, oblikujući kristalni talas okrunjen fantastičnim plavičastim čipkama.

Zapucketa, i iz njedara žara rasprsnu se kiša varnica. Ženski glasovi zažagoriše, a Enis vrati čanak s ugljevljem na ranije mjesto. On priznade sam sebi da osjeća bezgranično divljenje prema vatri. Ona je ljepša od ruža, čak i od sveg rastinja, ljepša od

ljubičastog jutarnjeg svitanja. Kako je bilo moguće da se u njegovim jedrima razvija vrhunski razorna snaga? Kada jednom budeš raspoložen, trebalo bi da ispričaš povijest o čovjeku koji je otkrio vatru, o onom starom prijatelju čiji je nos naslijedio Ali as-Sejid, koji posjeduje privlačnost Ragaba al-Kadija i džinovski stas čika Abduha. Kada se zagubila čudnovata ideja koju si želio da ubaciš u razgovor dok si iznosio čanak s ugljevljem na terasu?

- Ja sam pravnik - reče Mustafa Rašid - i samim tim sumnjičav. Mogu sebi da predstavim kako sada razmišljate o nama.

- Ne onako kako vi zamišljate.

- Vaši članci odišu gorkom kritikom pasivnosti. Mi bismo u mnogim očima mogli da izgledamo kao otjelovljenje pasivnosti.

- Ne... ne, ne bi trebalo suditi o ljudima na osnovu onoga što čine u dokolici.

- Tačnije, riječ je o životima koji i nisu ništa drugo do isparaznost i dokolica - nasmija se Ragab.

- Vi me podsjećate na to da sam stranac među vama.

- Ne bi valjalo da sami sebe pretvorimo u predmet ovog razgovora - primijeti Ahmed Nasr. - Mnogo je važnije da saznamo ono što o vama ne znamo.

- Ja nisam nikakva zagonetka. Ali as-Sejid dodade:

- Već sami tekstovi nekog spisatelja pružaju spoznaju o njemu.

Tada Mustafa Rašid upita:

- Da li to važi i za tvoje kritičke napise?

Svi prsnuše u smijeh, čak se i Ali as-Sejid dugo smijao. Smijuće se, dodade:

- Ja sam jedan od vas, vi dekadentni modernisti, a od onog ko je nalik na svoje prijatelje nema opasnosti. Ova djevojka je, na žalost, iskrena.

- Svako piše o socijalizmu, ali mnogi maštaju o bogaćenju, o grabeži i o ružičastim noćima u al-Mamuri - dodade Halid Azuz.

- Da li vi češće raspravljate na ovaj način? - upita Samara.

- Ne, ali bivamo na to primorani kada neko zamjera našem načinu života.

Enis pozva čika Abduha. Džinovski starac uđe, uze lulu, izađe kroz bočna vrata i ponovo se s njom vrati, pošto je promijenio

vodu. Samarine oči se upiljiše u njega. Kada ga nestade, ona promrmlja:

- Kakav divan džin!

Tada se Ali as-Sejid prisjeti da je čika Abduh jedini žitelj kuće na vodi kojeg nije još predstavio:

- On je pravi gorostas, ali jedva otvara usta, obavlja sve poslova, a rijetko govori. Često nam se učini kao da je zauvijek utonuo u trenutak vlastite sadašnjosti. No, ni to nije sigurno. A najčudnovatije je to da mu priliči svaki opis: on je krjepak i slab, prisutan i odsutan, on je istovremeno imam obližnje bogomolje i svodnik.

- Moram priznati da sam ga smjesta zavoljela - nasmija se Samara. Spontano, Ragab dometnu:

- Nadam se da ćemo i mi uživati!

Sena pogleda napolje u noć, kao da tamo traži pribježište.

Umjesto izvinjenja on joj obavi ruku oko pasa.

Sasvim druga pitanja vrzmala su se po Enisovoj glavi. Da li su prijatelji već ranije, još u vrijeme Rima, bili ovako skupa kao večeras? Jesu li nosili drugu odjeću? Jesu li prisustvovali paljevini Rima? Zbog čega se Mjesec otkinuo od Zemlje, ostavljajući za sobom brda i planine? Ko je od vođa francuske revolucije bio zadavljen u kadi, rukom jedne lijepe žene? Koliko je njegovih savremenika umrlo od hroničnog zatvora? Kada se Adam po prvi put posvađao sa Evom - poslije progonstva iz raja? Da li je Eva propustila da ga okrivi za nesreću koju je sama izazvala?

Lejla Zejdan upitno pogleda Samaru:

- Da li uvijek ovako uspijevate da sačuvate punu trezvenost?

- Kahva i cigarete, to i ništa drugo... Na to će Mustafa Rašid:

- A mi ćemo jednoga dana možda biti obaviješteni o planu konačnog iskorjenjivanja narkotika, pa nećemo znati šta nam još preostaje.

- Zar je već dotle došlo?

Ragab primijeti da imaju i viskija. Samara pristade na čašicu, a on ustade i natoči joj. Ona ih onda upita za tajnu njihove privrženosti nargilama. No, niko nije bio spreman da joj pruži odgovor, dok, konačno. Ali as-Sejiid ne reče:

- One su stožer naših okupljanja, i samo nas ovdje očekuje prava sreća.

Klimanjem glave Samara priznade da je društvo odista srećno, međutim, Senija Kamil joj prigovori:

- Nemojte da izvrđavate. O toj temi sigurno imate još što šta da nam kažete!

- Uobičajena opšta mjesta ne želim da ponovim, jer ne bih da doživim neuspjeh, kao angažovani komadi s tezom.

- Nas, međutim, zanimaju vaši stavovi - reče Ahmed Nasr.

- Ja ih objavljujem svake sedmice u nastavcima, ali šta vi zapravo mislite? - upita ona, pošto je otpila gutljaj viskija.

- U prvoj polovini dana - odvrati joj Mustafa Rašid - mi radimo da bismo zaradili za život. Potom se okupljamo ovdje na splavu, koji nas odvodi u nebeske sfere.

- Zar vas se zaista nimalo ne tiče ono što se oko vas zbiva?

- Ponekad, ukoliko nas to zabavlja.

Ona se sumnjičavo nasmija, a Mustafa Rašid reče:

- Vi vjerovatno pretpostavljate da su u pitanju Egipćani, Arapi, ljudi a povrh svega obrazovani, koji bi morali da imaju gomilu briga. U stvarnosti, međutim, mi nismo ni Egipćani, ni Arapi, ni ljudi. Pripadamo samo ovom splavu.

Ona se nasmija kao da je u pitanju šala. Mustafa, međutim, nastvi:

- Sve dok su burad u dobrom stanju, užad i lanci čvrsti, i sve dok čika Abduh bdi nad tim, dok su nargile pripremljene, mi nemamo nikakvih briga...

- Niste me baš ubijedili!

- Zašto ne?

Ona kratko razmisli, a zatim se odluči na povlačenje:

- Neću da upadnem u zamku - ne, neću sebi da dozvolim da budem tako nepodnošljiva kao angažovani komad s tezom...

- Ne bi trebalo da Mustafu shvatite doslovno - umiješa se u razgovor Ali as-Sejid. - Mi nismo tako sebični kao što nas on predstavlja. No, sagledali smo da brod plovi svojim pravcem, ne pitajući nas, i to bez naše pomoći. Filozofiranja o tome ničemu ne vode. Takva razmišljanja izazivaju samo zlovolju, a posljedica je visok pritisak...

Visok pritisak i loš hašiš. Student medicine razbolio se u prvom semestru zbog uobraženja. Ni šef u uredu nije gori od sale za obdukcije. Prvi dan u sali za obdukcije i prva iskustva o smrti najvoljenijeg čovjeka. A ova gošća je zanimljiva još prije nego što otvori usta. Lijepa li je i mirisava. A noć je lažljivica, jer je negativ dana. A u praskozorje, jezici učute. No, šta bješe ono čega sve vrijeme uzalud pokušavaš da se sjetiš? Ali Azuz se obrati Samari.

- Vi imate spisateljskog dara?

- Još ga nisam provjerila.

- Svakako imate neki cilj pred očima.

- U svakom slučaju, veoma sam odana pozorištu.

- Zar samo pozorištu, a ne i bioskopskom platnu? - upita Ragab protestujući.

- Ne u tom pogledu nemam nikakvih ambicija.

- Pozorište se svodi samo na riječi.

- U tom pogledu nalik je našoj kući na vodi - primijeti Mustafa Rašid smješkajući se.

No, ona je zdušno protivrječila:

- Upravo je suprotno tačno. Pozorište znači usredsređenost, svaka riječ mora da ima suštastveni smisao.

- To jeste presudna razlika između pozorišta i našeg splava.

Njene oči se susretoše sa Enisovim, dok je on opsluživao nargile, kao da ga je tek sada primijetila.

- Zašto ste vi učutali?

Ona želi da te zavede, da bi ti u presudnom trenutku odbrusila da nije nikakva drolja. Ona me podsjeća na nešto čega nikako ne mogu da se prisjetim. Uopšte nije nemoguće da je ona Kleopatra, ili preprodavačica koja prodaje zaslađeni duhan u Ulici al-Gamamiz. Rođena je u znaku škorpije. Zar ona ne zna da imam sastanak sa idejom seksualne naravi?

Mustafa Rašid se izvini mjesto njega:

- Onaj ko radi, ne priča.

- A zbog čega je posluživanje nargila prepušteno samo njemu?

- To je njegova najdraža djelatnost, ne dopušta nikome da mu u tome pomaže.

- On je načelnik naše kuće na talasima - dopunio Ragab al-Kadi - ponekad ga nazivamo i našim starateljem. U poređenju sa njim svi smo mi početnici i amateri, jer se on nikada ne budi iz opijenosti...

- Ipak je trijezan kad se ujutru budi iz sna!

- Ali samo nakratko, zatim već više da mu se donese gorka kahva...

Ona ga sa zanimanjem upita:

- Šta radite sada, u ovom trenutku? Ne podižući pogled, on odvratil:

- Pitam se zašto zapravo živim.

- Lijepo. I kako glasi vaš odgovor na to pitanje?

- Obično zapadam u trans, još prije nego što dokučim odgovor.

Smijali su se duže nego što je iziskivao povod, a on se smijao zajedno s njima. Kroz oblake dima posmatraše žene. Ni u jednom oku nije uspio da otkrije ni trunku simpatije prema gošći. Većina lavova sami proždiru meso, a drugima prepuštaju samo koske. Kostii nove posjetiteljke prepune su srži koja uliva strah. No, sve dok se komarči mogu smatrati sisarima, ne bi trebalo da se plašimo. I, da planete ne kruže oko sunca, mogli bismo da zapravo uživamo u vječnosti.

Ragab pogleda na svoj ručni sahat a zatim ozbiljno reče:

- Vrijeme je da prestanemo s bulažnjenjem. Ova noć predstavlja prekretnicu u našem životu. Po prvi put nas je jedna ozbiljna ličnost počastila svojom posjetom. Naša gošća posjeduje ono čime se ni jedan od nas ne može podičiti. Ko zna, možda ćemo vremenom dobiti odgovore na pitanja koja su dosad ostajala bez odgovora... Ona ga pogleda obazrivo i upitno:

- Rugate mi se?

- Bože sačuvaj, štaviše, ja gajim izvjesne nade da ćete nam se pridružiti.

- Ja imam istu želju, i, kad god mi vrijeme bude dozvoljavalo, neću propustiti priliku.

Društvom prostruja talas porazne rezignacije, prisutni se spremahu na polazak. Bješe to kao kletva koja svakoj stvari

predodređuje kraj. Bješe li to ona misao koje se njegovo pamćenje tako dugo klonilo? U čanku s ugljevljem ostao je samo pepeo. Oni odoše jedan za drugim, a on ostade sam, prepušten svojoj usamljenosti. Još jedna noć na umoru, a tama ga spolja posmatra. I tada naiđe čika Abduh, da bi prostorije doveo u red.

- Jesi li vidio novog gosta?

- Ukoliko je jedan pogled dovoljan...

- Neki tvrde da saraduje s policijom. -Oh!

Kada se starac nakanio da pođe, on reče:

- Potraži mi neku djevojku za ovu noć!

- Već je kasno, na ulicama nema nikoga.

- Kreni i požuri, dugački kosturu!

- Već sam obavio abdest⁷ za jutarnju molitvu.

- Zar polažeš nadu u vječnost koja bi bila vječnija od tvog trajanja? Mrdni, starino!

Iz njene pepeljare on iščeprka opušak cigarete koju je pušila. Od nje bješe preostao samo narandžast filter i mali, bijeli, izmrvljeni ostaci. Dugo posmatraše opušak a zatim ga baci posred hrpe uginulih mušica. Sa Nila se širio ustajali miris s primjesama ženskog daha. Pada mu na pamet da vrijeme prekрати 7. abdest (persijska riječ) - pranje. (Ritualno umivanje lica, ruku do laktova i nogu do članaka ispiranje usta i nosa.

prebrojavanjem zvijezda, al mu je nedostajalo upornosti. Ako na zvijezdama ne bi bilo nikoga, ko bi se posvetio posmatranju naše planete i izučavanju čudovišnih prilika na njoj - bili bismo izgubljeni. Ali, kako će taj posmatrač sa zvijezda da vrednuje naše terevenke, od početka do kraja? Reći će da postoje tek djelimično zgusnute magme iz kojih se dižu isparenja, kakve nisu rijetke u atmosferi oko planeta, a iz tih grudvi čuju se tihi zvuči koji su nerazumljivi, sve dok o njima ne steknemo određena saznanja. Količina ovih grudvi povećava se s vremena na vrijeme, što ukazuje na to da se one, na određen način, vlastitom ili tuđom snagom umnožavaju. Iz toga se može zaključiti da nije isključena mogućnost da na tim planetama postoji neka vrsta primitivnog života. To bi bilo u suprotnosti s mišljenjem prema kojem izvan atmosfere ognja ne postoje uslovi za život. Čudnovato je što ove

grudve nestaju, da bi se opet iznova pojavile. Ovo stanje se ponavlja na uvijek istovjetan način, a da se pri tome ne može razaznati neki jasan smisao svega, što potkrepljuje mišljenje da tamo i ne postoji život, bar ne u njegovom pravom smislu. On podiže krajeve galabije, razgoliti maljave noge i glasno se nasmija, da bi ga posmatrač sa zvijezde mogao vidjeti, da bi ga čuli. Reče sebi: mi smo doduše živi, ali u svojim saznanjima smo do te mjere napredovali, da smo spoznali da je to bez značaja; stalno ćemo sebi da krčimo nove puteve, i niko ne može da predvidi šta će se potom dogoditi. No, mi se nećemo zapanjiti kao Julije Cezar, kada se iz smotanog tepiha pojavila besmrtna ljepotica. Zapanjeni vojskovođa upita:

- Ko je ta djevojka?

Ona mu odvrati, u potpunosti svjesna svoje ljepote:

- Kleopatra, kraljica Egipta.

On se laktom osloni na ogradu verande i posmatraše tihi smiraj večeri. Dašak vjetra dodirnu njegove udove prodrijevši kroz izrez galabije. S mirisima Nila i žbunja doprije do njega glas Abduha, koji je predvodio vjernike okupljene na molitvu nedaleko od splava. Još uvijek je na jeziku osjećao okus nezaslađene kahve. Njegova uobrazilja još nije uspjela da se otarasi Ibn Tulunaš, u čija su ga vremena na časak prenijele misli prije nego što se predao popodnevnom snu. U tom kratkom međuvremenu, koje je ukliješteno iznad ispijanja kahve i početka putešestvija, on je obično očekivao da će se nešto zbiti; i tada bi ga obuzela neodređena tuga, bez ikakvog pravog razloga.

Kada se splav lahko zaljulja, on se upita ko bi mogao biti rani posjetilac. Napusti verandu i pođe u sobu. Ugleda Samaru Behget kako se pojavljuje iza rogozine. Prilazila mu je smješkajući se, a on je u nju upro začuđen pogled. Pružiše jedno drugom ruku. Kada se ona zbog svog ranog dolaska počela izvinjavati, on joj poželje dobrodošlicu, iskreno obradovan, s osmijehom na licu. Ona pođe na verandu i baci oduševljen pogled na Nil, kao da ga sada prvi

8. Ibn Tulun, Ahmed (835-884). Osnivač egipatske dinastije Tulunida (868-905), porijeklom Turčin, samo nominalno zavisan od Abasidskog halife u Bagdadu.

put vidi. Ushićenim pogledom obuhvati usnuli večernji suton i dugo posmatraše bagremovo drveće, okićeno crvenkasto-ljubičastim beharom. A onda se okrenu.

Pogledaše se, ona ljubopitljivo, on pomalo zbunjen. Ponudi joj da sjedne. No, ona se prvo uputi ka njegovoj biblioteci, lijevo od ulaza, baci pažljiv pogled na police, a zatim se okrenu i sjede na jastuk koji se nalazio u sredini polukruga. On ponovo izrazi svoju radost zbog njene prijatne rane posjete, nakon što je sedam dana bila izostala. Zatim uporedi svoju bijelu galabiju s njenom jedinstvenom odjećom; imala je na sebi bijelu bluzu i sivu suknju. Izrez na bluzi nije otkrivao obrise njenih dojki, kako se često može vidjeti kod drugih žena. Vjerovatno da je to bilo uslovljeno njenim pozivom ili njenim shvatanjima.

- Da li ste odista bili oženjeni, i uz to otac? - upita ga ona. Još prije nego što je uspio da odgovori, ona se izvini zbog svoje nasrtljivosti; koliko se sjećala. Ali as-Sejid jednom je to uzgred bio napomenuo. On klimnu glavom. Kada u njenim očima boje meda opazi ljubopitljivost, on poče da objašnjava:

- Tada sam još živio sam, kao student koji je stigao iz provincije u Kairo. Majka i dijete umrli su u istom mjesecu, od iste bolesti. - Zatim nastavi jednolično:

- Dogodilo se to prije dvadeset godina.

Prisjeti se priče o pauku i muhi. Ispunjen nelagodnošću, pomisli na to da još nije uspio da krene na zanosno putešestvije.

Pribojavao se riječi izgovorenih iz milosrđa, no ona je oćutala s razumijevanjem. Zatim pogleda na police s knjigama:

- Rekoše mi da ste opsjednuti historijom i kulturom, no, koliko mi je poznato, vi sami ne pišete...

On podiže svoje široke, pravilno izvijene obrve i istovremeno podiže veliko, blijedo lice širokih obraza, koje je izgledalo nekako odbojno i podsmješljivo. On se nasmija i upita:

- Zbog čega ste prekinuli studije?

- Nisam imao dovoljno uspjeha u učenju, a potom mi ponestade para; konačno, dobih mjesto u ministarstvu zdravlja, zahvaljujući posredovanju jednog od mojih tadašnjih profesora sa medicinskog fakulteta.

- Možda to nije pravi posao za vas.

- Ni zbog čega se ne kajem.

On pogleda na svoj ručni časovnik, nasu malo špiritusa na ugljevlje, zapali ga palidrvčetom i odnese čanak s ugljevljem na prag prema verandi. Ona pak produži s ispitivanjem:

- Zar se ne osjećate usamljenim? Ili, zar ne bi moglo da bude...

- Za to nemam vremena - prekide je on smijući se.

- Ja se u svakom slučaju radujem - nasmiješi se i ona - što sam vas ovog puta zatekla pri punoj svijesti.

- Ne baš u potpunosti.

Slijedio je njen pogled koji je bio usmjeren ka ugljevlju koje se rasplamsavalo. Nasmiješila se i pokazala na solju kahve u kojoj je bio zaostao još samo trag smeđeg taloga. No, odmah pređe preko toga i počne da hvali život na Nilu. On joj priznade da je njegovo poznanstvo s ovim lijepim životom srazmjerno skorašnjeg datuma.

- Stanovali smo u različitim stanovima i nikad ne bjesmo pošteđeni maltretiranju od strane susjeda.

Iznenada se zakikota, ali drugačije nego dotad. Ona ga upitno pogleda. On se ponovo nasmija i pokaza na svoju glavu.

- Putešestvije je počelo. Vaše su oči divne.

- Kakva veza postoji između toga dvoga?

- Ne postoji nikakva veza između jedne i druge stvari - naglasi on.

- Čak ni između metka i smrti nekog čovjeka?

- Čak ni to. Metak je razuman pronalazak, ali ne i smrt!

- Da znate, namjerno sam došla rano da bih s vama mogla da ostanem nasamo, jer ste vi jedini koji jedva progovara.

On se branio podizanjem obrva, ali je ona i dalje istrajavala.

- Čak i ako sve vrijeme razgovarate sami sa sobom. Nastade ćutanje i on se pogledom utopi u sve gušću i gušću

tamu. Pade mu na pamet da ga je njen prerani dolazak spriječio u posmataranju noći koja se polahko spuštala, ali ne bi mu žao. S polja se začu prisno kašljanje.

- Čika Abduh - promrmlja on. S puno radoznalosti ona govoraše o starcu i postavljaše gomilu pitanja, ali joj on samo odgovori da se ovaj čovjek nikada ne razbolijeva, da je otporan na sve vremenske prilike, kao i da on ne zna koliko mu je godina, a u svakom slučaju, čini mu se kao da starac nikad neće umrijeti.

- Da li bi ste prihvatili moj poziv, ako bih vas pozvala u lokal "Semiramis"? - upita ona.

On odvrati uplašeno:

- Mislim da ne; zapravo to je čak i isključeno.

On naglasi da napušta splav jedino kada odlazi u ured.

- Čini mi se - reče ona - da vam se ne dopadam!

- Vi ste nježniji od rose - branio se on.

U međuvremenu se spustila noć. Splav se zatrese pod brojnim koracima, s mostića je dopirala buka. Samara se uplaši kada se splav zaljuljao.

- Mi živimo na vodi i podrhtavamo pod svačijim korakom - objasni on.

Jedan za drugim pojavljivahu se prijatelji iza rogozine. Zacudiše se kada vidješe Samaru, ali je srdačno pozdraviše. Senija Kamil protumači njeno prisustvo na osoben način, i srdačno čestita Enisu. Ubrzo njegove ruke počеше ubrzano da posluju, a nargile da kruže. Ragab al-Kadi nasu Samari čašicu viskija. Enis primijeti prikriveni Senin pogled koji je ova između pramenova se uputila Samari, pa se nasmiješi. Veselio se zbog | rasplamsavanja ugljevlja. On pruži Samari nargile, ali ona ustuknu; on podbode ostale protiv nje, ali uzalud. Nasta tajac, jedino se čulo kloketanje nargila. Bjehu načete razne teme.

Američko vazduhoplovstvo napalo je Sjeverni Vijetnam. Situacija je slična onoj za vrijeme kubanske krize, sjećate li se? Šire se mnogobrojne glasine.

Otvori se ponor na čijoj je ivici lebdio svijet. Meso i sindikalne podružnice. Ima li ičega novog što bi se ticalo radnika i seljaka? Podmićivanja i čvrsta valuta. Socijalizam i zagušenja u saobraćaju

izazvana upotrebom privatnih automobila. Enis reče u sebi da sve to proizilazi iz utrobe nargila i da se pretvara u dim. Slično muluhiji koju je skuhao čika Abduh. Naša stara deviza: kada ne bi postojao, poželio bih da postojim. Kada se na nebu rasplamsa svjetlost, kao u čanku s ugljevljem, u opservatoriji tvrde da je sagorjela zvijezda, da je čitava grupa njenih planeta eksplodirala i da se sve pretvorilo u pepeo. Jednoć prašina popade po Zemlji, i tada se začne život. A ipak mi govore da će mi odbiti dvodnevnu zaradu od plate, ili pak, nismo drolje. Al-Maari⁹ je to sažeo u jedan jedini stih, kojeg ne mogu da se sjetim, a do kojeg mi nije ni stalo. Bješe slijep, zbog toga nije mogao da vidi Samaru, koja bješe njegov sagovornik.

- Moj muž bi htio da se pomirimo.

- Bože sačuvaj!

... slijep, zbog toga nije bio u stanju da savlada svijet. Nit se prekinula, radost je isparila. Važno je da budemo na oprezu... A našta da obratimo pozornost? Sutra u koncentracionom logoru ureda, predstoji naporan dan zbog inventure. Pravi muzej insekata. A komarči su sisari.

Samara reče:

9. Al-Maari Abulala (973-1057). Slavni arapski pjesnik, slijep od rođenja. Pisac čuvenog dijela Risalat al-Gufrana ("Poslanica o oproštenju"). Njegova prodorna misao odlikuje se filozofskim skepticizmom i kritikom vjerskog formalizma.

- Vi ste, u punom smislu te riječi prava ljepotica!

Halid uze riječ. Bješe jasno da je imao na umu Lejlu Zejdan:

- Njen vlastiti problem zapravo zaokuplja cijelu naciju. Ona je, naime, moderna žena, a brak je malograđanština.

On pogleda napolje u noć i ugleda ulične svjetiljke na drugoj obali kao da lebde u rijeci, nalik na svjetlosne stubove.

Nježni povjetarac donosio je sa nekog udaljenog splava odjeke pjesme. Vjerovatno to bješe neka svadbena svečanost, kao što je Muhamed al-Arabi svojevremeno pjevao u njegovoj svadbenoj noći: "Gle čuda neviđena, zavoljeli seljanku..." Dajdža mi je rekao. Bog neka te čuva, i neka obdari tvoj dom blagoslovom potomstva!

Ali pripazi preostala su ti još samo dva fedana¹⁰ zemlje! Kako je prelijepo selo kada u vrtovima zamirušu behari pomorandžinog drveta, miris koji podsjeća na parfem što se širi sa uhceta otmjenih gospođa.

- Kakav prijedlog!

- Nudim vam iskreno prijateljsveno bez pritvorstva - reče Samara žustro.

- Ali što podrazumjevate pod tim prijedlogom?

- Podrazumijevam osnovnu stvar, glavnu brigu koja svakog zaokuplja.

- Da li je u pitanju neko novinarsko istraživanje?

- Ako posumnjate u mene, moraću odmah da odem.

- Počnimo, onda od vas - reče Ahmed Nasr obazrivo. - Objasnite nam svoj cilj u životu!

Ona se, izgleda, ne iznenadi i reče, sa iskrenošću koja je budila povjerenje:

- Trenutno me, prije svega zaokuplja misao da se okušam o pisanju drame.

- Pozorišni komad se ne piše bez povoda - primijeti iH[^]HE[^]čno Mustafa Rašid.

an - mjera za površinu, zahvata otprilike 4200m²

Ona polahko udahnu dim cigarete i zamišljno, oklijevajući stisnu kapke.

Ali as-Sejid se smješкао saučesnički i ohrabrujući reče:

- Jasno je da atmosfera koja vlada u našoj kući na vodi ne izaziva drugo do podsmijeh i sprdnju. No, vi ste samosvjesna mlada žena, moraćete da se suočite s takvom atmosferom...

Ona spusti oči, kao da posmatra čanak s ugljevljem.

- E, pa, dobro. Da kažem istinu: ja sam zagovornik ozbiljnosti.

Pitanja su pljuštala: Kakve to ozbiljnosti? U odnosu na šta? Zar ne postoji i takva mogućnost da ozbiljno vjerujemo u apsurdno? Ozbiljnost pretpostavlja da se životu pridaje određen smisao. Ali kakav smisao? Ragab uzviknu:

- Pred sobom vidite čarobnicu koja svojim perom želi da preobrazi lakrdiju u komad s tehom. No, da li vi stvarno vjerujete u to?

- Željela bih...

- Govorite otvoreno, recite mi kako mislite to da učinite? Mi ćemo svakako takvo čudo srdačno pozdraviti.

Podsjetiše se visokih ideala na kojima se nekad začeo smisao života, priznajući da su ti ideali nepovratno izgubljeni. Na kakvim bi se to novim temeljima taj smisao mogao ponovo zasnovati?

- Na volji da se živi - reče ona kratko.

Oni se zamisliše. Ta volja za životom bješe nešto bezbjedno i trajno, ali je to moglo da se preobrati i u besmisao. Odista, šta sprečava takav obrt? Da li je volja za životom dovoljna da bude stvoren junak? Ta upravo heroj predstavlja ličnost koja tu volju žrtvuje za nešto uzvišenije od života. Kako bi taj jedinstveni smisao mogao da bude pronađen?

- Smatram da bismo u toj potrazi volje za životom morali da imamo u vidu kao stvar za sebe, a ne da tragamo za nekim drugim korijenima u koje bi se teško dalo povjerovati. Ta volja utiče na to da se grčevito hvatamo za život, čak i kada svojim razumom pribjegavamo samoubojstvu. To je ta nepokolebljiva osnova koja nam je neposredno data. Zahvaljujući njoj, mogli bismo da nadržavamo sami sebe...

- Znači da bi se vaša filozofija mogla sažeti ovako - reče Mustafa Rašid - Ona izvrće parolu: "Odozgo na dolje" u slogan "Odozdo na gore".

- Nema tu nikakve filozofije, ali meni je upravo to najvažnije. Sada ste vi na redu.

Neka ste prokleti. Ništa u toj mjeri ne ometa zanos kao razmišljanje. Popušeno je dvadeset lula, i to potpuno uzaludno. I izgleda da ništa nije dublje ukorijenjeno od hurmine palme. Upornost mušica izaziva naše divljenje. Ako bolne tužaljke Omera Hajama¹¹ izgube svoju moć, onda je svršeno s vječitim spokojstvom. Ovdje okupljeni sarkastičan su tvorevine sačinjene od atoma. Sada će svaki od njih da se pretvori u ograničen broj

atoma, pa će da izgube oblik i boju. Oni će nestati u potpunosti. Ništa od njih nije preostalo što bi se golim okom moglo raspoznati. Čuju se još samo glasovi.

Ragabov glas:

- Za mene je najvažnija umjetnost. Mustafin glas:
- U stvari, njegovo interesovanje usmjereno je na ljubav, tačnije rečeno na žene.

Sumnjičav Samarin glas:

- Da li je to stvarno vaša glavna preokupacija?
- Ništa više i ništa manje od toga. Njen glas podstaknu glas Ali as-Sejida:

- Meni je najvažnija likovna kritika. Zajedljivi glas Mustafe Rašida:

- Besmislica! Njegova prava preokupacija jeste san, san sam 11. Omer Hajam -(7-1122). Veliki persijski pjesnik, autor besmrtnih rubajija (katarene). Danas jedan od najvećih kairskih hotela nosi njegovo ime.

po sebi, nezavisno od sadržaja. On piše kritike jedino da bi polaskao nekom prijatelju, da bi napao neprijatelja, ili da bi došao do novca.

- Ali, kako on misli da ostvari svoj san?
- Zato ga nije briga. Ukoliko mu nargile podare zanos, on se češka po ogromnom nosu i kaže: Prisjetite se dalekog puta koji je čovjek prešao od pećine do vasiona! Vi, kučkini sinovi, i među zvijezdama ćete da se odajete užicima kao bogovi!

Preslišavanju je sada bio podvrgnut Ahmed Nasr; oklijevajući, on podiže glas:

- Ja želim samo mir i spokojstvo. Mustafin glas, nametljivo:
- Ovaj čovjek predstavlja nešto osobeno. On je, na primjer, musliman, moli se i posti, a uz to je i primjeren suprug. Prema ženama iz našeg društva na splavu, odnosi se kao Egipćani prema omladini. No, njegova osnovna briga je, vjerovatno kako da uda kćerku.

Glas Halida Azuza.

- On je jedini među nama koji će živjeti i poslije svoje smrti. Bučna usamljenost postade Enisu nepodnošljiva; on stoga

pozva čika Abduha da promijeni vodu u nargilama. Kada ovaj uđe, on ga doživje kao jedino stvarno postojeće biće unutar bešumnog vakuuma. Jedan glas reče da je njegov osnovni problem da se sjeti, a drugi da je njegov pravi problem zapravo da zaboravi. Enis se upita zbog čega su se Tataři zaustavili na granici.

- Ja nemam nikakvih problema! - začu se gugutav Lejlin glas.
Halid Azuz odvrati

- Tačnije rečeno, ja sam njen osnovni problem. Začu se Senijin glas:

- Želja mi je da me moj muž odbaci i da se Ali as-Sejid odrekne obiju svojih žena...

Samara pokuša da izmami neku riječ od Sene, no ona je i dalje ćutala. Na to se začu Ragabov glas:

- Smatrajte mene glavnim predmetom njenog interesovanja!

- Ne! - uzviknu Sena.

Potom se začu nejasan, zatomljen šum nježnog poljupca. Javi se Halidov glas.

- Moje je interesovanje usmjereno ka anarhizmu.

Prolomi se smijeh. Zatim zavlada ćutanje, pa uslijedi stanka i zacari praznina.

Čika Abduh uleti i saopšti:

- Jedna se žena sunovratila sa osmog sprata najamne zgrade as-Suba.

Enis, iako omamljen, prepoznade ga i upita:

- Kako si to saznao?

- Potrčao sam onamo otkud se čula galama i ugledah stravičnu scenu.

Glas Alija as-Sejida:

- Na sreću, mi nemamo veze s spoljnim svijetom, pa ne možemo ništa da čujemo.

- Da li je izvršila samoubistvo ili je ubijena?

- Sam Bog zna - odvrati starac, a zatim žurno nestade. Ali as-Sejid predloži da i oni izađu, kako bi se raspitali o ovom udesu, no njegov prijedlog bi jednostavno odbijen. Šok koji je prouzrokovala ova vijest vrati atome na njihove prvobitne

putanje, a sjedeljka ponovo poprими uobičajeni tok. Enis se obradovao što je uspio da savlada svoju zamornu usamljenost. Život u zajednici sa duševno poremećenima u svakom slučaju je bolji od usamljenosti, pomisli on. Došao je red na Mustafu Rašida, no. Ali as-Sejid htjede da mu se osveti pa reče:

- On je advokat kome su konfiskovana imanja, pa tako danas živi na račun grešnika, na račun grešnih sinova našeg naroda.

Njegova glavna briga, poslije ubiranja predujma honorara, usrnjerena je na apsolutno. No, to je težak poduhvat, teži čak i od utjerivanja dogovorenog ostatka honorara.

- Vi ste, dakle, pobožni? - upita Samara.

- Bože me sačuvaj!

- A šta je za vas onda apsurdno?

- Ponekad - odvrati Ali as-Sejid - on pogleduje u nebo, ponekad se posvećuje unutrašnjem Ja, a trećom prilikom nas uvjerava da mu se sasvim približavamo, ali glas apsolutnog ostaje nijem. Halid mu je stoga savjetovao da svoj slučaj povjeri nekom specijalisti za bolesti žlijezda s unutrašnjim lučenjem.

- U svakom slučaju, njega možemo da ubrojimo u stranku ozbiljnih.

- Ne, njegov apsolut je apsurdan.

- Možemo li da ga smatramo filozofom?

- U modernom smislu filozofije, ako baš hoćete. To je filozofija koja izmiruje krađu, tamnicu i seksualnu izvitoperenost a la Žene12.

On se prisjeti svog posljednjeg susreta s Neronom. Ne, on nije bio nikakva zvijer, kakvim ga smatraju. Kada postadoh carem, govorio je on, ubio sam svoju majku, kada postadoh bogom zapalio sam Rim, a prije toga dok sam još bio običan čovjek, svoju sam ljubav poklanjao umjetnosti. I on dodade: na osnovu svega onog što sam počinio, sada uživam u vječitom raju.

Enis se glasno nasmija, a zatim primijeti kako se pogledi sviju usmjereše na njega.

Samara upita:

- Sada ste vi na redu, staratelju. Šta je vaša glavna briga? On odvrati bez okolišenja:

- Da vas uzmem za ženu! Prolomi se smijeh.

12. Zan Žene, fr. književnik, skeptik, homoseksualac, delinkvent.

- Ali... - brzo mu upade u riječ Ragab, ali se smjesta predomisli i učuta. Smijeh postade još žešći. Iako pomalo zbunjena. Samara istraja u svom saslušavanju. Ahmed Nasr odgovori umjesto njega.

- Da ubije direktora ureda. Ona se nasmija.

- Konačno jedna ozbiljna osoba.

- No, on na to pomišlja samo u onim malobrojnim trenucima kada je pri svijesti.

-Ipak!

Čika Abduh se vrati i stade kraj rogozine na vratima:

- Ona žena je izvršila samoubistvo zbog svađe sa svojim ljubavnikom.

Usljedi dugotrajno ćutanje, a onda Halid Azuz najzad progovori:

- To je najbolje što je mogla da učini. Čika Abduhu promijeni vodu!

- Ipak na svijetu još postoji ljubav - promrmlja Samara.

- Ona je sebi prekratila život - reče Halid. - Vrlo je vjerovatno da je bila ozbiljna osoba. Ali mi nemamo ništa slično na umu.

Ahmed Nasr je smatrao da je svaki živi stvor ozbiljan i da svoj život doživljava na ozbiljan način. Ono što je apsurdno ograničeno je, uglavnom, na ljudsku glavu. U nekom romanu, kao što je, na primjer, Kamijev "Stranac", može da se naiđe na ubicu i bez motiva, ali u stvarnom životu Beket je svakako prvi koji će smjeti da pokrene sudski spor protiv svog izdavača, ukoliko bi se ovaj ogriješio makar i o jednu rečenicu obuhvaćenu u ugovorima o njegovim apsurdnim knjigama. Samara, međutim, odbi da prihvati ovakve nazore. Smatrala je da ono što se nalazi u glavi mora, na ovaj ili ona način, da utiče na ponašanje, ili bar na naša čuvstva. Kao dokaz ona navede pasivnost, a moralnost i duhovno samoubistvo. Da bi sačuvao svoju ljudskost, čovjek mora da se pobuni, makar samo jednom godišnje.

Ragab joj predloži da ostane do svitanja, kako bi mogla da posmatra rađanje dana, ali se ona izvini i izjavi da oko ponoći mora da pođe. Sa zahvalnošću odbi ponudu da je odvezu do

kuće. Kada bješe otišla, zavlada tišina, kao prilikom opuštanja poslije zamornog rada. Zahvati ih neka vrsta obamrlosti. Enis se spremio da ispriča svoj doživljaj s atomima. No, zbog lijenosti, ubrzo zabatali tu misao. Ahmed Nasr postavi pitanje:

- Šta se krije u ovoj stranoj, dražesnoj ženi?

Velike oči Ali as-Sejida sada bjehu crvene, a njegov krupni nos tužno se objesio. On odvrati:

- Ona bi željela da dozna sve o nama i da se sprijatelji sa svakim koji je dostojan njenog prijateljstva.

Da li bi joj jednog dana moglo pasti na um da nas podstakne na neku ozbiljnu djelatnost - upita Mustafa Rašid.

- U tom slučaju morali bi da je smjestimo u jednu od naše tri sobe...

- Taj bi zadatak pripao Ragabu!

Sena preblijedje, ali stanje opijenosti u kome su se nalazili činilo je svaku primjedbu beskorisnom. Halid reče:

- Moraćemo da se dogovorimo o tome ko će naslijediti Senu. Sena uperi oštar pogled na Ragaba. No, on reče, umirujuće:

- Drogiranima je sve dozvoljeno. Halid je, međutim, nastavio da govori:

- Može li neko ko je lahkomislen kao mi da se zaljubi u ozbiljnu ženu?

Nargile su kružile, a oči postadoše sanjive.

Ti si ponio čanak s ugljevljem na verandu i oduhao si pepeo.

Ugalj se ponovo zažario, ugljevlje je pucketalo, iskre su varničile.

Enis se približi verandi da bi udahnuo svjež povjetarac noći.

Pun divljenja gledaše u vatru, sav predan toj osobenoj čaroliji.

Govoraše sebi da nikako nije upućen u tajnu snage kao Delta.

Gušterice po zidovima, miševi, komarči i vode rijeke, svi su oni moji saputnici, ali niko ne poznaje tajnu snage bolje od Delte.

Vaskoliki sjever je čudesan svijet prekriven šumama koje znaju za dan samo u vidu kratkotrajnog, prolaznog odsjaja svjetlosti koja prodire kroz mrežu krošnji i grana. Jednog dana oblaci se žurno udaljiše i jedan dosadni gost razderane kože i golog obraza pristiže, bos, a ime mu bješe - suša. Šta nam je činiti da bismo se

odbranili od smrti koja se prikrada? Zelenila je nestalo, ptice su odletjele, životinje stradale, ti reče, eto nailazi smrt i svojom rukom nastoji da nas dohvati. Moji praoci odoše na jug u potrazi za lagodnim životom i za zrelim plodovima, pa makar to bilo i u najudaljenijim kutku Zemlje. Moja porodica, pak, pođe ka baruštinama koje je Nil ostavio za sobom i onda ne nađoše drugog oružja osim svoje volje i nijednog drugog svjedoka svoje sulude avanture osim Delte. Trnovito rastinje, gmizavci i zvijeri, muhe i komarči čekali su je ujedinjenim snagama. Ne čuvena gozba propadanja, a ni jednog drugog svjedoka sem Delte. Oni rekoše da nemamo drugog izbora no da se stopu po stopu probijamo naprijed i međusobno svađamo prolijevajući znoj i krv. Krvave ruke, ukočene oči, uši koje osluškuju, nego samo su se mogli čuti ujednačeni koraci smrti. Duhovi su tumarali naokolo, orlušine kružile u visinama da se obruše na žrtvu. Nikakvog predaha, samo mukotrpa borba, nikakve stanke neophodne da bi se pokupili mrtvi. Tu ne bješe nikoga ko bi upitao kuda to oni kreću. Dešavala su se čudesa, čudesno sjeme bješe posijano, a samo je Delta bila svjedokom.

Svaki put kada započinje večernja sjedeljka, zgušnjava se osjećaj stvarnosti. Život se zaustavlja, gubi se predstava o neminovnom kraju, pruža se jedinstvena prilika da se doživi čuvstvo ljudske vječnosti. Pašto bješe noć obasjana mjesečinom, on isključi neonsko osvjetljenje i zadovolji se slabom svjetlošću jedne plave lampe kraj ulaznih vrata. Obličja prijatelja bjehu blijeda. Mjesec je preko skupa koji se smjestio u polukrug, razastro srebrni tepih pravilnog oblika paralelograma.

- Svakako ste pročitali Samarin članak o novom filmu?

- Što ne kažeš da je zapravo posvećen Ragabu al-Kadiju? Ne, on nije čitao ni novine ni časopise. I, kao Luj XVI, nije imao pojma o tome šta se napolju zbiva.

Ne obazirući se na Senu, Lejla Zejdan reče:

- Ozbiljnost! Dakako, to me se nije naročito dojmilo. Odmah mi bješe jasno da je ona došla ovamo sa određenim ciljem, i to sasvim druge vrste.

Sena se obrati Ragabu.

- Ustani, hajde da zaplešemo! S ledenim mirom, on odgovori:
 - Nemamo muzičku pratnju.
 - Koliko smo puta plesali bez muzike?
 - Strpi se, draga moja, u protivnom lula ne bi mogla da kruži... On pomisli da je središte vasesljene i da nargile kruže samo njega radi. Ustvari, lula kruži jer se sve vrti u krug. Kad bi se planete kretale pravolinijski, onda bi se u ovoj jazbini hašiša moralo drugačije postupati. Prošle noći bijah u potpunosti ubijeden u postojanje vječnosti, ali sam zaboravio prave razloge kad sam otišao u ured. Halid Azuz reče zajedljivo:
 - Čini mi se da se taj članak može smatrati angažovanom literaturom. Ragabu, šta ti misliš?
- Ragab mu odgovori kao da kraj njega nije sjedila Sena:
- Smatram ga prvim korakom i nekom vrstom pozdrava s njene strane.
 - To može da se potkrijepi time što ona već nekoliko dana izostaje s naših sjediljki.
- Prva, za njega nevidljiva Mjesečeva četvrt, davala je noći zanosan sjaj, nalik na pospane oči ljubičica. Sjećaš li se kako je umorno izgledao pun Mjesec u noćima vazdušnih napada? A junak se pripremao za novi ratni pohod. I, kao svi osvajači on se oboružao izvanrednom čvrstinom, kao nekim štitom. Ragab, sa još manje obzira prema svojoj prijateljici nego ranije, reče:
- Ja joj zahvalih telefonom i rekoh da bih je rado posjetio, ali se pribojavam da bih je time doveo u nepriliku. No, ona mi odvrati začuđeno: "U kakvu to nepriliku?"
 - To se neosporno može smatrati pozivom.
 - Samo koji trenutak kasnije, ili, kako bi možda rekli gramatičari, poslije nekoliko trenutaka, već sam kucao ne njena vrata, ali u njenoj izbi već je sjedio neki duh, naš prijatelj Ali as-Sejid... Svi zasuše Ali as-Sejida pogrđama...
 - Ja se zahvalih, popih svoju kahvu, uz vjerovanje da je njen članak odista u stanju da me u potpunosti preobrazi.
 - Licemjeru, sinu dvoličnjaka, potomče nacije u kojoj je pritvorstvo od davnina ukorijenjeno.

- Ja uložih sav svoj šarm, pa njen glas u toku razgovora poprими nježne tonove, kakve cenzure propušta samo nakon dugotrajnih "angažovanih" pregovora.

- Kakva drska uobraženost! - reče Ali as-Sejid. - Razgovor bješe običan, a njen glas potpuno normalan.

- Ali ti si se bio potpuno udubio u razgovor s jednim filmskim producentom i uporno si se s njim cjenjkao...

Ali as-Sejid se grohotom nasmija.

- Cijela ta priča vrtjela se samo oko jednog sanduka viskija, koji će biti popijen na našem prokletom splavu.

- Da li se cijela zgoda svela samo na nježne tonove? - upita Mustafa Rašid.

- A šta drugo očekujete od jednog, rekao bih zvaničnog susreta? A ipak se ta angažovana profesorka skrila iza prozirnog vela i podsjećala na leptira koji leprša među laticama cvijeća, upražnjavajući onu istu djelatnost kao čika Abduh u aleji kraj Nila.

Piskavo i disharmonično, kao pogrešno dodirnutu struna, reče Sena:

- Kakav si ti čarobnjak!

On joj se mlako osmjehnu, a u plavičasto blijedom svjetlu njegov je osmijeh ličio na cerenje:

- Draga moja malena! Ona ga oštro prekide:

- Ja nisam nikakva malena, molim te.

- Mala po godinama, ali velika kad je ljudsko dostojanstvo u pitanju!

- Ostavi se kalupa koji su odbačeni još od vremena Mameluka!

- A gdje smo danas, u poređenju s vremenom Mameluka - uzdahnu Ali as-Sejid - ukoliko pretpostavimo da pripadamo Mamelucima!

Očito uvrijeđena ona reče:

- Kako se brzo ljudi sa splava pretvaraju u zvijeri bez srca. Zvijeri imaju srce. Zvijeri su zvijeri prema neprijateljima.

Nikada neću zaboraviti kita koji se povukao pred našom kućom na vodi, govoreći:

- Ja sam onaj kit koji je spasio Jonu.

Koliko je miliona, na stotine milona očiju pogledalo u ovu noć koja je počivala u Mjesečevoj svjetlosti. Ništa ne svjedoči bolje o ; Samarinoj iskrenosti od leta ptica selica. Što se, pak, jadne Sene i tiče, ona je, uprkos svojoj mladosti, zaboravila na obitavanje u i pećinama. On povika:

- Ovaj zaslađeni duhan ima ukus katrana, prija koliko i j izgorjela hartija.

Zatim poče da gnječi duhan u nekoj krpi i da ga protiskuje. U isto vrijeme učestvovao je u jednoj utrci i u dizanju tegova na i olimpijskim igrama u Japanu, i postizao nove rekorde. Zazvoni) telefon, Ragab podiže slušalicu, kao da je upravo na to čekao. Od ; razgovora su se mogli čuti samo odlomci, razumijem... svakako... s mjesta. On spusti slušalicu i okrenu se prisutnima:

- Molim vas da mi oprostite!

On pogleda ka Seni:

- Možda ću se vratiti kasnije, u toku noći...

Zatim pođe. Splav se zaljulja pod njegovim čvrstim koracima. Nervozan trzaj zahvati Senu i učini im se da je veoma blizu tome da brižne u plač. No, svi ostadoše nijemi. U njenim se očima pojavi pitanje, no Ali as-Sejid ga odbaci vrteći glavom. Konačno se Mustafa Rašid prijateljski obrati Seni:

- Ne... ne... romantična epoha je prošla, čak je i realistička na umoru.

Pokušavajući da prikrije zajedljiv smješak, Lejla Zejdan reče:

- U ovoj našoj kući na talasima bezuslovno važi princip da ništa nije vrijedno žaljenja.

- Nema ni govora o romantici ili žaljenju... - odvrati Sena oštro.

- Uvjeravam te - reče Ali as-Sejid - da je otišao da se nađe nekim producentom. Ipak, ne bi trebalo da smetneš s uma Ha si se sprijateljila s čovjekom koji je profesionalni ženskaroš. Ahmed Nasr ustade i reče umirujući: _ Donijeću ti čašicu viskija, ali molim te, priberi se malo! Senija Kamil reče, kao da se to podrazumijeva:

- Ako bi se dogodilo ono neželjno, tada još uvijek možeš da računaš na Mustafu i Ahmeda.

Enis se prodra divljački:

- Zbog čega me ovi mangupi izostavljaju iz igre?

Grubo dodade, naglašavajući pri tome posebno naročito posljednje slogove:

- Degenerisani, drogirani mangupi! Odjeknu smijeh.

- Da li je on stvarno otišao - upita Mustafa Rašid - da bi se sreo sa Samarom?

- Ne - odgovori mu Ali as-Sejid.

- Nema u tome ničeg neobičnog ako i zavede jednu ženu.

- Za ime Boga - reče Lejla Zejdan - ta recite mi zbog čega je ona, ako ne zbog njega, uopšte dolazila ovamo?

- Sve je moguće - odvrati Ali as-Sejid.

- Ali, ona nije naivna i teško je povjerovati da bi se mogla zadovoljiti samo ulogom prolazne obožavateljke.

Mustafa Rašid nabaci pitanje:

- Šta li to nekim muškarcima daje tako privlačnu moć? Na to mu Ali as-Sejid odgovori:

- Zvijezdi kao što je on, upravo i pripada takva privilegija.

- Nije u pitanju jedino slava filmske zvijezde, čak ni njegova pojava, i ljepota, već zagonetni seksipil. Trebalo bi da nas žene u to upute...

- Žene vole, ne odajući tajnu zbog čega.

- Zamolimo štitnu žljezdu za objašnjenje...

Sena uze jedan jastuk, izađe na verandu i sjede tamo, usamljena.

Ali as-Sejid upita Rašida, pogledajući pri tome kriomice ka Seni:

- Da li ona možda otjelovljuje onaj ženski ideal za kojim tragaš?

Mustafa Rašid kratko odvrati:

-Ne.

- Lahkomislenost... lahkomislenost je pravi lijek za sve.

- Vi, mangupi - reče Enis iznenada - vi ste krivi za propast] rimske kulture.

Oni se glasno nasmijaše, a Nasr mu reče:

- Ti si večeras nervozan, ne ponašaj se kao obično.

- Ovaj duhan ima ukus katrana.

- Al on često ima takav ukus.

- A i Mjesec! Njegove mijene me podsjećaju na lakrdiju.

- Lakrdiju?

- Lakrdiju nad lakrdijama!

Lula s hašišem kružila je sada neprekidno. Oni su ućutali da bi i se okupili duhovi koji su ih okruživali. Ova sjedeljka bješe krunisana jednim velikim Ništa, koje je progutalo prošlost i' budućnost. On reče sebi da je pravcata nula, ni manje ni više, ali upravo nula i jeste najveće čudo. U Mjesečevoj svjetlosti skrivalo se nepoznato. Spolja se začu glas čika Abduha, ali riječi se nisu mogle razumjeti. Neki su se smijali. Neko reče da vrijeme protiče neočekivanom brzinom. Začu se pljuskanje talasa koji su se odbijali od buradi na kojima je počivao splav. Svakako, Mjesečeve mijene. Bik s povezanim očima. Jednoga dana šejh me je upozorio: "Vi ste skloni nasilju, ali Bog ne voli nasilnike." Pri tome mi je krv curila iz nosa. Vjerovatno da je šejh to isto rekao i drugima. Možda je krv drugima curila i iz nosa. Kako se to uopšte može vjerovati u nešto poslije toga! Ponovo se začu onaj glas: "Vrijeme je prohujalo neočekivanom brzinom."

_ Vrijeme je - uzdahnu Ahmed Nasr.

Time je bio označen kraj sjedeljke. Svi su se lijeno protezali. pftoned i Mustafa odoše, a za njima Halid i Lejla. Ali i Senija, nak, povukoše se u sobu koja je gledala prema vrtu. Uđe čika / ^bduh da bi pospremio. Enis mu se požali zbog lošeg duhana; na to mu je starac odvratio da je na tržištu sada sve slabog kvaliteta. Sa verande se začu kašljucanje, pa se Enis s mjesta prisjeti Sene. Na sve četiri poče da baulja. Osloni se leđima na dovratok, stupi nogama na verandu i promrmlja:

- Lijepo večer.

Ona je sjedila u tami. Mjesec se bio udaljio i povukao iza splava prema ulici, njegov odsjaj se izgubio sa površine vode.

- Misliš li ti da će se on tebi vratiti? -Ko?

- Ragab.

- Nesrećan je upitani koji nije u stanju da da odgovor.

- On je rekao da će, možda, kasnije večeras da se vrati.

- Možda.

- Da li ti smetam?

- Bože sačuvaj. Misliš li da bi trebalo da ga čekam? On se tiho nasmija:

- Čitav jedan narod čeka već hiljadama godina.
- Da li mi se ti podsmijavaš kao i ostali?
- Niko te nije zadirkivao, to je samo njihov način obraćanja.
- U svakom slučaju, ti si najsimpatičniji od svih.
- Zar ja?
- Iz tvojih usta ne izlaze nikakve pakosti.
- Zbog toga što sam gluh.
- Imamo nečeg zajedničkog.
- A šta je to?
- Usamljenost.
- Opijeni ne zna za usamljenost.
- Zašto mi se ne udvaraš?
- Jer su oni koji su stvarno u zanosu dovoljni sami sebi.
- Šta ti misliš o jednoj vožnji jedrilicom?
- Noge me jedva drže. Ona uzdahnu.
- Moram, dakle, da pođem. Nema nikoga ko bi n otpratio do Trga13.

- Čika Abduh ispraća one koji nemaju pratioca.

Blagi povjetarac donosio je svježi dah noći. Kroz zatvorera vrata čuo se prigušen smijeh. Nebo bješe prozirno i jasno,] blještalo je hiljadu zvijezda. Usred nebeskog svoda on primijet nasimijano obličje nejasnih crta. Bi prožet neuporedivir čuvstvom koje je ranije doživljavao jedino prilikom olimpijski! igara, odnosno, kada je postavio svoj novi rekord. Pošto je vrijeme isticalo zapanjujućom brzinom, pred njegovim očii tragedija na bojištu bi oživljena u sljedećem vidu.

Kambiz sjedište na tribini, a iza njega bješe postrojer njegova pobjedonosna armija u besprijekornom poretku, desne strane proslavljene vojskovođe, s lijeve sjedaše pogrbljeni faraon.

Zarobljeni egipatski vojnici stupali umorno pred osvajačem.

Iznenada, faraon se zaplaka, a pitanje Kambizesovo zašto plače on pokaza na jednog čovjek među zarobljenicima, koji stupaše sagnute glave, i reče:

- Ovaj čovjek!... Kako sam ga često viđao na vrhuncu slave; J bolno me potreslo što ga sada vidim u lancima!

13. Trg - riječ je o centralnom kairskom Trgu oslobođenja (Midan at-tahrir)

Sjedeljka bješe veoma brižljivo pripremljena. Čika Abduh poziva vjernike na večernju molitvu, međutim, ovo čekanje se pretvara u pravo iskušenje; čekanje na djelovanje šalje s čarobnim napitkom. Čekanje izaziva uznemirujuće čuvstvo protiv kojeg je jedini lijek balzam vječnosti. Sada ga ne mogu utješiti ni Nil ni jata bijelih golubova. Zabrinutog pogleda on predviđa ishod sjediljke, podjednako kao što iščekuje svaki drugi kraj. Mjesec koji šija iznad bagrenja samo povećava ta strahovanja, nikako ih ne smiruje. Sve dok traje to stanje, čak se i poslije besprijekornog djela javlja kajanje; svaka se mudrost omalovažava, osim one koja oprovrgava sve mudrosti. Ove muke bi trebalo konačno da ustupe mjesto čarolijama. Kada se budemo iskricali na Mjesec, bitćemo prvi iseljenici koji iz ništavila bježe u ništavilo. Šteta za paučinu i za pauka koji se jedne noći u našem selu oglasio zajedno sa žabama. Prije svog popodnevnog sanku čuo je Napoleona kako okrivljuje Engleze da su ga polahko, ali postojano trovali. Trčkarao je između verande i rogozine na vratima tamo-amo, upalio je lampu s plavom sijalicom. Pri tome se osjećao kako prsti samilosti nijemo miluju njegovu dušu.

81RAZGOVORI NA NILU

Splav se zanjihao; začuše se glasovi koji su nagovještavali život. Društvo se okupilo u punom sastavu, a nargile su kružile pod zracima izlazećeg Mjeseca. Sena po prvi put izosta sa sjediljke. Ahmed Nasr je to uočio, pa otpočne svađu o tome.

- Stvar je u tome - reče Senija Kamil - što ste vi muškarci prevrtljivi i nepostojani.

Ragab izgledaše bezbrižno, hvalio je kvalitet "trave".

- Bio si previše grub prema njoj i izgubio iz vida da je ona još mlada - reče Ahmed Nasr.

- Ja ne mogu istovremeno da budem ljubavnik i vaspitač.

- Pa ona je još tako mlada!

- Ja nisam prvi umjetnik u njenom životu.

Na Ahmedovu pretpostavku da ga je ona možda stvarno voljela, on odvrati:

- Ljubav koja u našem raketnom dobu traje čitav mjesec, smatra se već vrlo starom.

On se prisjeti kako je ona pokušala da ga zavede i kako se on, kao Jusuf u Egiptu, tome usprotivio. Mjesečevi zraci obasjavali su njihova lica, ali on će ubrzo da zađe. Dok je pažljivo posmatrao njihova obličja, ukazaše mu se u novom vidu, kao da su mu ti ljudi strani. On ih je obično podjednako uočavao sluhom kroz oblake dima, i svojim unutrašnjim okom. No, kada bi svoj pogled upro neposredno u njih, osjećao se kao stranac među strancima. On ugleda prolaznost u sitnim borama oko očiju Lejle Zejdan i postade svjestan ledene riješenosti Ragabove, slušajući njegov podrugljivi smijeh. Svijet mu se činjaše stranim i nije bio u stanju da procijeni gdje se on nalazi u matici vremena. Možda uopšte nije postojalo nikakvo vrijeme.

Njegova pažnja se izoštri kada je u više navrata začuo pominjanje Samarinog imena. Ubrzo potom on začu njen glas kako se napolju šali sa čika Abduhom. Kada se splav zaljulja, njega podiđe neka jeza. Samara se pojavi odjevena u bijeli kostim. Pozdravi ih pokretom ruke i sjede na prazan jastuk, na Senin jastuk. Ona mirno zapali cigaretu, no niko nije mogao na njoj da zapazi išta što bi moglo da objasni Ragabov sinoćnji tajanstveni nestanak.

- Gdje je Sena? - upita ona neusiljeno.

- U kolibi čika Abduha - odgovori Mustafa Rašid

Kada ona nato nije reagovala, Mustafa dodade da ona tamo traga za apsolutnim. Ona mu, međutim, odgovori da bi Sena bolje postupila ako bi apsolutno potražila u druženju s njim.

On nastavi podrugljivo:

- Istina se krije u tome što je ona Ragabovu ljubav spoznala kao nešto prolazno, i od tada traga za nečim neprolaznim.

- U kolibi čika Abduha - sažaljivo će ona - odista postoji nešto nepromjenljivo, naime, praznina.

Da, taj čovjek posjeduje samo svoju galabiju i spava bez pokrivača na starom divanu. Tako ga je on zatekao kada se uselio u kuću na

vodi; prije zime morao bi da mu nabavi pokrivač. Mustafa je nagovarao Samaru da se okuša s nargilama a Ragab mu se pridruži:

- Zašto vi to tako uporno odbijate?

- A zašto vi to tako uporno volite? - upita ona smješkajući se. - To je pravo pitanje!

- Samoodricanje, zahtijeva prije da bude objašnjeno. Svima postade jasno da je ona nastojala da otkrije uzroke ove zavisnosti. Da, zbog čega ljudi žudno čeznu za oslobađajućim zanosom nargila? Zašto u toj mjeri priželjkuju to stanje opijenosti.

- Potražite odrednicu "zavisnost od droge" u Enciklopediji Britanci! - reče Halid Azuz.

- Pozor, samo nikakvih uopštavanja, moja gospo - reče Mustafa Rašid, žustro. A kada se ona ustežući se, nasmiješi, on dodade:

- Izbjegavajte ponavljanje smiješnih riječi kao što su bjekstvo i slične!

- Željela bih da to spoznam - reče ona.

- Neko novo istraživanje.

- Ne pristajem da budem meta vaših optužbi.

- Opšta mjesta nemaju značaja - reče Mustafa Rašid izazovno. - Mi smo svi radni ljudi, jedan knjigovođa, jedan likovni kritičar, jedan glumac, jedan književnik, jedan pravnik i jedan činovnik.

Pružamo društvu ono što se od nas očekuje, i više od toga. Od čega bi to trebalo da bježimo?

Ona ozbiljno prigovori:

- Vi mi pripisujete određena shvatanja i pokušavate da ih opovrgnete. Ja vas samo pitam šta za vas predstavlja ova lula.

Na to joj Ali as-Sejid odvrati:

- Ona nam pruža ono što, izraženo riječima pjesnika, glasi otprilike ovako:

"Neke oči bdiju, a neke, pak, spiju zbog stvari što će biti ili neće da budu. Kako god znaš i umiješ ti rastjeraj tugu jer ludost je samo znati za tu pustu brigu!"

- Dakle, u pitanju su brige - reče ona maltene pobjedonosno. Mustafa Rašid, međutim, ostade uporan:

- Sa svojim svakodnevnim brigama suočavamo se ulažući svu energiju. Mi nismo nikakve lijenšitne, već očevi porodica i preduzetnici.

Svijet izgleda čudan i postaje još čudniji čim otpočne kruženje ideja. Brige, lijenštine i opšta mjesta. Drogirani raspravljaju zacrvenjelih očiju. Mjesec više nije bio na vidiku, ali su se njegovi biseri spajali na površini vode kao neko nepoznato blaženstvo. Šta želi ova žena, a šta ovi drogirani? Oni to smatraju svojom razonodom, a ona ovisnošću. Čudno da se splav pod težinom ovih rasprava ne potresa kao pod koracima na mostiću.

Čika Abduh uđe, uze nargile da bi promijenio vodu u njima, ponovo ih vrati i udalji se. Enis je posmatrao svjetlosne bisere u vodi i smješkao se. On začu Samarin glas koji mu se obraćao i pogleda u nju, ali nije prestajao sa svojim poslovanjem.

- Željala bih da čujem vaše mišljenje.

- Udajte se, gospođice - odgovori joj on jednostavno.

Svi se nasmijaše. Ona sebi pripisuje ulogu propovjednika, smatraše Ragab. No, mlada žena nije dozvoljavala da je izbace iz kolosijeka. Svojim pogledima ohrabrivala je Enisa da joj odgovori. No, on joj okrenu leđa i udubi se u svoju rabotu. Zbog čega su jedan i jedan dva?

Kakva užasna žena, ona sušastvene stvari dovodi u pitanje. Šta ona želi? Kako možemo pri ovome neprestanom proganjanju da dosegneмо zanos? Konačno ona izgubi nadu da će od njega dobiti odgovor, pa se obrati Mustafi:

- Pretpostavimo da se vi sa svakodnevnim brigama suočavate ulažući odgovarajuću energiju, no, šta je s javnim životom?

- Mislite li na unutrašnju politiku?

- I na spoljnu politiku!

- Na svjetsku politiku, zašto ne? - podrugljivo će Halid.

- I na nju - smješkala se ona.

- Ne gubeći iz vida svemirsku politiku... - dobaci Mustafa.

- Vidite da su brige veće nego što ste pomišljali.

- Sada počinjemo da razumijevamo. Vama je žao što mi svoje vrijeme traćimo na večernjim skupovima i mislite da se klonimo svojih stvarnih zadataka, i da bismo bez tog zastranjivanja bili u

stanju da razriješimo probleme arapske nacije, svijeta i univerzuma.

Oni se ponovo nasmijaše, prebacujući Enisu da je on pravi razlog za svjetske muke i za nerazjašnjena pitanja vasseljene. Mustafa predloži da se nargile bace u Nil, a da se potom izvrši podjela rada među njima. Halid Azuz bi trebao da se posveti unutrašnjoj politici, Ali as-Sejid svjetskoj politici, a Mustafa razrješavanju vasseljene. Stadoše se pitati kako da sa time otpočnu, kako da se organizuju i kako da ostvare ideje socijalizma na demokratskoj osnovi, bez licemjerja i prinude. Kako bi mogli da se riješe svjetski problemi, kao što su rat i ratna diskriminacija? Da li bi Mustafa morao s mjesta da počne sa odgonetanjem zagonetki univerzuma? Traba li u tu svrhu da prione na izučavanje prirodnih nauka i filozofije, ili da se zadovolji time da se udubi u sebe i iščekuje zrak prosvjetljenja?

Razmišljali su o tome kakve im tvrdokorne prepreke predstoje i da im prijete opasnosti kao što su otkaz, hapšenje i smrt. Čula se žalopojka zbog protoka vremena. Mjesec je nestao, a od blještećeg tepiha preostala je samo uska traka. Lula je ponovo kružila a Samara nije prestajala da se smije.

U njegovoj glavi vrtjele su se svakojake misli, islamska osvajanja i krstaški ratovi, inkvizicije, smrtonosne sudbine zaljubljenih i filozofa, krvavi susreti između katolika i protestanata, vrijeme mučenika i iseljavanje u Ameriku, smrt

Adile i Henije, njegove žene i kćerke i cjenjkanje sa djevojkom u Nilskoj aleji, kit koji je spasio Jonu, čika Abduhova djelatnost između molitve i svodništva, neopisiva tišina kasnih noćnih sati, fosforescentne misli koje bi sinule na časak, a zatim nestajale zauvijek. Samarin glas ga probudi. On upita:

- Kakvi ste bili u ranoj mladosti?

Prolomi se smijeh. Zbog čega se smiju? Zar u njihovome životu nije bilo rane mladosti? Daleka sjećanja koja sada već pripadaju kamenom dobu. Selo, jedina stambena prostorija i opstojavanje. Opstojavanje u selu i onoj jedinoj prostoriji. Mjesec je tada izlazio i zalazio i nije ukazivao na približavanje bilo kakvog kraja.

Halid reče:

- U danima moje mladosti ni jedno pitanje nije ostalo bez odgovora. Zemlja se nije obrtala, nada se kretala brzinom od stotinu miliona svjetlosnih godina ka budućnosti.

- Upitah se jednog dana zbog čega strah od smrti stoji na putu ka vječitoj sreći - objašnjavao je Ali as-Sejid. A Mustafa Rašid reče:

- U toku jedne protestne demonstracije, Enis i ja zamalo nismo poginuli.

Ta djevojka se, međutim, ničemu nije čudila. Govorila je o tome da bi se nekadašnji zanos, u novim oblicima, mogao ponovo steći.

No, oni ukazaše na izdaju žene, koja im je oduzela povjerenje u njih. Mustafi koji je najglasnije osporavao njene ideje ona reče:

- Vi bježite od odgovornosti u apsolutno. On joj lakonski odgovori:

- Za mnoge je odgovornost način da se pobjegne od apsolutnog. Jaje i kokoška. Što se mene tiče, ja ljuštim hašiš, punim, palim vatru, zagrijavam i stavljam nargile u promet, a potom pretvaram sebe u smetlište za istovar otpadaka njihovih prepirki. Žene se smiju i sanjare o ljubavi. A vrijeme protiče zbujujućom brzinom. Uvijek kada bi profesorica željela da pođe, čarobnjak je insistirao da ostane. Uskoro će sjedeljka biti upropašćena. Hajam, koji je nekoć predstavljao školu, prekonoć postade zaloga dobrog glasa za jedan luksuzni hotel. U toku našeg posljednjeg skupa, Hajam mi je izjavio da bi se učlanio u neki sportski klub, da živi u naše vrijeme.

- Vrijeme je.

Svi prijatelji odoše, ostade samo Ragab i Samara. Nema sumnje, oni i ne slute da nas je Nil osudio na ovo sadašnje stanje. Od svih naših drevnih kultura preostao nam je samo kul ibisa. Istinska bolest je strah od života, a ne strah od smrti. A sada oslušnimo, kao obično, uobičajeni dijalog.

- Zar ne bi bilo pametnije, draga moja, da uživamo u ljubavi?

- Dobra ideja.

- Hajdemo, dakle...

- Rekla sam vam da sam ja ozbiljna žena.

- To je malograđanski moral!

- Ozbiljna... o... z... b... i... lj... n... a... - rekla je naglašavajući svako slovo.

- Tako vam Boga, pod kojim okolnostima biste mi se predali?

Pošto mu ona ne odgovori, on nastavi:

- Možda kada bih vas oženio.

- Recite, iz ljubavi...

- Hoće te li, dakle, doći?

- Zar vi to ozbiljo?

- Ja se nikad ne šalim.

- A Sena? Vi izgleda ništa ne znate o psihologiji pobenavelih tinejdžerki.

- Znam dosta o tome.

- Da li biste mi se dali, ako vam obećam da ću se prikloniti ozbiljnosti?

- Vi me odista uveseljavate.

Tada on približi svoje lice njenom. Stara scena se ponovila. On joj poljubi usne. Ona se nije branila ali mu nije vratila poljubac, već ga je posmatrala hladno i podrugljivo. Vitez je pobijeđen i povlači se. Na taj način je propala persijska država.

On reče, smješkajući se:

- Prošetajmo se po parkiću!

- Ali, već je veoma kasno.

- Na našem splavu ne postoji vrijeme.

Soba ostade prazna. Ne, još ne bješe prazna, ostadoše tragovi sjedeljke, biblioteka, rogozina na vratima, hladnjak, telefon, neonsko osvjetljenje, plava lampa, dvije stolice, jedan svjetloplavi tepih išaran ružama, i skelet jednog čovjeka iz atomskog doba.

Oni, međutim, počеше da šetaju po parku. Vlažna trava ohladiće njihovu vatrenost. Njihov šapat spustiće se na lišće jasmína i ljubičica. Čak nije bilo isključeno da će i zaplesati uz zvuke noćnih zrikavaca.

Čika Abduh uđe da bi obavio završne poslove. Enis ga dugo posmatraše, a potom mu reče:

- Kad bi pronašao neku djevojku... -Oh!

- Prije molitvenog pranja ili potom, inače teško tebi.

- Jedan čovjek, pravednik, koji je redovno dolazio na jutarnju molitvu, umro je.

- Tebi želim dug život; čini mi se da ćeš nas ti sve nadživjeti.

Starac se nevino nasmija, odnoseći siniju. Enisov pogled pade na bijelu torbicu koja ležala na jastuku na kojem je sjedila Samara. Učini mu se da ta torbica ima svoju samosvojnost i da ga nekako lukavo privlači. Spopade ga snažna potreba da učini nešto neuobičajeno. On ispruži ruku i otvori torbicu. Ugleda uobičajene predmete, ali mu se oni učiniše izvanredno osobenim. Zapuhnu ga prijatan miris. Jedna maramica, jedna tamnoplava bočica, češalj sa srebrnom drškom, novčanik i mala bilježnica. On otvori novčanik i nađe u njemu nekoliko novčanica. Pomisli da uzme pola funte, da bi taj novac dao djevojci koju će mu dovesti čika Abduh. Tome se veoma obradova. Bio je čvrsto ubijeđen da je time došao na genijalnu zamisao koja će mu pružiti izuzetno zadovoljstvo. On uze bilježnicu i stavi je u džep. Zatvori ručnu torbicu i počeo gromoglasno da se smije. Neuspjeli pokušaj obdukcije da će biti obnovljen, sasjeci će jedno zatvoreno srce. Ono će se podmladiti i osvježiće uspomene na dane bezbrižnih zadovoljstava. A djevojka će da pomisli sve moguće i nemoguće. Upitaće se da li je protoplazma od pamtivijeka bila predodređena da sadrži sva ova čudesa. Pitaće me kada sam ja to bio vulkan, prije nego što postadoh neživotni sediment. Na to ne znam odgovor, ali ga možda znaš ti, ti koga se povijest sjeća s poštovanjem. On sjedaše preda mnom kao neki kip.

- Jesi li ti Tutmos III?

- Da - odgovori on glasom koji me podsjećao na Mustafu Rašida.

- Šta to radiš?

- Dijelim prijesto sa svojom sestrom Hačepsut.

- A mnogi pitaju zbog čega si tako mlitav u sjenci njene moći?

- Ona je kraljica.

- Ali ti si kralj.

- Ona je jaka i častoljubiva.

- No, ti si vrhovni vojskovođa Egipta i najveći među njegovim vladarima.

- Ja još nisam vidio nijedan rat i nisam se prihvatio vladavine.

- Ja ti govorim o tome šta ćeš postati, zar to ne shvataš?

- Kako si to saznao?

- Zahvaljujući povijesti, svi to znaju.

On se nasmija i pogleda u mene kao da pred sobom vidi duševnog bolesnika, ali ja sam i dalje ustrajavo.

- To je povijest, vjeruj mi!

- Ali ti govoriš o nepoznatoj budućnosti!

Veoma zbunjen, ja sam ponavljao kao da me pritiska neka teška mora:

- To je povijest, vjeruj mi.

Nacrt za jedan pozorišni komad.

Tema: U pitanju je ozbiljnost nasuprot lahkomislenosti.

Lahkomislenost znači ispraznost, gubitak smisla, gubljenje vjere, vjere uopšte uzev. Znači životarenje, povinovanje nametnutoj spoljnoj prinudi, bez ubjeđenja i bez prave nade. To se u karakterima odražava kao rastakanje i pasivnost, a odvažnost se pretvara u lakrdiju. Prestaju da važe razlike između dobra i zla. A ukoliko se nešto čini, čini li se bilo šta, onda se to čini iz samoživosti, kukavičluka i oportunitizma. Vrijednosti odumiru, kultura propada. Pored ostalog, u ovoj fazi rada, na komadu valjalo bi istražiti problem razularenih vjernika. Ne nedostaje im pobožnosti, ali u praktičnom životu oni se kreću putevima razuzdanosti. Kako to valja razumjeti? Da li je u pitanju lažna vjera, samo rutina bez korijena, pod čijom zaštitom niče oportunitizam najgore vrste i sklapaju se najpodliji poslovi? Valja istražiti da li bi ovaj fenomen mogao da bude od koristi za komad, ili bi ga trebalo iskoristiti u nekoj drugoj prilici.

Ozbiljnost, s druge strane, podrazumijeva i pobožnost, vjerovanje, ali u šta? Ni saznanje u šta treba da vjerujemo nije dovoljno. Najhitnije jeste, prije svega, da naša pobožnost ima istinitost religioznog vjerovanja i da posjeduje čudotvornu snagu koja vodi odvažnosti. U protivnom, to bi zapravo bila druga vrsta lahkomislenosti, samo sa prividom ozbiljnosti. Sve to mora da bude predočeno mjestom radnje i samom radnjom. Da li se pri tome vjeruje u čovjeka ili u nauku, ili u oboje, svejedno je. Da bih pojednostavila stvari, velim da je

čovjek svojevremeno posredstvom praznine dosegao do vjere. Danas se nalazi u istoj situaciji. Kako može da stekne pobožnost? Ništa ne bi trebalo očekivati od pokušaja da se na čovjeka utiče nekim drugim jezikom, a ne njegovim sopstvenim. Pronašli smo novi jezik, jezik kulture i samo njime možemo da potvrdimo male i velike mudrosti. To su istine koje je religija formulisala drevnim jezikom čovjeka. Nužno je da u tom istrajemo i da to potvrdimo, ali uz pomoć novog jezika.

Uzmimo za primjer i uzor naučnike; čini se kao da oni nikad ne podliježu beznađu. Zbog čega? Možda stoga što za to nemaju vremena. Možda zbog toga što su u stalnom doticaju sa istinom, oni se uzdaju u svoje srećne, metodične principe. Stoga oni nisu sumnjičavi prema istini i ne padaju u očaj. Jedan naučnik može da posveti dvadeset godina života rješavajući neke jednačine; ta jednačina može iznova da podstakne naše interesovanje i u stanju je ponovo da određuje ljudske sudbine. Time se čine čvrsti koraci na putu ka istini. Naučnici žive u atmosferi napretka i uspjeha. Ne pada im na pamet da pitaju za smisao života, za ono Otkud Kamo i Čemu Život. Prava nauka stvara novi moral u eri nemoralna. Ona je pravi uzor za ljubav prema istini, za nepristrasnost zaključaka, za odanost prema poslu i za prirodnu spremnost prihvatanja ljudskih sveobuhvatnih nazora. Da li bi bilo moguće i na lokalnim nivoima postići da naučna etika istisne oportunistički iz srдца mlade generacije?

kako bilo, ne bi trebalo da sada razbijam glavu o idejarna komada. Vratću se tome kada budem prikupila što ^Še neophodnih elemenata za ovaj rad.

Čini mi se da bi radnja mogla da se odvija na sljedeći način, jedna djevojka dospijeva u kliku muškaraca, s namjerom da ih izmijeni. Morala bi pri tome nekim dobro smišljenim načinom da uspije, inače bi komad izgubio svoj značaj. Jedna ozbiljna žena i lahkomisleni muškarci. Valjalo bi to začiniti i nekom ljubavnom zgodom i bilo bi odista zanimljivo kada bi svi bili zanjati ljubavlju prema njoj. No, ona treba da odabere samo jednoga, ili ona da se zaljubi, a da nije ni svjesna toga, u jednoga, čime se pruža mogućnost za sukob između ozbiljnosti ljubavi i

lahkomislenosti. Ta situacija mora da se zaoštri, kako komad ne bi postao dosadan. No, da li će da se odvija kao ljubavna priča u okviru jedne duhovne raspre? Ili će komad da se svede na diskusije i ljubavne zanose? Kako i kada će doći do obrta na jedan umjetnički ubjedljiv način? Da li će do ove poente doći na intelektualnoj ili emotivnoj osnovi? Nedostaje mi nešto bitno. No, šta je to? Na koji način lahkomišljeni ljudi mogu da budu privedeni pobožnosti? I do koje će mjere ta vjera biti ukorijenjena? Da li će to biti dovoljno da se osmisli socijalni stav. Mislim, hoće li ta religioznost biti dovoljna da podstakne na herojstvo?

U svakom slučaju, sada mi je jasna osnovna zamisao, ali moram da je preciziram i pojasnim, da bih od tih ideja stvorila pokretačku snagu komada. Bilo bi upitno da svoja osnovna saznanja i misli o glavnim ličnostima - za sada pod njihovim pravim imenima - pribilježim. Možda ću na taj način pronaći izlaz iz 12 nejasnoća, jer je vjerovatno da će radnja da se razvija prirodnim tokom, ako osnovna obilježja karaktera budu jasno ocrтана.

Ličnosti u ovom komadu:

Ahmed Nasr: vrijedan činovnik, tako kažu, sa izvanrednim iskustvima u praktičnom i svakodnevnom životu. Živi u srećnom braku i ima kćerku šiparicu. Pobožan je, ali iz navike, tako mi se čini. Sve u svemu običan tip, i nije mi jasno koju bi ulogu u komadu trebao da odigra. Još jedno važnije pitanje: zbog čega je toliko odan uživanju hašiša? Ostavimo po strani ono što se obično govori o seksualnim porivima. Postoji li nešto od čega pokušava da pobjegne? U svakom slučaju, morala bih ga nanovo uobličiti, i to kao čovjeka koji se iz dubine duše opire tome da ga poziv i porodica do kraja apsorbuju. On nekako osjeća da bi trebalo da bude odgovoran za ono što se oko njega dešava. Pošto je pobožan, on je od svijeta najuravnoteženiji, ali ipak, ili možda upravo zbog toga, rastužen je činjenicom da je zapravo nula. Mogli bismo njegovu zaokupljenost malim brigama, kao i njegovu ovisnost, smatrati za pokušaj bjekstva od sjećanja koje ga progona, naime, da je sasvim beznačajan. U komadu on će tu

svoju zapretnu nesreću podnositi nesvjesno. Spolja, on ostaje uravnotežen, pobožan, stabilan čovjek, sve dok mu glavna junakinja ne razotkrije njegovo pravo Ja, možda u kontekstu ljubavi koju gaji prema njoj.

Mustafa Rašid: advokat. Ne bi trebalo prigovoriti tome što on i u komadu zadržava taj svoj poziv; to je opravdano zbog njegovog govorničkog dara. On je zajedljiv i duhovit, oženjen ženom koju ne voli; možda se njome čak i oženio zbog njenog bogatstva.

Tvrđi da još uvijek nije našao svoj ženski ideal. No, čovjek sa ovog splava - to valja raci - koji ne žudi za ljubavlju, morao bi da bude pravi osobenjak. On neosporno skriva neku duboku tajnu. Možda je to ovisnost od droge. U potpunosti je svjestan svoje ispraznosti i nalazi pribježište u luli sa hašišom i u apsolutnom. Očigledno nije svjestan da vara samog sebe.

Naime, on traga za apsolutnim, ali neplanski i bez pravoj naprezanja, pouzdaje se samo u halucinacije u stanju transa. Potraga za apsolutnim izgleda nije ništa drugo do pus traganje za narkomanstvom. No, to mu daje uzvišeni osjećaj uprkos njegovoj duševnoj praznini. Nalik je na mnoge drug[^] koje srećem na raznim skupovima, ima privlačnu spoljašnjost ali njegovo unutrašnje biće zaudara na trulež.

Ali as-Sejid: prvobitno je bio vjersko lice, azharovac] kasnije se upisao na filozofski fakultet. Učio je engleski u] Berlicovoj školi i naučio ga savršeno. On je štreber, laktaš, i I svjestan je ciljeva koje želi da postigne. Ima dvije žene, staru] sa sela i novu iz Kaira. No, i ona je domaćica, obična žena koja j zadovoljava njegovu potrebu za patrijahalnošću. On se hvališe] svojom velikodušnošću što nije otjerao svoju prvu ženu, ali je prava svinja o čemu svjedoči njegov čudni odnos prema Seniji Kamil. Kao likovni kritičar velika je hulja jer svoja estetska mjerila usklađuje prema materijalnoj koristi. Svoje pravo mišljenje iskazuje jedino onda kada ga sreća iznevjeri. Tada se, i međutim, pretvara u nemilosrdnog statičara. Kada gaj spopadne osjećaj ništavnosti ili izdaje, odnosno kada podlegne i lahkomislenosti, odaje se uživanju droge i nejasnim snovima o,' nekoj novoj humanosti koja se rađa pred njegovim zamućenim očima u isparenjima hašiša. Nalikuje mnogim svojim

savremenici koji samo govore bez ikakvog ubjeđenja i morala. Ne libi se ni jednog gnusnog djela kada smatra da ga kazna ne može sustići.

Halid Azuz: naslijedio je kuću za izdavanje koja mu, uprkos očiglednoj nesposobnosti, obezbjeđuje lagodan život. Našao je utočište u luli sa hašišom, u seksualnosti i razvodnjenosti umjetnosti koja ukazuje na njegovo srozavanje i

■ Azharovac - student ili absolvent najčuvenijeg islamskog univerziteta Al-Azhar, u Kairu

raskalašenost. Teško je reći da li nedostatak vjere izaziva, njegovo propadanje, ili njegovo srozavanje ima za posljedicu gubitak vjere. Zbog toga ne smatram isključenim da će se on jednog dana vratiti u okrilje tradicionalne vjere. Za razliku od ostalih, on je nezaposlen. Uzima da pri tome ništa ne daje, izuzev priča nalik na onu o sviraču na fruli, čiji se instrument pretvara u zmiju koja se uvija. Ne smatram nemogućim da će on jednoga dana sa visina iracionalnog da pogleda na nas.

Ragab al-Kadi: on je uzdanica ovog komada. Ukoliko se ne bi razvijao, komad bi propao. Njegov je otac, prema pričanju Alija as-Sejida, berberin. Uprkos sjajnom usponu svoga sina, on još uvijek upražnjava svoj zanat u Kum Hamadi¹⁵, bilo iz samopoštovanja, ili zbog toga što ga sinovljeva nezahvalnost na to primorava. Ragab je prava lolčina, jedan od bogova koji umiru u šestom stoljuću života, i kao što su to svi obožavani bogovi, veoma je tvrd, samo ga ljubav navodi da se malo raznježi. Kao i ostali, i on je nevjernik i bez principa, ali ga manje muče nervoza i krize. On je lijep, privlačan, proslavljen zbog svoje preplanulosti i neograničene dominacije. Pribježište nalazi u seksualnosti, lula sa hašišem malo ga zanima. Mogućnosti koje on pruža u ovom komadu su jasne.

Enis Zeki: nesposoban činovnik, nekadašnji suprug i otac, čutljiv i duhom odsutan, i danju i noću. Veoma obrazovan kako se govorka; od svih bogatstava ovog svijeta posjeduje samo dobru biblioteku. A nekad mi se čini da je upola lud, upola mrtav. Uspjelo mu je da u potpunosti zaboravi od čega pokušava da utekne, čak zaboravlja i samog sebe. Njegov džinovski stas

nagovještava veliku snagu koju je možda nekada posjedovao. Mogle bi mu se pripisati svakojake osobine, a u isto vrijeme izgleda kao da je uopšte bez ikakvih osobina. Njegova tajna skrivena je u njegovoj glavi. Možete da 15. Kum Hamada - gradić u Gornjem Egiptu

mu se povjerite podjednako kao i nekoj praznoj stolici. Bio bi upotrebljiv u nekoj komediji, ali ne i u ovom komadu.

Bilo bi ponajbolje da se broj ženskih ličnosti svede na dvije: na glavnu junakinju, zbog značaja njene uloge, i na Senu, kako bi se zaoštrio emocionalni sukob u drami. Osim toga, ona je savremena djevojka koja bi komadu mogla da udahne nešto privlačnosti i poučnosti. Pobjeda glavne junakinje nad njom simbolizovala bi trijumf ozbiljnosti nad lahkomislenošću. Jer, sve dok ozbiljnost ne bude krasila ženu, majku budućnosti ona će ostati bez značaja.

Senija Kamil koja poligamiju upražnjava na osoben način, suvišna je, podjednako kao i plavuša - usjedjelica, prevodilac, 'koja sebe smatra hrabrom pionirkom, dok je u stvarnosti samo od droge zavisna, dekadentna i pohlepna osoba.

Tako su se završavale bilješke. Postojao je još jedan naslov, po sredini jednoga reda: "Važne napomene", ali ništa nije stajalo ispod toga. On prelista ostale stranice, ali nigdje ni jedne riječi.

Zatim stavi bilježnicu u džep i promrmlja: "Kakva pritvornost."

Ponovo izvadi bilježnicu, iznova pročita zabiljške, a potom ponovo stavi u džep. Nasmija se. Zaviri u praznu solju i reče sebi: "Uzalud." Moraće još dugo da čeka. Možda će do početka sjedeljke ostati i trijezan. Iz pravca male bogomolje dopirao je glas čika Abduha, pozivajući vjernike na večernju molitvu. On ponovo promrmlja: "Ta lukavica."

Splav se zaljulja, nagovještavajući dolazak nekog posjetioca. On se okrenu prema vratima i upita se ko to stiže tako rano. Iz rogozine se pojavi Samara Behget.

Ona uđe i pozdravi ga izvještačenim osmjehom. Bila je nečim zaokupljena, to se jasno vidjelo.

- Ne ponašate se kao obično!

Ona stade da se vrti po sobi pretražujući je.

- Šta vam nedostaje?

- Izgubila sam neke važne stvari.
- Zar ovdje?
- Na sinoćnoj sjedeljci imala sam ih uza se.
- O čemu se radi?
- U pitanju je jedna bilježnica i beznačajna suma novca.
- Jeste li sigurni da ste to ovdje izgubili?
- Nisam sasvim sigurna.
- Čika Abduh svako veče pospremi ovu prostoriju, a otpatke svakog jutra odveze đubretari.

Ona sjede na jednu stolicu.

- Da su te stvari ukradene, onda bi se valjalo upitati zašto kradljivac nije ukrao cijelu torbicu, zbog čega je uzeo samo bilježnicu, a novčanik ostavio nedirnut.

- Možda su vam te stvari ispale?

- Sve je moguće.

- Da li za vas to predstavlja veliki gubitak?

Još prije nego što je ona uspjela da mu odgovori, splav se zatrese i začuše se glasovi. Ona ga hitro zamoli da zaboravi tu temu i da ne troši riječi uzalud. Reče to dok se premještala na jedan jastuk. Prijatelji ulažahu jedan za drugim dok svi ne bjehu na okupu. Enis posveti pažnju nargilama, s puno energije i užitka. Bješe još neobično trijezan, stoga se u njemu javi neka đavolska objest. Usudi se da svoj pogled usmjeri na Samaru.

- Sada je dokazano da dolazite ovamo tako rano da biste Enisa zatekli samog! - obrati joj se Mustafa.

- Zar ne vidite da je on moj momak iz snova?

- Mi jesmo momci, ali u četrdesetim - reče Ahmed Nasr. Iako ga nisu pozvali, čika Abduh se pojavi iza rogozine i obavijesti ih:

- U Embabi je potonuo jedan splav. Nezainteresovano, neke se glave okrenuše u njegovom pravcu.

- Da li se neko utopio? - upita Ahmed Nasr.

- Ne, ali potonulo je sve što je bilo na splavu.

- Nedostaju nam stvari a ne ljudi. Stigle su spasilačke jedinice policije.

- Trebalo je da dođe i odred za borbu protiv nemorala.

- Iz kojih razloga može da potone neki splav? - upita Lejla.
 - Uglavnom je nehat čuvara tome kriv - odgovori starac.
 - Ne, već bijes Milostivog na ukućane plovila - reče Halid Azuz.
- Oni potvrđiše njegov zaključak i ponovo posvetiše pažnju nargilama. Kada se čika Abduh povukao. Ali as-Sejid ispriča:
- Sanjao sam jedne noći da sam postao tako visok i širok kao čika Abduh.

Enis prekide svoje uobičajeno ćutanje:

- To je stoga što ti bježiš u snove i narkomaniju.

Smijući se oni pozdraviše njegov komentar.

- A od čega bježim ja, staratelju? - upita Ali.

- Od praznine.

Kada se smijeh utiša, on dodade:

- Svi ste vi moderni mangupi koji nalaze pribježište u drogi i varljivim snoviđenjima.

Izbjegavao je da pogleda u Samaru. Njegov demon smijaše se grohotom.

Počese da padaju primjedbe:

- Konačno je otvorio usta.

- Ovo je trenutak rađanja jednog filozofa. On dospje u središte pažnje.

Mustafa upita:

- Šta misliš o meni?

- Ti si jedan od onih koji nalazi utočište u narkomaniji i apsolutnom, a progoni te osjećaj ispraznosti.

On prepoznade Samarin smijeh u sveopštem kikutu ali se klonio da je pogleda. Predstavi sebi njen potajni nemir, pred njim iskrsnu slika njenog lica i njene utrobe, i on nastavi:

- Svi smo mi hulje bez morala, koje progoni užasna sablast, a njeno ime je odgovornost.

Ragab nastavi da odmotava nit razgovora:

- U ovoj noći počinje da se piše hronika naše kuće na vodi.

Mustafa Rašid reče:

- Kladim se da je "trava" u kojoj uživamo ove noći prokrijumčarena iz Moskve.

- Enisu, filozofe - upita Halid - šta ti misliš o meni i Lejli?

- Ti si degenerisani boem jer si izgubio vjeru u Boga, možda čak ne vjeruješ ni u šta, jer si boem. Lejla je pak, nabijedena pionirka, dekadentna i odana drogi, a nije nikakva žrtva kao što ona uobražava.

- Jezik pregrizao - povika Lejla. On pokaza na Seniju Kamil:

_ a ti, ti si se odala poligamiji, ti, narkomanko! _ Luđak!

- Ne ja sam samo polulud i polumrtav.

_ Kako se samo usuđuješ da govoriš takve bezobrazluka?

Ali as-Sejid pokuša da ih smiri.

_ Zar si se stvarno naljutila, Senija? Ta on je naš staratelj.

- Ne trpim nikakve uvrede pred strancima.

Sveopšte neraspoloženje prijetilo je da zatruje dobru tmosferu, no Ragab reče s posebnim naglaskom:

- Među nama nema stranaca, i Samara je jedna od naših. Lejla ga prekide.

- Odista je ona jedna od naših, ali ona pripada samo tebi.

- Ne - odvrati Enis - ona nije odana čovjeku koji zbog svoje jpraznosti traži pribježište u hašišu i seksualnosti.

Ragab veselo uzviknu:

- Baš lijepa noć, prijatelju!

- Ko bi povjerovao da si ti onaj ćutljivi Enis?

- Taj, vjerovatno, upravo sada čita knjigu o propasti civilizacije. U mome želucu smještena je bomba koju čuvam za svog flavnog šefa. Uzavreli smijeh u meni neka se stiša, da bih nogao da sagledam stvari. Da li su se prekinuli lanci kojima je laš splav vezan za obalu? Pun Mjesec je u zasjedi i priprema je da provali truhla balkonska vrata. A što se mušica tiče, one iu konačno shvatile tajnu svoje pogubne strasti prema ;vjetlosti lampe.

Ragab se obrati Samari:

- Vi baš niste najbolje raspoloženi!

Ona odgovori pokunjeno, pogledajući kriomice u Seniju:

- To je raspoloženje u kome se nalazi jedan stranac među vama.

- Ne, Senija je dobrodušna žena, brižna mati i puna ljubavi.

- Mnogo ti hvala, ti na najbolji način umiješ da u moje ime zatražiš oprostaj od naše drage Samare - reče Senija pomirljivo.

Halid Azuz primijeti:

- Nemojte da pretjerujete sa mirotvorstvom, inače će da nas spopadne dosada.

Čulo se samo kloktanje vode. Šumovi su se gubili u Mjesečevom sjaju.

Njegovi uzburkani damari govorili su mu da će teško moći da zaspi ove uskomešane noći, da će ostati budan kao strastan zaljubljenik, ali bez ljubavi. Trudio se da prizove u sjećanje nekoliko stihova genijalnih luđaka. Prisutni su iščiljeli iz njegove svijesti, i on ostade sam u svjetlećoj noći. Ugleda nekog viteza na konju kako galopira po vazduhu, neposredno iznad površine vode. Upita ga ko je, i dobi odgovor da je to Hajam, i da mu je konačno uspjelo da se se izbavi od smrti. Enis se probudi i pogled mu pade na nogu koja je bila opružena kraj bakarne sinije, duga i koščata noga sablasno bijele boje pod plavičastom svjetlošću, dlakava noga krupnih prstiju i iskrivljenih noktiju koji odavno nisu bili podsjećeni. Malo je trebalo pa da pomisli pa da uopšte nije njegova. Kako mu se ovi udovi učiniše stranim? Njegova pažnja se usmjeri na Mustafu Rašida kada ovaj upita:

- Jesmo li mi stvarno onakvi kakvim nas predstavi naš staratelj?
Halid Azuz odvrati:

- Nije u pitanju nikakvo bjekstvo ili nešto drugo, mi shvatamo našu stvarnost onako kako bi valjalo da je shvatimo.

Ali as-Sejid dodade:

- Naš splav predstavlja posljednje pribježište ljudske mudrosti.

- Da li je nalaženje spasa u snovima, vrata bjekstva?

- Naši današnji snovi su stvarnost sutrašnjice.

- Da li nada u postizanje apsolutnog predstavlja bjekstvo? -I... da li nam preostaje bilo šta drugo?

- Da li su seksualni prohtjevi bjekstvo?

- Fui! To je istinski čin stvaranja.

- Da li uživanje hašiša predstavlja bjekstvo?

- Bjekstvo zl policije, ako ćdiiie piavo.

- Da li ti to predstavlja bjekstvo od života?

- To je sam život.

- Zbog čega nas je naš staratelj napao?

- Već deset ljeta nije dao sebi oduška, sad mu se pružila prilika da to, iznimno, učini.

- Baš lijepa noć, drugari! - uzviknu Ragab ponovo. Ahmed Nasr im preporuča da malo učute kako uspjeh postignut ove noći ne bi bio okrnjen.

Lula s hašišem krenu na svoje posljednje, intenzivno kruženje. Mjesec se popeo tako visoko da se iz sobe više nije mogao sagledati; jedino je on u Samarinom pogledu pročitao znake žalosnog poraza. Lica prisutnih izgledala su blijedo, pospano i, uprkos njihovoj volji, ozbiljno. Mustafa pažljivo pogleda u Samaru i upita je za njeno mišljenje o tome što je upravo bila čula. Ovi kasni noćni sati nisu stvoreni za diskusije, odvrćao ih je Ragab.

Za šta je noć bila stvorena? Svi pođoše osim Ali as-Sejida i Senije Kamil. Ubrzo on potom ostade sam u prostoriji. Čika Abduh uđe kao obično, obavi svoj posao ne progovorivši ni riječi, a zatim ponovo izađe. Enis otpuza do verande i ponovo ugleda Mjesec kako šija usred ukrašenog nebeskog svoda. On mu se šapatom obrati: Ništa nije ravno našoj kući na talasima. Ljubav je prevaziđena, otrcana igra, ali u našoj kući ona je sport. Porok je na drugom mjestu porok, no, ovdje, na našem splavu, to je sloboda. U ostalim kućama žene su tradicionalne relikvije, ali u našoj kući na vodi one su ispunjene mladalačkom erotikom i zaslađujuće lijepe. Mjesec je beživotna planeta koja se obrće, ali ovdje u nas, ona je prava poezija. Ludilo svuda predstavlja bolest, no u nas ono je filozofija. Svaki predmet ima svoju vrijednost, bez obzira otkud poticao, ali u našoj kući na vodi, ono je veliko Ništa. Ti, mudrace stari, Ipu-uru, uđi zajedno sa svojom epohom u kojoj je sve osim pjesništva u raspadanju, i pjevaj nam. Reci mi šta si ono ispričao faraonu. Mudri Ipu-ur¹⁶ dođe i zapjeva:

"Vaši su vas savremenici slagali Ovo su godine rata i propasti."
Kazuj mi još nešto, mudrace! - progovorili ja a on nastavi da pjeva:

"Šta je ono što se zbilo u Egiptu?
Nil još uvijek prijeti poplavama.

Oni koji nekoć ništa nisu posjedovali, sada su imućni.

Bar da sam u ono vrijeme podigao svoj glas!"

-1 o čemu si još pjevao, mudrace Ipu-ure? I on nastavi da kazuje:

"Vi posjedujete mudrost, obzirnost i pravdoljubivost, a ipak dozvoljavate da trulež rastoči Zemlju. Sagledajte kako se vaša naređenja ne poštuju, zar treba da naredite da dođe onaj, koji će vam ukazati na istinu."

16. Ipu-ur - staroegipatski mudrac s kraja trećeg milenijuma prije naše ere. Pripisuju mu se pesimističke pouke o stanju u zemlji.

105RAZGOVORI NA NILU

Probudi ga glas koji prošaputa njegovo ime. Ležao je na leđima na verandi, i kada otvori oči, ugleda sjajan oblak na nebu, koji mu je govorio da Mjesec šija, iako nije bio u stanju da ga vidi.

Na kojem se to mjestu nalazio i u kom dobu?

- Gospodine Enisu!

On se okrenu na bok i ugleda Samaru na pragu verande. Osloni se na ruke, pridiže se i pogleda gore u nju pospanim očima.

- Žao mi je što sam se vratila u ovaj nepriličan sat.

- Da li je to još uvijek ona ista noć?

- Napustili smo vas tek prije jednog sahata. Molim vas da mi oprostite.

On otetura do ograde verande, da bi našao oslonac za svoja leđa, i pokuša da se prisjeti:

- Ja se vraćam sa trga at-Tahrir, Ragab me je odvezao do tamo.

- Dobro mi došla, moja soba vam je na raspolaganju, ukoliko želite da mi ukažete tu čast.

- Ja se nisam vratila - odvrati ona uplašeno - da bih ovdje odspavala. Toga ste i te kako svjesni.

Zatim smireno dodade, spuštajući pri tome pogled:

- Željela bih da mi vratite moju bilježnicu.

- Vašu bilježnicu? - ponovi on začuđeno.

- Molim vas!

U njemu se probudi želja da izvede neku ludoriju. Stoga reče:

- Znači vi me optužujete za krađu?

- Ne, ne za krađu, ali mora da ste na neki način došli do nje.

- Hoćete da kažete da sam je, ipak, ukrao?

- Za ime Boga vratite mi je, nije sada vrijeme za raspravu.
 - Vi se varate.
 - Ja se ne varam.
 - Ne želim ponovo da čujem vašu optužbu.
 - Ja vas ne optužujem, ali vas molim da mi vratite izgublenu bilježnicu.
 - Ne znam gdje ste je izgubili.
 - Ali čula sam vlastitim ušima kako navodite ono što je u njoj pisalo.
 - Ja vas ne razumijem.
 - Razumijete vi mene veoma dobro, zaista nema nikakvog razoga da me mučite.
 - Ja se ne bavim mučenjem.
 - Noć se bliži kraju.
 - Zar vas vaša mamica kori, ukoliko zakasnite? - upita on s podsmijehom.
 - Budite makar na tren ozbiljni!
 - Nama je ozbiljnost strana.
 - Da li ste naumili da odate moju tajnu? - upita ona uznemireno.
 - Kako bih to mogao, kada mi o tome ništa nije poznato?
 - Budite ljubazni kao obično.
 - Ja nisam ljubazan, ja sam upola lud, upola mrtav.
- Ono što piše u bilježnici ne predstavlja moje mišljenje o vama, to su samo misli koje mogu da posluže za pisanje pozorišnog komada.
- Ponovo mi govorite o zagonetkama, okrivljujući me.
 - Ja se i dalje uzdam u vašu širokogrudnost.
 - Šta vam daje povoda za ovakve misli?
 - Vi ste doslovice navodili moje rečenice.
 - Smatrate li isključenim da bismo mogli imati iste ideje?
 - Ja sam čvrsto uvjeren da biste mi vratili moju bilježnicu.
 - Vi, dakle, uobražavate da ste u stanju za ovo kratko vrijeme da shvatite ono što ja godinama uzaludno pokušavam da shvatim. Njegov smijeh raspára tišinu nad Nilom, a zatim on progovori izmijenjenim tonom:
 - Vaše su misli šuplje, vjerujte mi!

- Znači da konačno priznajete! - uzviknu ona s olakšanjem.
- Vratiću vam je, ali sve to ne vrijedi ni pišljiva boba.
- To je tek prvi nacrt.
- Vi ste podmukli.
- Bog nek vam oprosti za ovo!
- Vi ste došli samo da nas uhodite, a ne iz prijateljstva.
- Nemojte da me sumnjičite - branila se ona - meni ste odista dragi i želim da steknem vaše prijateljstvo. Osim toga, čvrsto vjerujem u to da se u svakom čovjeku skriva potencijalni heroj. Mene je manje zanimala vaša stvarnost od mogućnosti da iz ovih posjeta izvučem nešto korisno za svoj komad.
- Nemojte se truditi da izmišljate isprike; mene se to nimalo ne tiče.

On joj pruži bilježnicu:

- Sto se tiče onih pedeset pijastera, drago mi je što mogu da ostanem vaš dužnik.

Ona se zabezekunu:

- Ali kako... ja mislim...
- Kako sam se odvažio da ih ukradem? Veoma jednostavno, mi u ovoj kući na vodi sve smatramo zajedničkom imovinom.
- Tako vam Boga, dajte mi neko objašnjenje koje će da me umiri!
- Bješe to neodoljivo iskušenje - nasmija se on.
- Da li vam je taj novac bio potreban?
- Dao sam ga jednoj drolji koju mi je čika Abduh doveo.
- Bio vam je, dakle, potreban?
- Ne, nisam baš toliko siromašan.
- Zašto ste ga onda uzeli?
- Način na koji sam potrošio novac pružio mi je osjećaj da sam vam se malo intimnije približio.
- To ne shvatam.
- Ni ja.
- Počinjem da sumnjam u sva svoja osnovna načela.
- Bolje bi bilo da ih i nemate. Ona se nasmija.
- Ipak, vrijedno je truda ono što vas može odvesti željenom čovjeku.

Kada se ponovo nasmija, on reče:

- Ja vas razumijem onako kako vas i drugi razumiju.

Ona se već bila okrenula s namjerom da pođe, no tada se ljubopitljivo zaustavi.

- Počastili ste nas svojim prisustvom samo radi Ragaba. Ona se ravnodušno nasmija, a on pokaza na zaključanu sobu i reče:

- Tiho, nemojte da probudite zaljubljene!

- Ja nisam onakva kakvom me smatrate, ja sam žena... On je prekide:

- Ako ste zaista žena, onda pođite sa mnom u moju sobu da biste to i dokazali!

- Vi ste zgodni, no ja vam se ne bih dopala.

- Zašto ne?

- Jer je to užasno kada je djevojka ozbiljna.

- No, ja k sebi pozivam samo ozbiljne djevojke.

- Odista?

- Sve su drolje ozbiljne.

- Neka vam Bog za ovo oprost.

- Vi ne znate za šalu, radite do kasno u noć, ali ne radi sopstvenog zadovoljstva i užitka, već za neki napredni cilj, naime, za jedan bolji život.

- Mana ove kuće na vodi je u tome što u njoj nema razgraničenja između zbilje i šale.

- To su dva imena za jednu te istu stvar.

Ona uzdahnu i najavi time da je razgovor završen. Ipak je oklijevala još trenutak pa ga upita:

- Da li ste naumili da odate tu tajnu moje bilježnice?

- Da sam imao tu namjeru, ja bih to do sad već učinio.

- Preklinjem vas svim onim što vam je najdraže da mi kažete istinu.

- To sam i učinio.

- Radije bih sama otišla nego da budem otjerana.

- Ja ne bih želio da učinite ni jedno ni drugo. Ona mu protrese ruku i oprost se srdačno:

- Hvala vam!

Zatim se brzo udalji, ispraćena glasom čika Abduha koji je pozivao na jutarnju molitvu.

Ljuljanje splava nagovijesti dolazak nekog posjetioca, iako je cijelo društvo već bilo na okupu. Oni se upitaše ko bi to mogao da bude. Uznemireni i napeti, okrenuše se prema vratima i Ahmed Nasr ustade da bi pridošlicu presreo kod vrata. Međutim, zvuči prisnog smijeha dopriješe do ušiju, i oni prepoznadoše Senin glas, kako uzvikuje "helou"! Ona uđe vukući za sobom elegantnog, mladog muškarca. Ragab se diže da bi ga pozdravio:

- Dobro došao, Reufe!

On ima predstavu njenog pratioca:

- Ovo je poznati glumac. - Oni ponovo sjedoše, nakon što su ga ravnodušno - zvanično pozdravili.

- Jedva sam ga nagovorila da dođe ovamo - objasni Sena sa neuobičajenom otvorenošću. - On je smatrao da ne bismo smjeli da uznemiravamo ljude koji žive povučeno. Međutim, on je moj vjerenik, a ova kuća na vodi je moja porodica.

Bjehu joj upućene čestitke sa svih jastuka. Ona ponovo progovori, a njen je dah mirisao na alkohol.

- On pripada istoj porodici kao i vi - i pri tome ona smijući se pokaza na nargile.

111Enis nije vodio računa o opštoj zbunjenosti, i stavi lulu u opticaj-

_ Ovo je srećan skup, Reufe - reče Sena. - Ovo ovdje je veliki likovni kritičar Ali as-Sejid, a ono poznata novinarka Samara Behget. A kada hašiš spaja ljude, ne razdvajaju ih ni nazori ni ukusi.

_ Na žalost. Samara ne opšti s nargilama - žalostivo će Ragab. _ pa zbog čega onda posjećuje vaš splav? - podsmijavala se ona.

Reuf joj prošapta na uho nešto, što niko nije razumio, ali se ona objesno nasmija.

Čika Abduh uđe da bi zamijenio vodu u nargilama. Kada je otišao, Sena upita svog pratioca:

- Možeš li da povjeruješ da je čitava ova grdosija samo jedan jedini čovjek?

Jedino se ona nasmija svojoj duhovitosti. Napeto ćutanje potraja otprilike četvrt časa. Tada joj Reuf daje do znanja da je vrijeme da pođu. Ona se podiže i uze je pod ruku.

- Oprostite mi, ali moram da pođem da bih stigao na jedan važan sastanak. Bilo mi je drago...

Ragab ih otprati do vrata, a zatim se vrati na svoje mjesto.

Društvo kao da je bilo potišteno, iako je lula s hašišem i dalje kružila. Ragab se pomirljivo nasmiješi Samari, no ona mu pokaza glavom na nargile:

- Sto god vi rekli, niko mi neće povjerovati.

- U svakom slučaju, ovo vam neće okrnjiti ugled - dobaci Lejla Zejdan.

- Osim u krugu mojih neprijatelja.

- Vi nemate neprijatelje, osim ostatka vašeg malograđanskog vaspitanja - primijeti Ragab.

Ona im, međutim, saopšti glasine koje su o njoj kružile u novinarskim krugovima, i da su njeni kasni dolasci kući, u njenom starom prebivalištu u al-Manjalu¹⁷, izazvali ogovaranje mudu susjedima.

- Kada im je moja mati objasnila da me moj posao u redakciji primorava na to, oni su joj odvratili: a ko me je to natjerao da radim?

- Ali sada stanujete u Ulici Kasr al-Ajni primijeti Ragab. Mustafa pokuša da podbode Enisa, kako bi ponovio svoje sinoćnje žestoke ispade, da bi raspršio potišteno ćutanje, no on se nije dao natjerati da napusti svoju ljušturu. Razmišljao je o besmislenom praznom hodu svoje svakodnevnice, o izlascima i zalascima Sunca, pojavi Mjeseca i njegovom nestanku, o dolaženju i odlaženju iz ureda, o početku i kraju njihovih sjedeljki, o buđenju i snu. Ovakvo proticanje vremena ukazivalo je na približavanje kraja, i pretvaralo je svako Nešto u veliko Ništa. Njegovi oci i praoci kružili se njegovom sviješću. Zemlja je, međutim, smireno čekala kako bi naše nade i radosti pretvorila u

đubrivo za svoje tle. Kako to prija kada se naše čežnje žestoko probude miomirisnim povesmima zabranjenih čarolija.

Što se pak Lejle tiče, ona se mučila zbog svoje бесплодне ljubavi i bješe zavatlana u veseljenju kao neki svemirski brod koji je skrenuo sa svoje putanje. Bog ljubavi ispruži svoju nogu, tako da se njegova bijela obuća pojavi kraj čanka s ugljevljem, i on kriomice pogleda svojim crnim, zavodničkim očima prema uznemiravajuće lijepoj djevojci. Dugo su brbljali o Seni i njenom vjereniku, ali Ragab se uzdržavao. Kada i njegovi prijatelji opaziše njegovu brigu za Samaru, Mustafa Rašid reče:

- Osjećamo se srećnim što možemo da učestvujemo u doživljavanju jedne velike ljubavne priče. 17. al-Manjal - stambena zona na Kairskom ostrvcetu Roda.

- Zašto ih ne bismo nazvali imenom? - reče Halid Azuz.

- Tako ti Boga, ne ruši nam snove! - obrecnu se Ahmed Nasr.

A Lejla Zejdan dodade:

- Novina pri tome jeste jedino što je jedna od dvije strane ovoga puta ozbiljna osoba.

- Kako se jedna ozbiljna žena odnosi prema lahkomislenom ljubavniku? - upita Halid Azuz.

- Ona ga oslobađa njegove lahkomislenosti - odvrati Ragab.

- Čak i u slučaju kada ta lahkomislenost predstavlja njegovu nepromjenljivu bit!

Ipak na kraju ljubav neizbježno pobjeđuje. Samara se ironično nasmija. Halid reče:

- Rado bih vidio neku ozbiljnu djevojku zaljubljenju, jer smjesnije je kada se oklizne vezir nego kada se to dogodi kakvom akrobati.

- U ljubavi ne postoji razlika između ozbiljne i raskalašene djevojke. Ozbiljnost zahtijeva isto zauzimanje za javne kao i za lične probleme.

Halid trepćući pogleda ka Samari:

- Kakvim je pitanjima sada zaokupljena?

Prolomi se smijeh. No, Halid tvrdokorno nastavi da zapitkuje:

- Postoji li ikakva nada da nas zainteresuje za društvene probleme?

- Ona svoje nade polaže u mlade generacije. Halid zaškilji prema Ragabu:

- Izgleda da je generacija četrdesetogodišnjaka podesna još samo za ljubav.

- Kad bi bar bila za to sposobna!

- Nove generacije - tužno će Ahmed Nasr - bolje su od nas. Na to će Mustafa Rašid:

- Zar nema nikakve nade da bismo se mogli izmijeniti?

- Promjene su moguće samo u pozorišnim predstavama i filmovima, a upravo u tome se ogleda njihova slabost -odvrati Halid.

Ali as-Sejid nastavi:

- U tome se krije razlog uspjeha satiričnih komedija koje vjerno odslikavaju našu stvarnost.

- A zašto ti to ne priznaješ u svojim člancima?

- Jer sam licemjer. Svojom posljednjom opaskom imao sam na umu komedije na Zapadu. Naše ovdašnje komedije, nasuprot njima završavaju iznenadnim preobražajem komičnih likova, u duhu otrcane životne mudrosti. Zbog toga je treći čin obično najslabiji, i u stvari, on se i piše specijalno za cenzuru.

Halid se obrati Samari:

- Ako biste jedog dana došli na pomisao da napišete pozorišni komad o nama sličnima, tada vam kao kolega savjetujem da pišete komediju, ali odaberite oblik lakrdije ili pozorište apsurda, to je jedno te isto.

Ona mu odgovori, ne obraćajući pažnju na Ragabov pogled:

- Ovo je ideja vrijedna razmišljanja.

- Izbjegavajte pozitivne junake koji se nikad ne smiješe i stalno pričaju samo o uzvišenim idealima i pozivaju ljude da učine ovo ili ono. Oni istinski ljube, žrtvuju se i nikako ne prestaju da ponavljaju svoje parole. A na kraju, svojim nepodnošljivim ponašanjem, na smrt izmuče gledaoce.

Poslušaću vaš savjet i pisaću o onima koji ubijaju svojom frivolnošću.

- Ali, takvi stvaraju i umjetničke probleme, jer žive bez vjere, provode vrijeme čineći loša djela, ne bi li zaboravili da će se

uskoro pretvoriti u pepeo, kosti, gvožđe, azot i vodu. Oni su opterećeni time što im svakodnevnica nameće pretjerane, besmislene oblike ozbiljnog djelovanja, ali luđaci iz njihove okoline svakog trena im prijete uništenjem. Takvi likovi nisu djelatni i ne razvijaju se. Šta biste počeli sa njima u jednom komadu u kojem očekujete izvjestan uspjeh?

- U tome i jeste nevolja!

- Postoji još jedna teškoća: svi likovi u takvom dramskom obliku liče jedni na druge, ni jedan među njima ne predstavlja određenu osobu, svaki se, kao neka ruševina, sastoji od djelića koji se raspadaju. Možemo da uočimo razliku između dvije zgrade, ali nikada između dvije hrpe kamenja, drva, stakla, betona, maltera, zemlje i boje. To vam je kao sa slikama moderne umjetnosti, jedna liči na drugu; kako biste onda mogli da opravdate radnju u kojoj na pozornici učestvuje više lica?

- Vi ste blizu toga da me odvratite od svakog bavljenja književnošću.

- Ne, ali vam velim, kao što dobro pripada dobrima, a zlo zlima, teatar apsurdna je za apsurdne ličnosti. Naš brat Ali as-Sejid ne bi vam prigovorio što u vašem komadu ne postoje ni radnja, ni likovi, ni dijalozi i niko vas neće dovesti u nedoumicu pitanjima o značenju ovoga ili onoga. Pošto ne postoje mjerila za vrednovanje, neće vas potresti ako vas neko urniše: svakako će se naći neko ko će vas ovjenčati hvalospjevima, ali i takvi koji će s razlogom reći da ste jednom haotičnom dramom dočarali svijet čija je bitna značajka: kaos.

- Međutim, ne živim u svijetu čija je bitna odlika kaos.

A on uzdahnu:

- U tome i jeste razlika među nama dvoma, a sada možete da se pridružite gledaštima našeg brata Ragaba.

Ovdje se nije stvarno odigravalo ništa što bi on u potpunosti shvatao, izuzev uživanja u hašišu. Uskoro će se san spustiti iz svoje tajanstvene domaje među zvjezdama i umrtviti mu jezik. Bilo je veoma vjerovatno da će nova ljubav u ovim posljednjim satima noći iznjedriti poljubac pod guava-drvetom. Milioni, mnogo miliona godina je prošlo otkako se Zemlja okreće, da bi

konačno na vodama Nila bio omogućen ovaj skup. Mjesec nestaje iz njegovog vidokruga, i on nad vratima koja su vodila na verandu ugleda jednu guštericu koja protrča, zaustavi se i ponovo pojuri kao da nešto traži. On upita:

- Zašto postoji kretanje?

Oni se okrenuše ka njemu, očekujući nekakvo iznenađenje, a Mustafa ga upita:

- Na kakvo to kretanje pomišljaš, staratelju? On promrmlja, nastavljajući da posluje:

- Kakvo to kretanje...

Praznik povodom Hidžre¹⁸ Enis je proveo između verande i sobe u potpunoj otuđenosti. Čika Abduh dođe da bi obavio pripreme za sjedeljku, i poželje, po treći ili četvrti put, srećan praznik, misleći pri tome stalno da to činio prvi put. Na Enisovo pitanje šta mu je poznato o povodu za ovaj praznik, starac odvrati da je to dan kada se poslanik odrekao nevjernika i odselio u Medinu. A zatim je prokleo nevjernike.

- Upravo će oni uskoro doći na sjedeljku koju ti pripremaš - reče Enis.

Starac se nasmija nepovjerljivo. Enis nastavi da se šali:

- Čika Abduhu ti nalaziš pribježište u vjeri.

- To nije nikakvo bježanje! Jednog dana sam stigao ovamo na krovu vagona.

- Iz kojeg kraja? -Oh!

- Poslije kakvog zločina? -Oh!

On je i dalje nastojao da zaboravi. Možda je on došao ovamo bježeći poslije nekog zločina; možda ga je talas

18. Hidžra - odlazak poslanika Muhammeda a.s. iz Meke u Medinu, godine

622. Označava početak muslimanske ere.

revolucije 1919. godine nanio ovamo. On to nije znao, niko to nikad neće doznati. Šaleći se, Enis nastavi da ga ispituje:

- Jesi li ti ozbiljan čovjek čika Abduhu? -Oh!

- Znaš li da je Samara naš novi prorok?

- Svemoćni Allah neka mi oprost!

- Ona nas je regrutovala u armiju koja bi trebalo da se bori protiv ništavila, a zatim da nastavi napredovanje.

- Kuda? - upita Abduh naivno.

- U zatvor ili u bolnicu za duševne bolesnike.

Starac, međutim, reče, spreman da pođe na večernju molitvu:

- Tragam za mačkom koja bi uništila mnogobrojne miševe u bogomolji na rtu.

A tada počese da pristižu prijatelji, ranije nego obično, da bi proslavili praznik. Enis se dade na posao, i oni počese da razgovaraju o porodičnim prilikama. Ragab obznani svoju namjeru da zatraži povećanje honorara za svaku ulogu na pet hiljada funti. Halid Azuz mu čestita na ovom potezu, jer time dokazuje svoju odanost arapskom socijalizmu. Ragab se nasmija ali ne udostoji svoga drugara odgovorom, već progovori o Seni i o tome kako se u društvu i u studiju izdaje za Reufovu vjerenicu. Međutim, on je uvjeren da se ove zaruke neće završiti brakom.

- Dokle će ovaj jastuk ozbiljnosti još da ostane prazan? - upita Lejla Zejdan.

Ali as-Sejid odgovori da se delegacija novinara prethodnog dana vratila iz posjete industrijskim postrojenjima, i da će Samara ove večeri siguno doći.

Halid Azuz zatraži od Ragaba da se otvoreno izjasni o svom odnosu prema njoj, ali se on samo smješкао.

- Postoji li možda neki stan koji je iznajmljen bez našeg znanja?

- Ne, morate da mi vjerujete, pred stanovnicima ove kuće na vodi nemam nikakvih tajni.

- Prisiljen si, dakle, da priznaš prvi poraz u svome životu.

- Ne, nisam još pošao u pravi juriš da bih probudio sjećanje na platonsku ljubav - reče Ragab.

- Postoji, dakle, ljubav?

- Razumije se.

- I sa tvoje strane?

On povuče dug dim, ispusti ga polahko i reče:

- Ni ja nisam imun na ljubav.

- Na ljubav a la Ragab? - upita Senija Kamil.

- Ovo je novi model.

- Drugim riječima, ništa suštinski novo.
- Sačekajmo, uskoro ćemo se uvjeriti.
- Ona je zaista zgodna - reče Ahmed Nasr.
- I ima čvrst karakter - dodade Ali as-Sejid.
- Te dvije stvari kod žena obično ne idu zajedno - primijeti Senija Kamil, a zatim hitro dodade, pošto ju je Lejla prekorno pogledala - osim u izuzetnim slučajevima...
- Prema jačini bedema mjeri se veličina osvajača. Lejla Zejdan, međutim, primijeti:
 - No, nuklearna bomba učinila je utvrđenja bezvrijednim, i o zaslugama osvajača ne može više da se govori.
 - Ona je odbila jednu sjajnu bračnu ponudu - reče Ahmed Nasr - a to je ponašanje koje samo po sebi zaslužuju naše divljenje.
 - Nemoj da sudiš prije nego što provjeriš činjenice - odvrati Senija Kamil, a potom se obrati Ragabu: - Zar ti nije pominjala mogućnost braka?
 - Ženidba ponekad naiđe kao i smrt, bez prethodne najave.
 - Reci mi otvoreno da li bi mogao ozbiljno da pomisliš na brak? On je malo oklijevao prije nego što je odrečno odgovorio. Njegovo oklijevanje je ostavilo dubok utisak na prisutne.
 - Zašto ne bih iznio čanak s ugljvljem na verandu da uživam u svetkovini vatre? Njen žar je neprolazan, a ne kao sjaj krivotvorenih zvijezda. Žena je, međutim, nalik na probranu "travu"; ne može da se prepozna po miomirisu, već tek onda kada izgori i sa udisajima dospije duboko u pluća. Tajna Kleopatrinog srca ostala je, uprkos njenim mnogobrojnim ljubavima, na kraju ipak nepoznata. Ljubav žena liči na umjetnost sa tezom, čiji viši cilj ne podliježe nikakvoj sumnji, čija je iskrenost, međutim, okružena sumnjama. Ni jedno drugo biće ne izvlači veću korist iz ovog splava od miševa, bubašvaba i gušterica. Ništa se ne može uporediti s tugom koja te i nepozvana iznenadi u tvom pribježištu. Juče, u zoru, jutarnje svitanje mi reče da on, u stvari, i nema imena.

Postade svjestan ostalih kada oni počеше da diskutuju o domaćem mesu, ruskoj ribi, čvrstoj valuti i visokom obarčunskom kursu, pri

čemu su se bučno smijali. Splav se zatrese, nagovještavajući novog posjetioca. Nasta muk.

- Evo nevjeste! - promrmlja Senija Kamil.

Samara uđe vesela i krepka, srdačno se rukova sa njima i poželje im srećan praznik. Raspitivali su se o putovanju, i ona reče da je bilo divno i da bi valjalo češće preduzimati takva putovanja, jer je poslije njih čovjek kao nanovo stvoren. Halid baci pogled na sve redom i upita:

- Odista, može li se biti na novo stvoren?

Oni se međusobno pogledaše, a zatim prasnuše u smijeh. Mustafa Rašid joj reče:

- Vi ste sami za to krivi, jer nam niste otkrili tajnu svoje ozbiljnosti i usrdnosti.

- Ne želim da upadnem u zamku nevjerništva.

- Jasno je da vi, kao i mi, ispovijedate drevnu vjeru i da vi pripadate istom društvenom sloju koji se kreće prema ponoru.

Kako ste ipak uspjeli da nađete neki smisao? Recite nam, barem, koji je to smisao.

Ona dugo oklijevaše, a zatim reče:

- To je život, a ne smisao.

- Mi osjećamo snagu njegovih damara u našima nagonima; i u tim okvirima mi se radujemo životu i upražnjavamo ga.

-Ne...

- Mi smo ranije rekli... Ona ga prekide:

- Neki naši nagoni, kao što znate, potajno priželjkuju smrt.

- A u čemu je rješenje?

- U napuštanju ljuštura.

- Lijepe riječi, ali nas one ne vode ni naprijed ni nazad.

- Život je iznad svake logike.

- Budite oprezni - opomenu je Ragab - upali ste u zamku. Čika Abduh uđe da bi promijenio vodu, a Ali as-Sejid pohvali kvalitet "trave". Potom starac reče:

- Juče mi je preprodavač savjetovao da kupim cjelomjesečnu zalihu, jer ga policija drži pod prismotrom.

- To je smicalica kako bi od nas izmamio novac. Nemoj mu vjerovati.

Samara upita starca:

- Čika Abduhu, zar se ne plašiš policijskih uhoda?

- On je zašao u godine kada se čovjek nalazi iznad zakona - odvrati Mustafa Rašid umjesto njega.

Na horizontu zasija jedna zvijezda kao neki djevičanski osmijeh. On ga upita o uhodama, i da li odista preprodavca drže pod prismotrom. Uslijedi odgovor da oni drže pod prismotrom trijezne, a ne omamljene. Da zvijezde zasijaju kada se približe Zemlji i naočigled blijede kada dopiju u vasionu. Da mnoge svjetlosti koje krasi nebeski svod potiču od zvijezda, koje su se već odavno pretvorile ni u šta, da je noć koja te primorava da obožavaš to Ništa mnogo jače od one koja te vezuje uz služenje stvarima. Iznenada se strmoglavi jedna zvijezda - padalica, i Enis pomisli da se sručila iza splava, na ljubičice. On se obrati skupu:

- Osim mene, svi su ostali činovnici u uredu dobili premije.

Ahmed Nasr prokle šefa, a Enis nastavi:

- Ja se u uredu bijesno podigoh da bih glasno protestovao, ali me spopade žestok smijeh.

Oni se nasmijaše, ali on samo sleže ramenima. Ali as-Sejid ih upozori na to da obično proslavljahu Hidžru izletom do brana na Nilu u al-Kanatiru¹⁹. Ragab na to dodade:

- Najbolji način da se poslanikova seoba proslavi jeste da se i sami selimo.

Njegovo lice se ozari, izgledalo je da je došao na novu pomisao:

- Šta velite o jednom izletu automobilom u prirodu?

- Ali, mi još nismo pali u zanos.

- Izvezimo se poslije ponoći.

Samara pozdravi ovaj prijedlog, a Ahmed Nasr reče da je svaki pokret dobrodošao. Osim Enisa niko drugi nije protivrječio.

- Ne - promrmlja on.

Da li da društvo krene u dvojna kola? Ne, samo u jednima, inače bi ta vožnja bila besmislena, zar ne? Njih je devetoro, a 19. al-Kanatir - izletišta sjeverno od Kaira

123RAZGOVORI NA NILU

u kolima ima mjesta samo za sedmoro. Lejla neka sjedne u Halidovo krilo, a Senija u Alijevo. Oduševljenje zbog

nepredviđene vožnje se udvostruči. Enis, međutim, ostade bezvoljan: -Ne.

Oni, međutim, navaljivahu da i on pođe s njim; bez njihovog staratelja ne može se poći u takvu avanturu. No, on ne htjede da se okrene, i odbi da se presvuče. Oni, međutim, istrajaše na tome da ga povedu, pa makar ostao u svojoj galabiji. Krenuše oko ponoći, a Enis se protiv volje povinova. Kada oni, ranije nego obično, napustiše splav, podiže se čika Abduh pred svojom kolibom, uspravan kao palma, i upita:

- Da li da pospremim?

- Ostavi sve kako jeste, dok se ne vratimo! - odgovori mu Enis.

Kola krenuše. Na prednjem sjedištu sjedili su Ragab, Samara i Ahmed Nasr, dok su ostali na zadnjem sjedištu bili stiješnjeni u jedno petoglavno tijelo. Kola su se uputila u pravcu Avenije piramida, kroz maltene prazne, napuštene ulice. Ragab kao cilj puta predloži drum prema Sakari. Njegov prijedlog naiđe na odobravanje i među onima koji su poznavali taj drum, kao i među onima koji ga nisu poznavali. Enis, pritiješnjen uz desni bok automobila, čutke se skupio u svojoj galabiji. Prodoše Avenijom piramida za nekoliko minuta, a zatim skrenuše na drum prema Sakari. Potom su kola velikom brzinom jurila tamnim, opustjelim putem. Kolovoz bješe samo slabo osvjetljen automobilskim farovima. Drum se kroz tamu pružao u nedogled. S obje strane oivičen gorostasnim listopadnim drvećem, čije su krošnje bile međusobno isprepletene. Okruži ih tiho prostranstvo prirode, a uz lijevu stranu druma protezao se kanal. Njegova vodena površina izdvajala se od okoline svojim olovnom crnilom pod slabom svjetlošću zvijezda. Kola su se sada kretala još brže. Suh, osježavajući vazduh ispunjen miomirisom bilja, ulazio je u kola. Senija Kamil opomenu Ragaba:

- Vozi sporije!

- Nemoj da voziš brže nego što to odgovara stanju drogiranih - dodade Halid Azuz.

Samara ga upita:

- Volite li zanos velikih brzina?

On se nasmija, malo uspori i odvrati:

- Idemo u posjetu jednom starom groblju faraona, gdje ćemo proučiti Fatihu²⁰, moleći se za njihove duše.

Kada kola ponovo pojuriše, Halid predloži da se na kratko zaustave, kako bi u tami malo protegnuli noge. Svi se složiše, kola usporiše, zatim malo skrenuše između dva drveta i zaustaviše se na jednom prašnjavom mjestu. Otvoriše širom vrata, Ahmed, Halid, Senija, Lejla, Mustafa i Ali izađoše. Enis se odmače od vrata i sad je sjedio udobnije. On otrese svoju galabiju i jednom nogom poče da opipava pod, tragajući za papučom koja mu je u gužvi bila spala. Ostali ga pozvaše da ih slijedi, ali on kratko odgovori:

-Ne.

I Samara htjede da izađe, ali je Ragab uhvati za ruku:

- Ne smijemo svog staratelja da ostavimo samog.

- Društvo krenu prema obali kanala, uz smijeh i brbljanje. U sjaju zvijezda ti ljudi u pokretu pretvoriše se u sjenu. Ubrzo nestadoše s vidika, a iz njihovog pravca čuli su se još samo glasovi.

- Čemu ova vožnja? - upita Enis lijen.

- Bitna je samo vožnja, a ne razlog - odgovori mu Ragab u šali.

Samara se pobuni tiho zbog ove aluzije, no Enis se požali:

- Ova tama tjera na spavanje...

- Uživaj u njoj, staratelju - reče Ragab živahno, a zatim se obrati Samari:

- Valjalo bi otvoreno da razgovaramo o našem odnosu, iskreno kao što to odgovara prirodi koja nas okružuje.

20. al-Fatiha - prva sura (poglavlje) u Kur'anu.

San teško dolazi na oči onome ko prisustvuje ljubavnoj komediji.

Ova otvorenost ima ukus ponoći, na ovom drumu prema Sakari.

Jedna ruka poče da se šunja po naslonu sjedišta. Na ovom drumu, eto, može sve da se desi.

- Odista, progovarajmo o našoj ljubavi.

- Našoj?

- Našoj, da, našoj ljubavi, upravo sam to mislio.

- Teško mi pada da se upustim u odnos s jednim bogom.

- A meni teško pada to što se naše usne još nisu srele. Ona okrenu glavu prema poljima, kao da želi da osluškuje javljanje zrikavaca i žaba. Prošaputa kako su lijepe zvijezde nad poljima. Kakve li je nove misli unijela u svoju bilježnicu? Hoćemo li jedne večeri doživjeti tu sreću da sebe ugledamo na pozornici i da se gromoglasno smijemo zajedno sa ostalim gledaocima?

- Znam što hoćete da kažete. -Kako?

- Vi niste kao ostale.

- To kažete vi. -Ali, ljubav...

- Ali, ljubav?

- Vi mi ne vjerujete.

Gdje ostade iskrenost u tami? Šta naši glasovi znače insektima? Ti si u četrdesetim, i moraš u narednim filmovima da se prihvatiš drugih uloga. Zar ti nije poznato da se moćni Kazanova povukao u kneževu biblioteku?

- Samo mi nemojte reći da su to ostaci malograđanštine.

- Kako da razumijem vaš strah?

- Nije me strah.

- Onda je u pitanju nedostatak samopouzdanja.

- Čula sam kako te riječi izgovarate u jednom filmu.

127RAZGOVORI NA NILU

- Možda još uvijek nisam povjerovao u ozbiljnost, ali vjerujem u vas.

- To je kompleks Don Žuana.

Sablasi na poljima i u glavi. Selo iz proteklih dana: ženidba, očinstvo, vjernost i smrt. Zvijezde imaju bilione godina iza sebe, no o zvijezdama na Zemlji još niste ništa čuli. Nisu to nikakve sablasi, to su samo divlja, zapuštena drveta nasred polja.

- Mogu da sačekam dok se ne vjenčamo.

- Vjenčamo?

- Ali, u meni je skriven demon koji se protivi svemu ustaljenom.

- Ustaljenom?

- Razumijete vi sve, ali ja vas ne shvatam.

Gdje je bila veranda i zapljuskivanje talasa, nargile, miris vode i čika Abduh? I misli koje su kao munje sijevale kroz glavu,

odbijale su se od sjenki listopadnog drveća, a zatim se gasile. Gdje su?

- Zbog čega ste odbili da se udate za tog uglednog čovjeka?
- Nije bio u stanju da me ubijedi.
- Vi ga, dakle, niste voljeli?
- Ako tako hoćete...
- Je li i on, kao i ja, u četrdesetim?
- Ne, nije u tome stvar.
- Ubijeđenost je važna kod slobodnog izbora, ali ne i u ljubavi.
- To mi je poznato.
- A seks?
- To je nevažna stvar.

Enis viknu glasom koji raspára noćnu tišinu:

- Kakva su to umovanja i razglabanja o godinama, ljubavi i seksu, vi, potomci starih gramatičara!

Oni se uplašeno okrenuše, a zatim nasmijaše:

- Mislio sam da spavaš - reče Ragab.
- Koliko ćemo još ostati u ovom zatvoru?
- Ali ovdje smo tek koji čas.
- Zašto nismo izvršili samoubistvo?
- Mi smo pokušali putem ljubavi.

Iz tame dopriješe glasovi povratnika, vidjele su se pojedinačne sjenke. Oni priđoše kolima i okupiše se pred njima. Da, dragi moji, mogli su nas lahko ubiti u ovoj osami. Kakva šteta, prošli su dani vitezova-pljačkaša i skitnica. Da nije bilo stidljivosti nabijeđene pionirke, rekao je Halid, on bi počinio izvorni grijeh.

- U mraku smo odlučili da stavimo na probu svoju naprednost - reče Mustafa Rašid - a zapravo smo se utrkiivali u ispovijedanju grijehova.

Ragab smatraše da je to bila originalna zamisao, a Mustafa se nadoveza:

- Svak je ispovijedio svoje grijehove.
- Zar grijehove?
- Mislim, ono što se obično pod tim podrazumijeva.
- I kakav je bio ishod?
- Čudesan.

- Koliko ima zločina?
- Na desetine njih.
- A koliko je prekršaja među njima?
- Na stotine.
- Zar niko od vas nije izvršio neko dobro djelo?
- Jedino Ahmed Nasr.
- Mislite li pri tome na njegovu vjernost supruzi?
- Vjernost finansijskim propisima, i propisima o uskladištenju i kupovinama.
- A kako ocijeniste sami sebe?
- Složili smo se da smo neukaljani prirodni ljudi. Moral, prema kome smo grešni, prevaziđen je, on pripada prošloj epohi. Mi smo pioniri jednog novog, iskrenog morala, koji zakonodavstvo još nije stiglo da uobliči.
- Bravo, bravo...

On se udubi u posmatranje drveća koje je oivičavalo drum u estetski neuporedivo savršenom poretku. Da su njihova mjesta duž puta bila zamijenjena, tada bi nauka i naša saznanja otišla unepovrat. Bješe tu neka zmija koja se uvijala oko jedne grane i koja mu htjede nešto reći. Da, reci nešto što bi bilo vrijedno da se čuje, ali, neka je proklet ovaj žablji kreket.

- Pustite me da čujem!

Oni se nasmijaše njegovom uzviku.

- Šta bi želio da čuješ? - upita Mustafa.

Oni se uguraše u kola, a on se ponovo pribi uz vrata, dok zmija posve nestade.

- Sada će da vas vozi jedan moderan vozač - reče Ragab. Kola krenuše, motor zaurla kao burevjesnik. Postojano je povećavao brzinu sve do luđačke jurnjave. Prolomi se histeričan smijeh. Začeše se otkinuti dronjci riječi. Čuli su se uzvici negodovanja i pozivi u pomoć. Kraj njih je promicalo leteće drveće. Divlje čuvstvo zahvati tijela, kao da se sunovraćuju u neki ponor, ispuni ih zastrašujući osjećaj da će se sunovratiti u bezdan.

- Ludost, ovo je pravo bezumlje!

- On nas bez milosti želi odvesti u smrt.

- Stani! Moramo da povratimo dah.

- Ne... ne... i ludilo ima svoje granice.

No, Ragab podiže glavu u zastrašujućem zanosu, dade pun gas, urlajući pri tome kao Indijanac. Samara mu dodirnu ruku i prošaputa:

- Molim te...

- Lejla se rasplakala - reče nervozno Halid - urazumi se! Oh, odlijeću fantazije, a u glavi ostaje samo visok pritisak.

Srce prestaje da bije kao u najgorim krizama opijenosti. Zatvori oči da ne bi ugledao smrt.

Odjednom se začu užasan krik. Pun jeze, on otvori oči i ugleda kako jedna crna sjenka prolijeće vazduhom. Kola počеше snažno da se zanose tamo-amo i zamalo se ne prevrnuše. Iznenadno kočenje sruši ih na gomilu, snažno se poviše prema sjedištima i vratima. Stenjali su i cviljeli prignječeni.

- Raznijeli smo čovjeka.

- Usmrtili smo ga desetostruko!

- Tako je ovo moralo da se završi!

- Oh, kakva nesrećna noć!

- Saberite se! - povika Ragab grubim glasom.

On se malo pridiže sa sjedišta da bi pogledao unazad, pa ponvo sjede i nastavi vožnju.

Ahmed Nasr se nage naprijed, u namjeri da ga nešto upita, međutm, Ragab reče odlučno:

- Moramo da pobjegnemo.

Zahvati ih smrtni muk, a on produži da govori:

- Jedino nam to preostaje.

Niko mu ne prigovori, samo Samara prošapta:

- Možda mu je potrebna pomoć.

- Svršeno je s njim. Malo glasnije ona reče:

- To se ne može reći sa sigurnošću.

- U svakom slučaju, mi nismo ljekari. Ona svoje pitanje uputi svima:

- Šta vi kažete na ovo?

Pošto niko ne izusti ni glasa, ona prošaputa:

- Ja mislim...

On ljutito ukoči kola i zaustavi automobil nasred druma. Zatim se obrati ostalima:

- Da sutra ne biste rekli da sam se ja svojevolumno odlučio na bjekstvo. Stojim vam na raspolaganju; šta vi mislite? Odgovorite! Obećavam da ću se prikloniti vašoj odluci - povika on ljuteći se zbog njihovog ćutanja.

- Moramo da pobjegnemo odavde, to je jedino rješenje -odvratil Halid.

A Ahmed Nasr reče:

- Odvezi nas s puta kako bismo na bezbjednom mjestu mogli da porazmislimo o tome šta nam valja činiti.

- Nemamo vremena sad mnogo da razglabamo. Želio bih da kažete jasno i glasno šta mislite...

Na to će Ali as-Sejid odlučno:

- Vozi, moramo da pobjegnemo! Onaj ko drugačije misli neka se sada javi.

Mustafa reče uplašeno:

- Požuri, inače ćemo proćerdati svoju šansu!

Lejla zaplaka i zarazi i Seniju. Tada se Ragab okrete Samari:

- Vidiš i sama odlučila je većina.

Pošto je ona i dalje ćutala on nastavi da vozi, govoreći pri tome:

- Mi smo na Zemlji, nema pozornice.

Kola su se kretala umjerenom brzinom, vozač ostade hladnokrvan. Samrtnička tišina pritiskala je sve. Enis sklopi oči, ali ipak vidje kako ona crna sjenka prolijeće kroz vazduh. Kako? Zar on još uvijek pati? Zar nije saznao zbog čega i kako je bio ubijen? Ili zbog čega je uopšte živio? Da li je s njim bilo svršeno? Hoće li život da teče i dalje, kao da se ništa nije dogodilo?

Vožnja se nastavi i kola se zaustaviše tek pred njihovim splavom. Oni se iskrcaše ćuteći. Ragab zastade, kao bi osmotrio kola s prednje strane. Čika Abduh ih doćeka stojećil, ali niko ne obrati pažnju na njega. U svjetlosti lampe raspoznavala su se njihova blijeda utućena lica. Ubrzo stiže i Ragab sleđenih crta, s izrazom koji je bješe uobićajen u njega. ćutanje postade tako nepodnošljivo da Ali as-Sejid prozboril:

- Nije u potpunosti isključeno da je to bila samo neka životinja.

Ahmed Nasr, međutim, reče:

- Bješe to ljudski krik.

- Mislite li da će nam ući u trag?

- Ovim mudrovanjima zaradićemo samo nesanicu.

- Mi to nismo željeli - prošapta Ragab.

- Ali bjekstvo predstavlja zločin - odvrati Samara.

- To se nije moglo izbjeći, svi su se složili - odvrati on oštro, koračajući nervozno između rogozine na vratima i verande, pa dodade:

- Silno mi je žao, ali je najbolje da cijelu tu stvar zaboravimo.

- Ako budemo mogli da je zaboravimo.

- Moraćemo da je zaboravimo, svako drugačije ponašanje uništilo bi dobar glas triju dama, ostale bi dovelo u nepriliku, a mene izručili sudu.

Uđe čika Abduh. Oni ga nevoljno pogledaše, ali on samo upita, ne primjećujući ništa:

- Želite li nešto?

Ragab odmahnu rukom, on pođe i reče:

- Idem do bogomolje...

Pošto je starac otišao, Ragab upita da li je on mogao nešto da posumnja.

- On ništa ne shvata - odvrati Enis.

- Bolje je da pođemo - reče Ragab uzbuđeno.

- Uskoro će da svane - pridruži mu se Halid.

Pođoše, prvo Halid, pa Ali, Lejla, Senija, Mustafa i Ahmed.

- Žao mi je - reče Ragab Samari - što sam razorio vaše spokojstvo.

Ali, dođite, odvešću vas do kuće.

Zgađeno, ona zatrese glavom:

- Ne, ovim kolima...

- Zar vjerujete u duhove?

- Ne, kao da sam sama pregažena.

- Nemojte da pretjerujete!

- Odista, sva sam smrvljena.

- U svakom slučaju, neću vas ostaviti ovdje. Ići ćemo zajedno, dok ne pronađemo neko prevozno sredstvo.

Stajao je pred njom, sve dok i ona ne ustade.

Glas čika Abduha, koji je pozivao vjernike na jutarnju molitvu, odjekivao je iz daljine. Osjećao se usamljenim, bilo bi najbolje da nekog pozove da mu pravi društvo, ili da se nekome pridruži. On zalomata rukama u polumraku, govoreći sebi da je tajanstvena čarolija isparila i da je opijenosti nestalo. Nasmija se nad svojim čudnovatim stanjem, ali bio je odista otriježnjen, otriježnjen. Svitanje govoraše nečujno, a od kita ni traga ni glasa. Gdje li je samo ostatak hašiša? Da nije i njega pregazio automobil? Al-Hakim Biemrilah²¹, vladar po milosti Božijoj, nekoć je ubijao bez grize savjesti. Kada je bio uobrazio da je sam Bog, zabranio je narodu da jede muluhiju, varivo od zelja. Zašto si bio popustljiv i pristao da se izvezeš s njima? Eto, sada si postao ubica. Ta sumanuta brzina, ubistvo i bjekstvo, zatim ona bezvezna diskusija, odlučivanje u okrilju krvave demokratije. Žena i dijete ponovo vaskrsnuše a zatim nanovo

21. Al-Hakim Biemrilah - ('vlastodržac po zapovijesti Božijoj'). Halifa iz roda Fatimida u Egiptu (vladao od 966. do 1021), ekscentričan vladar, koji je sebe smatrao za božanstvo. Da bi uzdigao moral, zabranio je upotrebu izvjesnih jela i pića, a ogrešenja o tu zabranu kažnjavao je smrtnom kaznom. Njegov tajanstven nestanak godine 1021. ostao je nerazjašnjen.

22. Muluhija - varivo od tamno zelenih, sitno isjeckanih ili samljevenih listova mlade jute. Omiljeno jelo Egipćana.

135RAZGOVORI NA NILU

umriješe. Ove noći samo će mrtvi počivati. Ta dreka se ruga vasioni. Jedan neznanač iz nepoznate zemlje, koji je krenuo neznano kud. Kada će mozak da se smiluje sebi i prepusti snu... Oni su usmrtili jednog neznanca i time ubili i san.

Njegov unezvijerani pogled zadržava se na gornjoj ivici hladnjaka. Prvi put on uoči sličnost između tog oboda čela Alija as-Sejida; imao je žmirkave, nasmijane oči kao Ali as-Sejid. Priča se da je "vladar po milosti Božijoj" bio ubijen. Ali ne, neko kao on nije mogao biti ubijen, mogao je jedino da se ubije. On jednom pogleda sa brda dolje prema Kairu, i naredi brdu da smrska Kairo. Međutim, kada ga brdo nije poslušalo, shvati da su sva

njegova nastojanja bila uzaludna. Zbog toga izvrši samoubistvo. Stoga ja tvrdim da je on još živ, i nije isključeno da se on javlja onima koji su u transu, u svetoj "noći odluke"²².

Iz vrta se začu glas čika Abduha. On ga pozva.

Starac dođe i reče:

- Još niste počinuli? Enis ga nestrpljivo upita:

- Jesi li ti pokupio ostatke hašiša? -Ne.

- Svuda sam ga tražio, ali ne znam gdje se mogao zaturiti.

- Zašto niste legli da se ispavate?

- Moj zanos je iščilio u toku te nesrećne vožnje.

- Morate poći u krevet, morate da se ispavate? Kada se starac nakanio da pođe, on ga upita:

- Čika Abduhu, da li si ikada u životu nekoga ubio?

- Oh, ne!

On kriknu bijesno:

-Idi!

Koraćao je gore-dolje dok se nije zamorio. Zatim pođe na 23. Noć odluke -(ar. Lajlat al-kadr). vjerski praznik oprosta grijehova. Obično u noći 27. Ramadana.

verandu i spusti se na ležaj, ali izoštrenost njegove probuđene svijesti ne dozvoli mu da pomisli na san. Činjenica da na splavu nije bilo hašiša još više je pojačavala njegov nemir i njegova strahovanja. Govoraše sebi da će morati da se oboruža strpljivošću zvijezda. Ulične svjetiljke zgasnuše, priroda poče da poprma dnevne boje. Prvi odsjaj svitanja dopre do njegovih očiju, obojivši obzor tamnoljubičastom bojom. Jutarnja izmaglica uspuza se uz stabla bagrema i nilskih akacija. Smrknut i obeznađen, on ustade i dugo držaše glavu pod mlazom česme. Uze bocu mlijeka iz hladnjaka, bezvoljno je ispi do dna, a zatim skuha sebi kahvu. Osjećao je tjeskobu, pa se stoga odjenu i napusti svoju ploveću nastambu već u tim ranim časovima, da bi do početka radnog vremena gluvario ulicama.

Desilo se prvi put da je kročio na ulicu otriježnjen, lišen zanosa, halucinacija i smijeha. Ulica se pružala unedogled pred njim, oivičena uspravnim drvećem čije su krošnje u visini izgledale kao

da su međusobno isprepletene. Prvi put on ugleda jednostavne i pozlaćene kućice na splavovima sa ponekom bašticom. Svaka od tih kuća na vodi imala je neki samosvojan izgled, jedinstvenu boju, svoju mladost i starost. Svaka od tih plovećih kuće imala je i svoje osobeno lice koje se pomaljalo iza prozora. Posebno mu upade u oči jedna palma načičkana žutim hurmama. Nije dosad uopšte mogao ni zamisliti da kraj obale raste i neka palma. Bilo je tu i drugog drveća raličite veličine i oblika, raznolikih cvjetova, čija su mu imena i osobine bili nepoznati. Jedan karavan deva prođe kraj njega, predvođen kamilarom. Upita se odakle dolaze i kamo smjeraju. Spopade ga jasno osjećanje, ubijedenost da se taj karavan vukao mukotrpno, nekako prenapregnuto i bolno. Pročita nad ulazom jedne kuće na vodi natpis: Namješten stan za iznajmljivanje. Tu je, dakle, postojao prazan stan i tu je bila jedna žena koja ga je posmatrala sa gornjeg sprata. Njene godine i izgled nisu bili za potcjenjivanje. Ni mašta nije mogla dočarati kakvi sve izgledi ovdje očekuju novog, neoženjenog samca. Kako li je mogao da mine dan trezvenog čovjeka? Jedno drvo mu je popriječilo put. Pred tim džinovskim stablom golemog obima, on zastade. Podiže oči ka razgranatim granama koje mu se učiniše nalik na ogromnu lebdeću krunu među prozirnim jutarnjim oblacima. Zatim spusti pogled ka prastarom deblu čije se ogoljelo korijenje zabadalo u tlo nalik noktima koji se u bolnom, bijesnom grču zarivaju u zemlju. Na jednom mjestu kora je bila zguljena; blijedožuta srž koja je ličila na visoku gorsku arkađu, mamila ga je da uđe. Već sama duboka starost ovog drveta, pomisli, mora da bude dovoljna da ubijedi sve sumnjičave u nerazumnost biljaka. Išao je svojim putem, osvrćući se pažljivo po okolini, pitajući se začuđeno da li je boja bitisanja crvena ili žuta i da li je kora tog drveta slična koži umrlih. No, kada je on to vidio kožu nekog mrtvaca? Imao je osjećaj da ga nešto tvrdokorno izaziva i da ga bolno ometa u hodu. Iznenada se sjeti da se nije obrijao, a da to nikada u svom transu nije zaboravljao i da će mu ova okolnost još više otežati položaj. Neki glas ga upita koliko je sati, ali se on na

to nije obazirao. Hodao je tromo. Jedan prodavač novina mahnu mu jutarnjim izdanjem, ali on ravnodušno prođe kraj njega. Od pamtivijeka nije pročitao nikakve novine, o zbivanjima je znao samo onoliko koliko su pušači hašiša u svom transu pričali, podsticani halucinacijama. Ko su bili vladajući ministri, šta se to zbivalo u politici i kakvo je stanje? Budi uvjeren, gospodine, sve dok žuriš gotovo pustim ulicama, a da te niko ne opljačka, sve dok ti čika Abduh svako večer donosi hašiš, dok imaš dovoljno mlijeka u hladnjaku, dotle zasigurno sve ide kako valja. Međutim, on još uvijek nije bio svjestan kome bi trebalo da se pripišu bolovi otriježnenosti, ko je kriv za saobraćajne udese i za tajanstvene glasove u noći.

U kancelariju stiže prerano. Čim se sputio na svoju drvenu stolicu, spopade ga neodoljiva potreba za snom. Spusti glavu na pisači sto i čvrsto zaspa. Kolege zapodjenuše s njim diskusiju o disciplinskoj komisiji, ali im je on uzvratio da bi ustanove bilo najbolje reformisati u skladu sa deset Božijih zapovijesti, u prvom redu imajući u vidu zabranu lopovluka i razvrata. Zatim napusti kancelariju i pođe u selo. Drugovi iz mladosti okružiše ga i počеше gađati grumenima zemlje. On se ustremi na njih, s kamenom u podiguntoj ruci, ali Adila ga zgrabi za mišicu i reče: "Ja sam tvoja supruga, nemoj da me bijes."

On je upita o njenom djetetu, a ona mu odvrati da je ono isprednjačilo pred njom u raj i da pravednike poji svježom vodom. Tome se veoma obradova i reče da je prohujao jedan dugi život, dok se on uzaludno trudio da se prisjeti prošlosti. Staze koje su vodile u raj bile su obrubljene visokim listopadnim drvećem, noću je bilo teško hodati po njima, ali su kola za nekoliko užasavajućih sekundi prevalila taj put. Jedan je čovjek urlao, ali njegov glas zamre u grlu i niko ga ne ču. Nešto proletje kroz vazduh i zakači se o jednu granu. Začudeno, on prozbori: "Dakle, to si ti." Ona odgovori: "Kako si mogao da me ne prepoznaš." To je zbog noći iz koje kaplju tmine, odvrati on, nije u stanju ništa da vidi pa puno priča, ali uzalud. Ona govoraše: "Reci šta želiš!" On odgovori: "Tražih ga posvuda, a sada nailazi kao

crn oblak; uskoro će da se stušti kratak pljusak s neba, ali će to biti dovoljno da okvasi usne mučeniku."

On ispruži ruke ka njoj, ali ugleda čika Abduha koji se približavao puteljkom; on ispunjavaše cio prostor oko sebe. Spopade ga bezrazložan strah, pa se brzo oprostí od nje i pobježe, koliko su ga noge nosile, ne zadržavajući se i ne osvrćući se. No, osjeti da ga starac slijedi i kao da već pruža ruku da ga uhvati. On stiže do svog plovećeg bivaka, stušti se preko mostića i zalupi za sobom vrata. Na svoje iznenađenje zateče društvo u punom sastavu. Njegovi drugovi su se šegačili kao obično, on ih zagrlí, ali ne mogaše da dođe k sebi. Na Ragabovo pitanje o čemu je to sanjao, odgovori da je vidio društvo okupljeno u jednom automobilu, kojim je Ragab luđački upravljao. Pregazili su nekog čovjeka koji je proletio kroz vazduh. Na to su se drugovi dugo smijali a Mustafa ga posavjetova da se dobro pokrije kada zaspi. On uzdahnu i zamoli da mu dodaju nargile, a Samara, koja je opsluživala nargile, pruži mu ih. Dugo i duboko je uvlačio dim dok mu glavu ne zahvati vrtoglavica. Poče da se smije i reče da su joj to ionako bili predskazali. Tada ona odloži nargile, ustade, zaveza šal oko bedara i zaigra trbušni ples. Enis htjede da podstakne ostale da joj plješću, ali iznenada ostade sam sa njom. U kući na talasima ostali su samo njih dvoje. On odobravajući zapljeska, zagrlí je i reče joj da ju je posvuda tražio, čak se i kod čika Abduha raspitivao o njoj. Iznenada neko glasno zalupa na vrata i začu se glas čika Abduha. Vikao je "Otvori!" On je dograbi za ruku i povuče za sobom, sakriše se u hladnjak i zatvoriše za sobom vrata. Lupanje postade tako žestoko da je sve podrhtavalo. Podrhtavanje potraja, on otvori oči i ugleda svog kolegu koji ga je drmusao:

- Nazdravlje ti spavanje! On protrlja oči.

- Otiđite kod šefa - reče mu kolega. - Naredio vam je da pođete k njemu.

Pogleda na časovnik, već je bilo prošlo deset. Teturajući ustade, osjećao se jadno. Pođe do toaleta, umi se i pođe u šefovu kancelariju. Skrušeno je stajao pred njim. Ovaj ga hladno osmotri:

- Jeste li lijepo sanjali?

Ćutao je oprhvan bolom i bijesom. Šef reče:

- Sopstvenim očima sam vidio kako duboko spavate kada sam svratio u vašu kancelariju.

- Ja sam bolestan.

- Trebalo je da zatražite bolovanje.

- Bolest me je snašla tek kad sam već bio na radnom mjestu.

- U stvari, vi ste vječiti bolesnik, a takvima nema lijeka. Obuze ga iznenadni napad bijesa. On grubo izusti: - Ne...

- Kakvim mi se to tonom obraćate?

- Rekoh vam da sam bolestan. Nemojte da mi se posmijavate!

- Vi ste bez sumnje poludjeli. Gromovitim glasom on uzviknu:

-Ne...

- Sišli ste s uma, to su posljedice uživanja droge.

- Bilo bi bolje da pripazite na svoje riječi! Šef poskoči, prebljede i viknu:

- Bezobrazniče, zlikovce, narkomane!

Enis bijesno dograbi masivni upijač i baci ga na šefa. Pogodi ga u grudi iznad čvora kravate.

Drhteći cijelim tijelom, šef pritusnu zvoncu i Enis povika:

- Još samo jednu riječ i ubiću vas!

U kancelariji ga dočeka potmulo ćutanje, on više nikog nije zapažao. Sjedio je utonuo u sebe, potpuno odsutan. Nije osjećao više čak ni bol. Neposredno pred kraj radnog vremena, njegov kolega mu priđe i prošaputa sažaljivo:

- Žao mi je što moram da ti saopštim da je stigao ukaz da si suspendovan s posla. Moraćeš da odgovaraš za svoj ispad pred disciplinskom komisijom.

On se prepusti sudbini, govoreći sebi da je i najveće zlo samo komedija. Za vrijeme ručka, čika Abduh mu saopšti da nije uspio od preprodavca da nabavi drogu. Počinili su grešku odbacivši njegove savjete. I šta sad? Pokušaće sreću s nekim drugim, ali nije siguran da li će to da urodi plodom. Nevolje su se gomilale kao olujni oblaci. On se baci na krevet i poče da čita poglavlje o vremenu mučenika, ali san mu ne dođe na oči. Nije više imao

volje da ostane u krevetu. Podiže se i da bi nekako ispunio vrijeme, poče da obavlja pripreme za sjedeljku.

Kada se katastrofe nagomilaju, one se međusobno potiru. Tada te zahvati suluda sreća neobičnog ukusa, pa si u stanju da se smiješ punim srcem koje više ne zna za strah. Osim toga, očekuje me prijatna šetnja po paragrafima disciplinskog pravilnika. Kako se zovete: Enis Zeki, sin Adama i Eve. Starost: rođen milijardu godina poslije stvaranja svijeta. Zanimanje: drogirani prometej. Prihodi: iznos koji odgovara količini od 25 kg domaće govedine. Preprodavač je po svaku cijenu morao da bude pronađen. On stupi na verandu. Tamo ga zapljusnu glas čika Abduha, koji je pozivao vjernike na večernju molitvu. Starac je bio na čelu kao neki džin, ostali su se svrstali u redove

iza njega kao patuljci: seljaci, sluge i čuvari čamaca. Jedrenjaci natovareni kamenim blokovima promicali su niz rijeku.

Tamnozeleni valovi jednolično su udarali u splav. Na obali su se uzdizali bagremovi kao jezerca iz nekog drugog svijeta.

Poslije obavljene molitve uđe čika Abduh, ali vidje da su sve pripreme za sjedeljku već obavljene. Enis se vrati u sobu i reče mu u šali:

- Da li me ti to progoniš, stari? -Ne!
- U snu sam te ugledao kako me uporno slijediš.
- Nadajmo se da je to dobar znak.
- Šta bi radio ako bih te ja izbacio odavde? On se nasmija.
- Svi vole čika Abduha.
- Voliš li ti ovaj svijet, starce?
- Volim ono što je Milostivi stvorio.
- Ali ponekad zaslužuje i našu mržnju, zar ne?
- Ovaj svijet je lijep. Bog vam podario dug život!
- Teško tebi ako se vratiš praznih ruku!
- Ima Boga!

Uobičajeno ljuljanje zahvati splav, pa Enis usmjeri svoj pogled prema vratima, da bi vidio ko to već nailazi tako rano. Čika Abduh se izgubi i Samara se pojavi, utučena i blijeda, u njenim očima ogledao se nemir i zabrinutost, a sjaj mladosti izgubio se sa njenog lica. Mehanički mu stisnu ruku. Zatim sjedoše, daleko

jedno od drugog. Začudoeno, ona otkri da je sve već pripremljeno za njihovu sjedeljku, pa promrmlja:

- Može li naš život i dalje da se odvija kao do sad?

- Ništa ne ostaje kao što je bilo. Ona sklopi oči.

- Noćas nisam usnula ni za tren.

- Nisam ni ja... Ona uzdahnu.

Dio mene je neopozivo umro.

- Iskreno govoreći, od juče nam je smrt za petama.

- Ona pruži ka njemu ruku u kojoj je držala večernje novine i reče:

- Leš jednog čovjeka, starog oko pedeset godina, maltene go, sa slomljenom kičmom, nogama i lobanjom. Pregažen automobilom, vinovnici u bjekstvu. Nisu uspjeli da ga identifikuju i obavijeste njegove najbliže.

On pročita članak i odbaci novine:

- Ponovo smo se našli u paklu.

- Zapravo, nismo ni izlazili iz njega.

- U stvari, mi smo ubice. - Zatim dodade, usmjerivši pogled prema Nilu: - A pored toga, sada će još da me izbace na ulicu.

Zatim joj ispriča svoju dogodovštinu sa šefom. Pogledaše se bezizražajno i, sažalijevajući ga, ona upita:

- Imate li još kakvih prihoda?

On se nasmija tako da svaki drugi odgovor postao izlišan, pa reče:

- Kiriju za ovu kuću na vodi i sve ostale troškove naših večernjih skupova plaćaju ostali.

- Rijetko se događa da nekog kažnjavaju otkazom.

- On će svima reći da sam propali narkoman.

- Bože, kako se nesreća zgomilala!

Oboje se zavukoše u svoje ljuštore. Splav ponovo uzdrhta. Zatim se pojaviše drugovi, svi sa zbunjenim izrazom lica. Pribojavaju se da će im Samara prirediti neugodnosti, reče u sebi Enis. Ragab pokaza na nargile i upita zašto ne dejsvtvuje. On odgovori: - Kakvih li katastrofa!

- Moramo s mjesta da se ratosiljamo lule za hašiš i

cjelokupnog pribora - reče Ahmed Nasr turobno. Izvan sebe, prisutni ga pogledaše, ali on nastavi:

- Ne smatram nemogućim da će Enisov šef nastojati da dovede posjetioce splava u nepriliku.

On se podiže odlučno i baci nargile skupa sa priborom i duhanom u Nil. Zatim se spusti na jastuče na podu...

- Smatrajte splav opasnom zonom sve dok se situacije ne raščisti.

Utučeni i bez tračka nade, oni se međusobno pogledaše.

- Sa rajem je svršeno - promrmlja Enis. Pošto su svi mučali, on ponovo progovori:

- Bješe to kobna vožnja. Zašto ste riješili da nekud iziđemo?

Ragab proskita:

- Moraćemo da zaboravimo na prošlost.

Da, pokušajmo da zaboravimo, ali vaš izraz lica ukazuje da niste u stanju da zaboravite. Samara s mukom progovori:

- Kako možemo da zaboravimo kada nam ubistvo kao breme pritiska pleća!

- Upravo stoga moramo pokušati da zaboravimo - reče on sporo.

- Ali to prevazilazi naše snage.

On baci dug pogled na nju. Niko nije naslućivao šta je pomislio, i niko nije znao da se, ovdje i sada, jedna ljubav stavlja na probu.

Što, zar će se stvari još više pogoršati, postati gore no što su bile?

Ragab je pažljivo posmatrao lica prisutnih:

- Znao sam šta će se ovdje dogoditi još prije nego što sam ovamo došao. Sada imamo izvjesno odstojanje prema proteklim zbivanjima. To nam omogućuje da o svemu mirno razmislimo.

Moramo sada da otvoreno porazgovaramo.

Na to će Ali as-Sejid nevoljno:

- Zar ne bi bilo najbolje da sve smatramo svršenim činom?

- Izgleda da Samara ima o tome drugačije mišljenje.

- Nemojte ponovo da započinjete razgovor o tome. Ja sam potpuno van sebe - reče Senija uznemireno.

- Provela sam paklenu noć, a pred nama su grdne muke. To nam je dovoljno - dodade Lejla.

- Izgleda, međutim, da Samara, kako već rekoh, ima o tome drugačije mišljenje.

Ali as-Sejid se okrenu ka njoj i reče pribrano, ali brižno:

- Samara, reci nam šta zapravo hoćeš! Svi smo tužni i utučeni. Niko od nas nije ni oka sklopio. Nema ni jednog među nama koji bi zagovarao ubistvo, ili koji bi mogao sebi tako nešto uopšte da predstavi. Svi dijelimo tvoja osjećanja. Ova vijest nas je duboko potresla. Jadan čovjek, možda je došao sa sela, neznanac bez ikog svoga, a mi nismo u mogućnosti da išta učinimo da bismo to popravili. Ima li nekog izlaza? Ukoliko se pojavi neko od njegovih bližnjih, naći ćemo put i sredstva da im pomognemo. Ali šta nam valja sada činiti?

Ona ostade nijema i ne pogleda u njega. On nastavi:

- Možda smatraš da je više nego jasno šta nam je bila dužnost. Teoretski, ti si u pravu. Trebalo je da stanemo, umjesto što smo pobjegli sa mjesta udesa. Da smo utvrdili njegovu smrt, valjalo nam je smjesta poći u policiju i priznati svoju krivicu. Tada bismo bili izvedeni pred sud, bila bi nam izrečena kazna, zar ne?

- Bio bih kažnjen zatvorom, bez sumnje - reče Ragab.

- Bio bi to sraman skandal za sve nas, uključujući i tebe.

- Taj čovjek time ne bi bio vraćen među žive - reče Mustafa - i on našom žrtvom ne bi ništa dobio.

Ali as-Sejid ponovo uze riječ:

- Ja te poznajem bolje od drugih. Ti si idealista u pravom smislu te riječi. Međutim, potrebna je izvjesna elastičnost da bi čovjek mogao da se nosi sa životnim nevoljama. U ovom žalosnom slučaju nije na kocki dostojanstvo nacije niti je to neko principijelno pitanje. Suština je, zapravo, u sljedećem: jedan neznanac je usmrćen iz nehata. Neosporno da tu postoji nečija odgovornost, koja se ne može poreći. Jedna ne tako rijetka glupost, na žalost. No, zar ti nije nimalo stalo do nas? Želiš li odista da ni zašta, ni zbog čega, žrtvuješ našu sreću i naš ugled, da ne kažem svoju sreću i svoj ugled?

- Poslije ovoga neću više biti sposobna ni za šta - promuca ona.

- To si samo uobrazila. Na hiljade njih bivaju dnevno bezrazložno ubijeni, a svijet ostaje kakav je i bio. Imaćeš uvijek mogućnosti da

se dokažeš. Tvoja uviđavnost prema nama neće da naškodi uspjehu tvog novinarskog rada niti tvom usrdnom društvenom angažovanju. Možda će čak i da te podstakne da udvostručiš napore.

- Kao što ponekad i osjećaj krivice podstiče stvaralački čin!

- U svakom slučaju, to nije tvoja greška. Nama bi, međutim, ovo mogao da bude novi podsticaj da o svemu iznova promislimo. A što se tiče Ragaba, on se, zahvaljujući tebi, mnogo izmijenio, u najmanju ruku u pogledu shvatanja o ženama i ljubavi. Razmisli o tome velikodušno!

- Ovim prokletstvom osuđena sam na smrt.

- Svi idemo u susret smrti - odvrati Halid Azuz.

- Jednoj užasnoj smrti, smatram.

- Nema ničeg groznijeg od smrti.

- Postoji, međutim, i takva smrt koja te zgrabi usred života.

- Ne, ne, ta nećemo se valjda prepustiti igri riječi? U bijesnom uzbuđenju Ragab spontano uzviknu:

- Zar nisi zabrinuta zbog toga što će novine objaviti da si u kasnim noćnim satima bila u društvu osoba na lošem glasu koje su lunjale unaokolo i ubile jednog čovjeka?

Oštrina njegove primjedbe je naljuti:

- Ne, nije me briga za to!

On se još više razbjesne i zaurla:

- Igraš ulogu heroine, a sigurna si i mirna zbog našeg neslaganja.

- To je laž!

- Onda pođi sa mnom u policijsku stanicu. Mustafa Rašid povika izvan sebe:

- Sve što smo mukotrpno stvorili, razorićeš svojom glupošću u jednom jedinom trenu!

Senija ustade, pođe k njemu, pomilova mu, tetošeći ga, ruku i poljubi ga u sljepoočnicu, tako da se on smiri. Zatim se postavi pred Samaru i blago upita:

- Zar odista hoćeš da žrtvuješ sebe i nas? Ona je i dalje istrajavala:

-Da!

- Pa neka ti bude. Učini s nama što ti je volja!

Još prije nego što Samara uspije da joj odgovori, uđe čika Abduh i oni učutaše. On predade Enisu mali smotuljak i reče:

- S mnogo muke i truda uspio sam ovo da nabavim.
- Smjesta baci tu stvar! - naredi mu Ahmed Nasr. -Ne!
- Dovoljno puta sam vas opominjao.
- Ništa lakše no da se baci u vodu, ako to bude neophodno.
- Šta se dogodilo? - upita čika Abduh.

Enis vrati starcu smotuljak i zamoli ga da mu pripremi solju kahve. Čika Abduh ode. Njegova pojava donekle je izmijenila atmosferu. Zavlada tišina, sve dok Mustafa Rašid samosažaljivo ne prozbori:

- Začarao nas je urokljiv pogled.
- Zavijmo sebi po cigaretu - predloži Halid Azuz. - Onda ćemo da vidimo šta ćemo dalje.

Lice Alija as-Sejida odjednom se ozari nadom.

- Kladim se da Ragab želi da ima djecu.

Enis se na to nasmija, smijao se uprkos prenapetim živcima, i reče:

- Vi ste od muhe napravili slona. Pošto se niko ne odazva, on nastavi:

- Samara je djevojka čvrstih nazora, ali ujedno i žena koja ima srce.

Oni ga pogledaše prijeteći i zamjerajući mu, ali on uporno nastavi:

- Mi smo dužnici ljubavi...

Nekoliko glasova ga moljaše da učuti, ali on dodade:

- Ljubav nas je spasila diktata principa.

Samara je nervozno disala, a zatim brižnu u žestok plač, kao da se na nju sručio neki vihor. Ali as-Sejid priđe joj potresen i pokuša da je smiri. Ragab se, međutim, okomi na Enisa uzviknuvši:

- Ti! Ti! - i snažno ga udari po licu.

Ahmed Nasr ga zgrabi za ruku i zadrža vičući:

- Jesi li poludio! Kakvo je ovo bezumlje!

Samara prestade da plače, zabezeknuta od iznenađenja. Svi zanijemise, zavlada samrtni muk. Enis je primio udarac ne

mrduvši; bez i jedne i riječi, samo je dugo piljio u Ragaba. Mustafa htjede da ga utješi, ali on odgurnu njegovu ruku:
- Molim te!

Ovo bješe zaista neumjesno ponašanje! Bijes je, međutim, zaslijepio jednog odanog prijatelja. Enis na to viknu: -Ne... Čika Abduh uđe, kao da ga je neko pozvao, i reče:

- Kahva je pristavljena.

On mu rukom dade znak da se povuče, i starac ode. Enis ustade, hodao je prostorijom gore-dolje i neprestano pričao sam sa sobom. Iznenada se baci na Ragaba i objema rukama poče da ga davi. Ragab brzo zgrabi njegove ruke i oslobodi se. Enis glavom protivnika pogodi u nos. Nastade žestoka tuča pesnicama i nogama. Ostali se baciše među njih, ne bi li ih rastavili. Enis se, međutim, zatetura i pade na pod. Čika Abduh se pojavi na vratima, zbunjeno se obazre oko sebe i promrmlja:
- Ne, ne...

Ahmed Nasr mu zapovjedi da izađe, ali je on i dalje mrmljao:

- Ne, ne. - Pod pritiskom njihovih pogleda konačno se ipak povuče, vrteći zabrinuto glavom. Mustafa Rašid i Ali as-Sejid pomogoše Enisu da sjedne na stolicu, ostali se okupiše oko Ragaba, koji je brisao krv što mu je išla na nos. Enis apatično položi ruke na naslon stolice, naže glavu unazad i upola sklopi oči. Lejla i Senija mu pomogoše, donesoše vodu i vatu i obrisale krv sa njegove donje usne i s obrve. Zatim mu rashladiše obraze i vrat vodom. Samara bolno namršti lice, mrmljajući riječi koje niko nije mogao da razabere. Ahmed Nasr zamlatara rukama:

- Ko bi ovako nešto mogao da pomisli! Ali as-Sejid dodade:

- Kakva nesreća!

- Sotona nas je zajašila. Više nismo ono što smo bili. Senijine oči se ispuniše suzama:

- Ko bi ikad pomislio da ovako nešto može da se dogodi na našem splavu!

Samara ponovo zaplaka, ali nečujno. Enis otvori oči, ali ne pogleda ni u koga. Ali as-Sejid se naže nad njim:

- Kako se osjećaš? - raspitivao se. On mu, međutim, ne odgovori. Ali as-Sejid produži:

- Ako mi dozvoliš, pozvao bih Ijekara.
- Nije potrebno - branio se Enis.
- Vjeruj nam, duboko smo ožalošćeni. Ragab bi, takođe, želio da se izmiri s tobom.

Začuđujuće mirno, on reče:

- Sve bih mogao da mu oprostim, izuzev... - on proguta pljuvačku - izuzev onog ubistva.

Izgledalo je kao da niko nije shvatio njegove riječi. Enis se ispravi na stolici:

- Osjećaš li se sada bolje? - htjede da sazna Ali as-Sejid.
- Sve može da bude oprošteno, izuzev ubistva.
- Šta time misliš da kažeš?
- Smatram da pravda mora da bude zadovoljena.
- Ragab je spreman...

Enis mu, međutim, upade u riječ.

- Mislim na zločin nad onim neznancem. Zgledaše se začuđeno, a Ali as-Sejid sleže ramenima:

- Najvažnije je da se ti ponovo osvijestiš.
- Već sam se oporavio, hvala! Potpuno sam se osvijestio, ja govorim o onome što nam sada valja činiti.
- Ali ja ne shvatam šta zapravo misliš, dragi moj.
- Moje riječi nisu nerazumljive. Mislim na onu nepoznatu žrtvu i kažem da bi pravda morala da bude zadovoljena.

Ali as-Sejid se smješкао glupo i zbunjeno.

- Vidiš i sam kako smo svi nesrećni zbog toga. Ovo će nas zasigurno uništiti.
- Pravda mora na kraju da pobijedi.
- Govor te, bez sumnje, iscrpljuje.
- Moraćemo s mjesta da prijavimo zločin.
- Ne misliš valjda ozbiljno to što kažeš?
- Upravo to mislim.
- Ne mogu da povjerujem!
- Vjeruj mi, to će se odista dogoditi.
- Ali čitava ta dogodovština nije te do sad nimalo zaokupljala.
- Ali sada me jedino ona zaokuplja...

Ahmed mu donese čašu viskija, ali Enis to ljubazno odbi; ovaj htjede da mu zavije cigaretu dok ne stigne kahva, ali Enis ponovo odbi. Učiniće to sam kada mu bude po volji.

- Za ime Boga, nemoj još više da nas unesrećiš! - zamoli ga Lejla.

- To je neizbježno.

- Ta mi smo već sve sredili, i sama Samara nam se smilovala.

- Rekao sam šta sam imao.

- Ljudi - nervozno uzviknu Halid - bolje da pođemo! Uхватило nas je ludilo i ono će nas sve više obuzimati dok budemo na okupu.

- Sam ću otići da se prijavim policiji, samo da znate.

Sve oči ga unezvijerno pogledaše. Ragab okrenu lice prema Nilu, kako bi dao oduška svome bijesu.

- Ti si sišao s uma! - reče Ahmed Nasr.

- Naprotiv, još uvijek mi je glava potpuno bistra.

- A da li si svjestan posljedica?

- Neka svak iskusi zasluženu kaznu.

- On je očajan jer je otpušten, i baš ga briga što će se hram srušiti na one koji su u njemu! - povika Ragab.

- Ti ćuti - prodra se na njega Ali as-Sejid. - Ti snosiš najveću krivicu za sve što se dogodilo. Samo ti ćuti!

Zatim se pomirljivo obrati Enisu:

- Da li si stvarno pomislio da ćemo te u tvojoj nesreći ostaviti na cjedilu? Još nije sigurno da ćeš stvarno biti otpušten. A ako se to ipak dogodi, svi ćemo se zdušno zauzeti da sebi pronadeš drugi posao.

- Hvala ti, ali ne postoji nikakva međuzavisnost između te dvije stvari.

- Za ime božije, budi pametan, ne postoji ni jedan razlog da opravdaš ovakvo svoje držanje. I Samaru smo uspjeli da ubijedimo. Ja te zaista ne shvatam.

- Zar ga stvarno ne shvataš! - zareza Ragab.

- Ućuti!

- Zar ne shvataš da mu je stalo do osvete?

- Ućuti?

On je sišao s uma i beznadežno je raspravljati s luđakom.

- Rekosmo ti da ućutiš.

- Prije će se nebo srušiti na zemlju no što ću dozvoliti jednom suludom narkomanu da mi razori budućnost.

Samara pokuša nešto da kaže, ali joj on zaprijeti pesnicom:

- Šta hoćeš ti, uzročnice svih naših nedaća?

Ona ustuknu zaplašeno. Ragab se, međutim, ponašao kao divlja zvijer spreman da nekog rastrgne. On zaurla:

- Ako će odista biti podignuta optužnica za ubistvo, neka onda i dođe do ubistva.

Muškarci ga odlučno opkoliše, a Ahmed Nasr bespomoćno ponavljaše:

- Prava katastrofa... katastrofa koja će da nas uništi. Čika Abduh se ponovo pojavi i reče:

- Pomislite na Svemogućeg i Jedinog!

- Gubi se napolje! - povika na njega Ahmed Nasr

- Nosi se što dalje odavde i teško tebi ako se vratiš! Kada se starac izgubio, on reče Enisu:

- Enise, vidiš i sam šta se zbiva. U ime našeg prijateljstva, izjavi da ne misliš ono što kažeš!

- Nikada od toga neću odustati - tvrdokorno će Enis.

- Proklet da si i ti i svi tvoji!

Ahmed Nasr se okrenu Samari; uplašenog pogleda moljaše je da posreduje. Svi usmjereše oči na nju, pokazujući time očevidno da Samaru smatraju krivcem i da očekuju od nje da nešto kaže.

Spopadoše je silna tuga i nelagodnost ali ipak pogleda Enisa, proguta knedlu, htjede nešto da kaže, ali je on preduhitri:

- Ostajem pri svojoj odluci, kunem vam se!

Iznenada Ragab pokuša da probije živi obruč i da se baci na protivnika, ali oni stegoše prsten oko njega i čvrsto ga držahu za ruke oko pasa. Uzalud je pokušavao da se izmigolji. Enis se podiže, pođe do kuhinje, izgubi se na trenutak, a zatim se ponovo pojavi s kuhinjskim nožem u ruci. Sada je stajao između vrata i hladnjaka, spreman da se bori na život i smrt. Žene su vrištale, a Senija je prijetila da će pozvati policiju čim nešto počne da se dešava. Nož još više razljuti Ragaba; on obasu Enisa kletvama i psovka i ponovo pokuša da se baci na njega.

- Moramo smjesta da pođemo - izusti Halid Azuz.

- Ubiću ga, prije no što on mene uništi.

Oni ga doguraše do vrata, iako se žestoko branio. Njihovo natezanje graničilo se sa tučom. Prijetio im je da će ih, ako ga ne puste, izudarati, a ni oni mu nisu ostajali dužni.

Enis začuđeno posmatraše zbivanje. Oni se međusobno hrvu, beštija pokušava da ubije, ali to nije u stanju, jer ga ogorčeno sprečavaju.

Odjednom se Ragab primiri, stajaše sad nepomično, dahćući isprekidano, ustreptao od bijesa. U njegovim očima ogledalo se ludilo.

- Uobražavate da sam ja jedini krivac! - povika on.

- Pusti sada govorancije, razgovaraćemo kada napustimo ovaj splav!

- Svi ste vi pobjegli!

- Porazgovarajmo o svemu na miru, napolju!

- Ne, vi bitange, ja ću sam da se prijavim policiji, sam ću zvati propast, smrt i zle duhove.

On jurnu napolje, a ostali za njim. Slijedili su ih i Senija i Lejla. Splav je podrhtavao i ljuljao se pod teškim, ljutitim koracima.

Enis spusti kuhinjski nož na ormar, priđe najbližem jastuku i sjede nedaleko od Samare. Oboje su buljili u tamu, predajući se tišini i usamljenosti. Nisu izmjenjivali ni poglede ni riječi. Zemlja se potresla i samo što se nije rasprsla, govoraše on sebi. Zatim osjeti kako se približavaju koraci koji mu nekako bjehu prisni. No, on se ne osvrnu, sve dok starac ne stade iza samih njegovih leđa:

- Odoše?

On mu ne odgovori.

- Sotona se s vama poigrala do mile volje - dodade. Enis je i dalje ćutao.

- Donio sam vam kahvu. On opipavaše svoju vilicu.

- Stavi je ovdje, ispred mene!

- Popijte je odmah, u kahvi je blagoslov, smiriće vam bolove.

Starac uporno držaše solju pred njim, pa Enis konačno prihvati kahvu i posrkuta je.

- Neka ovoga puta bude za ozdravljenje! - reče mu starac. Zatim napusti prostoriju, stiže do vrata, međutim, zaustavi se pokraj rogozine i reče:

- Presjekao bih konope da vas je još jednom udario.

- Ali tada bih se zajedno s ostalima udavio - reče Enis zaprepašćeno.

- Gospod je to, u svakom slučaju, spriječio! I potom izađe.

Enis se tiho zakikota i upita Samaru:

- Jesi li čula šta je starac rekao?

- Zar ne bi ipak bilo umjesno da pozovemo ljekara? -uzvratila mu ona.

- Ne, nema nikakve potrebe za tim.

To što je ona ponovo skrenula na tu temu, opet izaziva u njemu bol, ali neosjetan bol, jer je kahva već počela da djeluje.

- Hoće li on odista poći u policiju? - upitala ona.

- Ne znam šta se napolju zbiva. Ona oklijevaše časak.

- Šta te je to... - pa prekide rečenicu, no on shvati šta je namjerila, ali joj ne odgovori.

- Da li bijes? - upitala ona.

- Možda! - Zatim se osmjehnu.

- Pokušao sam da kažem ono što je moralo da bude rečeno. Ona kratko razmišljalaše.

- Zbog čega?

- Nisam siguran. Možda bih provjerio kakvo će to dejstvo da izazove.

- I kakve bjehu posljedice?

- Kao što si i sama imala da vidiš.

- Hoćeš li ga prijaviti, ukoliko on to ne bude sam učinio?

- Pa ti to ne želiš?

- To je prevazilazilo moje snage, stoga bijah pobijeđena.

- Zar ovaj opit nije potvrdio da se može istrajati?

- Ipak mi se čini da ti nećeš dokraja istjerati ovu stvar.

- Ja za to nemam razloge koje imaš ti.

- Opet me ubijaš... On dugo ćutaše.

- Ti ga voliš, zar ne? On izabra ćutanje.

- Da li ti se učino drugačiji od uspješnog čovjeka koga si svojevremeno odbila?
 - Borbeni duh te još nije napustio - sa žaljenjem će ona.
 - Ne bi trebalo da se zbog toga stidiš. I Ragab je izvanredan čovjek.
 - No, on je nenormalan.
 - Morala već odavno nema, čak ni kod Ahmeda Nasra.
 - Voljela bih da mogu reći da si pesimista, ali na to nemam pravo.
 - A moralnost će ih sačuvati od toga da počine neku moralnu glupost, a Ragabova ljubav pripašće tebi.
 - Muči me koliko ti drago, znam, zaslužila sam. On se nasmija tako da ga zabolješe vilice:
 - A sada ću da ti priznam da je i ljubomora bila jedan od uzroka mog čudovišnog ponašanja.
- Ona ga iznenađeno pogleda. Smješka se.
- Ne želim, naime, da te obmanem. Možda bi uobrazila da se jedno od lica tvog pozorišnog komada pretvorilo u tvoju suprotnost, bilo pod uticajem "slova", ili pak, zbog žestine iskušenja. Time bi kraj drame postao izvještačen.
- Ona je i dalje upirala oči u njega.
- Mogao bi da se zamisli i drugi kraj, koji ne bi bio manje smiješan: recimo, da mi ti uzvратиш ljubav.
- Ona spusti pogled.
- A kao ti sagledavaš kraj?
 - Upravo je to naš problem, a ne samo problem drame.
 - Ali, ti si govorio o onome što je moralo da bude rečeno.
 - Imaš pravo, ne bješe to samo erupcija bijesa i ljubomore; palo mi je kasnije na pamet da kažem ono što je moralo da bude izgovoreno. Da konačno postanem ozbiljan i provjerim kakvo će to djeystvo imati. No, došlo je do pravog trusa čije posljedice ne možemo da sagledamo. A i ti sama si poražena.
 - Ti se poigravaš čak i mojim lesom.
 - Ne, ja te volim.
- Duboka tuga zatamni joj oči:
- Priznajem ti da nastojim da budem ozbiljnija no što stvarno jesam.

- Reci što imaš da kažeš, jer će kahva ubrzo početi da djeluje.
 - U dokolici me spopadne želja da dozvolim da me život ponese. To me spopadne kao zubobolja.
 - To su simptomi.
 - No ja se voljom i razumom borim protiv toga.
 - Nije isključeno - primijeti on ironično - da ćeš neophodnu dinamiku za svoj pozorišni komad naći u negativnom razvoju glavne junakinje.
 - Ne, ne čvrsto sam odlučila - naljuti se ona. On ućuta iz samilosti prema njoj.
 - A ipak sam ubijeđena da nije u pitanju samo stvar koja bi bila zavisna od razuma ili volje - dodade ona.
 - A u čemu je onda stvar?
 - Jesi li ikada vidio džinovski točak u luna-parku? -Ne.
 - Okreće se sa putnicima koje nosi odozdo nagore i odozgo nadolje...
 - I?
 - Kada te vozi na gore, imaš osjećaj da se penješ, a kada se spušta, i tebi se čini da se krećeš nadolje, a u oba slučaja u tome ni učestvuju ni tvoja volja ni razum.
 - Objasni mi to potanko i ne zaboravi na kahvu.
 - Spadamo među one koji se kreću nadolje.
 - I šta nam valja činiti?
 - Nemamo ništa drugo osim razuma i volje.
 - A poraz?
 - Ne - obrecnu se ona oštro na nj.
 - Smatraš li sebe oličenjem pobjede?
 - Među onima koji su na silaznoj putanji ima i takvih koji su nadrasli sami sebe, a ima i takvih koji su sami sebe uništili. Ona govoraše i dalje o nadi, dok je on i dalje upirao pogled u tamu. Noć se razmahala svojim krilima, a tajne su blještale kao zvijezde. Njene riječi su na njega djelovale kao šapat koji se penjao iz dubina nekog sna. Nešto mu govoraše da površina tamne vode tek što se nije rastvorila, a iz nje nije izronila glava kita.
- Ona mu govoraše:

- Ti više nisi svjestan mog prisustva? A on govoraše samom sebi:
- Uzrok svih teškoća valja tražiti u vještini majmuna.
- Nije trebalo da popiješ tu kahvu.
- On je naučio da hoda na dvjema nogama, i tako mu je uspjelo da oslobodi ruke.
- Znači li to da ja sada moram da pođem?
- On se iz raja u krošnjama drveća spustio na šumsko tlo.
- Evo i posljednjeg pitanja prije nego što pođem. Imaš li neke planove u pogledu budućnosti, ako stvari krenu nagore?
- Oni mu govorahu: vrati se u krošnje, inače će da te rastrgnu divlje zvijeri.
- Da li ćeš da dobijaš pristojnu penziju, ukoliko bi, ne daj Bože, bio otpušten?
- On jednom rukom zgrabi granu, drugom dohvati kamen i oprezno stupi naprijed, upirući pogled duž beskrajnog puta pred sobom.